500

A FRANCIA DRÁMA MAGYARORSZÁGON A FELSZABADULÁS UTÁN

B 333

Doktori disszertáció
Témát adta: dr.Madácsy László tanszékvezető egyetemi docens

Palotás Katalin
1973

B 939

SZTE Klebelsberg Könyvtár
SZEGED
13.

T A R T A L O M J E G Y Z É K

Kulturpolitikánk alakulása a felszabadulás után 1

Korunk szinháza 3

Az izlésnevelés kérdése 6

A XVII.század drámái a magyar szinpadokon 8
A franciák nagy százada - és büszkesége, a dráma

PIERRE CORNEILLE /1606-1684/ és a barokk heroizmus diadala a szinpadon

Cid /1636/

Polyeucte /1643/

JEAN RACINE /1639-1699/:"A drámának tetszeni kell és meghatni"

Britannicus /1669/

Berenice /1670/

Phaedra /1677/

MOLIÉRE /1622-1673/:"A szinház első törvénye, hogy tetszeni tudjon"

Szeleburdi /1653/

Kényeskedők /1659/

Kotnyelesek /1661/

Férjek iskolája /1661/

Nők iskolája /1662/

Kénytelen házasság /1664/

Tartuffe /1664/

Don Juan /1665/

A mizantróp /1666/

Botcsinálta doktor /1666/

Amphitryon /1668/

Dandin György /1668/

A fösvény /1668/

Gömböc ur /1669/

Urhatnám polgár /1670/

Scapin furfangjai /1671/

Tudós nők /1672/

Képzelt beteg /1673/

A XVIII.század drámái a magyar szinpadokon 39
"A gondolkodó értelem lett mindennek egyedüli mértéke"

Az első francia iró, aki csak a tollából élt: ALAIN-RENÉ LESAGE /1668-1747/
A csalafinta báróné /1709/
Moliére bőbeszédü utóda: PIERRE CARLET DE CHAMBLAIN DE MARIVAUX /1688-1763/
Két nő között /1722/
Szerelem játéka /1730/
DENIS DIDEROT /1713-1784/ és Az apáca - sajnos, szinpadon
Az apáca /1775/
PIERRE AUGUSTIN CARRON DE BEAUMARCHAIS /1732-1784/
"A szinház olyan óriás, mely halálra sebez mindenkit, akire lesujt"
A sevillai borbély /1775/
Figaro házassága /1784/

A XIX.század drámái a magyar szinpadokon 47
"A század betegsége: a romantika"

Az egymüves szerző: EUGÉNE SCRIBE /1791-1861/
Navarrai Margit /1840/
Egy pohár viz /1842/
"Szent Brechtre, Szent Ionescora mondom, ez az igazi népszinház":VICTOR HUGO /1802-1885/
Marion de Lorme /1829/
Hernani /1830/
Ruy Blas /1838/
Ezer frank jutalom /1866/
"Józan megfigyelések vadregényes külsőben":
PROSPER MÉRIMÉE /1803-1870/
A müvésznő hintaja /1825/
Menny és pokol /1825/
Az asszony - ördög /1830/

Akinek az életmüve mindent kibir: ALEXANDRE DUMAS PÉRE /1803-1870/

A három testőr /1844/

"Karosszékből élvezhető látványok szerzője": ALFRED DE MUSSET /1810-1857/

Lorenzaccio /1834/

Vagy ki, vagy be /1845/

"A bohózatirodalom elnyühetetlenje":EUGÉNE LABICHE /1815-1888/

Florentini kalap /1851/

A romantika tobzódása: ALEXANDRE DUMAS FILS /1824-1895/

A kaméliás hölgy /1852/

Tanitvány, aki felülmulta mesterét, Scribe-et: VICTORIEN SARDOU /1831-1908/

Párizsiak New Yorkban /1873/

Váljunk el /1880/

Szókimondó asszonyság /1896/

Egy szerencsétlen adaptáció szenvedő alanya: ANATOLE FRANCE /1844-1924/

Történet egy szerencsés emberről /1908/

"Képes volt tulélni saját korát, és diadalmasan feltámadni a mi korunkban": GEORGES FEYDEAU /1862-1921/

Egy hölgy a Maximból /1899/

Nem halványuló népszerüség: EDMOND ROSTAND /1868-1918/

A megtréfált szerelmesek /1891/

Cyrano de Bergerac /1897/

Sasfiók /1900/

Az abszurdok előképe:ALFRED JARRY /1873-1907/

Übü király /1896/

A századvég darabgyárosai

Alexandre Bisson /1848-1912/

Hazudnak a nő

Louis Verneuil /1853-1916/
Mamám, a kisasszony
Francois de Curel /1854-1928/
Az uj bálvány
Pierre Bréal /1865-1908/
Csintalan menyecske
Tiz kiló arany
Georges Berr /1867-1942/
Az ügyvéd és a férje
Emmet Lavery /1870-1920/
Az ur katonái
Michel Durant /1872-1940/
Barbara
Yves Mirande /1875-1906/
A családban
Georges Manoir /1880-1924/
Váltott lovakkal
Georges Roland /1882-1950/
Simone és a béke
Maxime Léry /1883-1956/
A mintaférj
René Sauvajon /1885-1943/
Szép kis familia
André Birabeau /1887-1967/
Eltévedt báránykák
René Arout /1887-1930/
Szólitson csak mesternek
Férjem, a háziasszony
André Lacour /1890-1968/
Érettségi előtt

A XX.század drámái a magyar szinpadokon..... .76
A szinjáték uj fényei

"A szinházi forradalom vezére és hadserege":
ROMAIN ROLLAND /1866-1944/
Julius 14. /1902/
A szerelem és halál játéka /1925/

Büntetlenül nem lehet a müfajhatárokon vám nélkül közlekedni: ROGER MARTIN DU GARD /1881-1958/

Furfangos örökös /1920/

Thibault család /1922-1940/

Sikertelen próbálkozások

JULES ROMAINS /1885-/

Isten veled világ /1913/

FERDINAND ROGER /1898-/

Az uj módszer /1921/

EMMANUEL ROBLÉS /1914-/

A király nevében /1936/

Bulvárszerzők

RENÉ FAUCHOIS /1882-1956/

Vigyázat, mázolva! /1920/

JEAN DE LÉTRAZ /1897-1954/

Tombol az erény /1930/

A dekadens kultura egy tulérett gyümölcse:

JEAN GIRAUDOUX /1882-1944/

Judit /1931/

Trójában nem lesz háboru /1935/

Bellaci Apolló /1942/

Párizs bolondja /1945/

Aki az irodalom zsibvásárát tárja elénk: EDOUARD BOURDET /1887-1945/

A rab lélek /1926/

Tavasz a nyár után /1927/

Az irodalmi Párizs "enfant terrible"-je: JEAN COCTEAU /1889-1963/

Rettenetes szülők /1938/

Szent szörnyetegek /1940/

Az irógép /1941/

Hamisitatlan párizsi komédiák sikeres szerzője:

JACQUES DEVAL /1890-/

Francia szobalány /1932/

Fehér szoba /1950/

Potyautas /1960/

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 13.

Szörnyüséges drámai felismerés: MARCEL PAGNOL /1895-/

Dicsőség vására /1926/
Topáz /1928/
A szép Fabien /1956/

A sugólyuktól az Akadémiáig: MARCEL ACHARD /1899-/

Akar velem játszani? /1949/
Leon és Noel /1954/
A világ legszebb szerelme /1955/
Bolond lány /1960/

A szegények Anouilh-ja: ARMAND SALACROU/1899-/

A föld gömbölyü /1938/
A gyülölet éjszakája /1946/
A tultiszetességes asszony /1956/

Hit az emberben: VERCORS /1902/

Zoo, avagy az emberbarát gyilkos /1963/

Büvész, de müvész is MARCEL AYMÉ /1902-1967/

Önagysága és a mészáros /1947/
Nem az én fejem /1952/

A filozófia a szinpadon: JEAN PAUL SARTRE /1905-/

A legyek /1942/
Temetetlen holtak /1947/
Tisztességtudó utcalány /1946/
Az ördög és a jóisten /1951/
Főbelövendők klubja /1955/
Altona foglyai /1959/

Szinvallás az abszurd mellett: SAMUEL BECKETT /1906-/

Godot-ra várva /1952/
Ó, azok a szép napok /1961/

A tehetséges és bátor ROGER VAILLAND /1907-1965/

Foster ezredes bünösnek vallja magát /1951/

A világszerte legtöbbet játszott modern szerző: JEAN ANOUILH /1910-/

Poggyász nélkül /1937/
Találka Párizs mellett /Öt perc boldogság /1941/

Euridiké /1942/
Antigoné /1943/
Romeo és Jeanette /1946/
Medea /1947/
Meghivás a kastélyba /1950/
Colombe/Erkölcsös szerelem/ /1951/
Torreádor keringő /1952/
Pacsirta /1953/
Apák iskolája /1954/
Becket, avagy az Isten becsülete /1959/
Barlang /1961/

"Érdemes-e feltörni ezt a tojást?": FÉLICIEN MARCEAU /1913-/
A tojás /1955/

Ismert regényirók szinpadon

ROBERT MERLE /1908-/
Sysiphos és a halál /1959/
Korinthoszban többé nem hal meg senki /1968/

MAURICE DRUON /1918-/
Amerikából jöttem /1950/

Merénylet a közönség ellen: YVES JAMIAQUE /1918-/
Tengeri malacok /1960/

A bulvárszinház receptjének tökéletes ismerője:
FRANCOISE SAGAN /1935-/
Ájult ló /1966/

A szinházi ügyeskedés nagy teljesitménye:
CLAUDE MAGNIER /1936-/
Oscar /1960/

A magyar szinpadokon előadott francia drámák 1945-től 1971-ig 119

Összefoglalás 173

Az idézett irodalom jegyzéke 174

A felhasznált irodalom jegyzéke 177

Az idézett folyóiratok jegyzéke 185

Kulturpolitikánk alakulása a felszabadulás után

"Kulturális politikánk a párt politikájának része, összhangban van a párt politikai koncepciójának egészével; jelentős szerepe van a kulturális és tudományos eredményeink létrejöttében, abban, hogy a marxizmus-leninizmus áthatja a közgondolkodást, és annak a szellemi élénkségnek a kialakulásában, amely közéletünket - ha nem is egyenletesen - jellemzi" /1/.

A kulturpolitika a párt politikájának sajátos része, sajátosságai abból adódnak, hogy a kulturpolitika döntően a felépitményben, a társadalmi tudatban jelentkező kérdésekkel foglalkozik, igy nagyon sok olyan különös problémával kell számot vetnie, amely más területen nem, vagy nem igy jelentkezik.

1945-tel uj szakasz kezdődött a kulturális életben. Ennek a szakasznak a megitélésében két fő álláspont: a kontinuitás és a diszkontinuitás elvi kérdése vetődik fel. Voltak, akik azt állitották, hogy 1945-tel minden ujra kezdődik a magyar szellemi életben, mások szerint az 1945 utáni állapotot tulajdonképpen már előkészitették az 1945 előtti időszakban. "Vitázunk azokkal, akik az 1945 előtti kultura egészét "proletkultosok" módján egyetlen söpréssel eltüntették volna a szellemi térképről. De nem értettünk és nem értünk egyet azokkal sem, akik bagatellizálják 1945 jelentőségét, akik szerint a harmincas években - legalábbis lehetőségeiben - tulajdonképpen már készen állott az 1945 utáni kulturális helyzet" /2/.
Közvetlenül a felszabadulás után a kulturpolitikát az jellemezte, hogy nem erőltette a kultura terén az ideológiai harcot, minden erővel a közvetlen politikai feladatokra koncentrált.
Az ezután következő időszakban - nagy vonalakban 1956-ig - az irodalom és a müvészet a müvészi alkotómunka helyett szinte kizárólagosan csak politizált, igy "politikus" müvészeink sokszor szándékaiktól függetlenül - sőt, esetleg ellenére - hozzájárultak a

zürzavar fokozásához.

Az 1956 óta eltelt időszak ismét változást hozott a kulturpolitikában. Megnövekedett az irányitás demokratizmusa, hatékonyabbak azok az anyagi eszközök, amelyekkel államunk kulturpolitikánkat támogatja. Az előző évek centralizálási törekvéseivel ellentétben bizonyos foku decentralizálási törekvések érvényesülnek: nagy szerepet kaptak az alkotómühelyek, ahol a szakemberek önállóan végezhetik kritikai munkájukat, dönthetnek a közvélemény formálásának rendkivül fontos kérdéséről.

Kulturánk szabad kultura, amely azt jelenti, hogy a közvélemény megismerkedhet nemcsak a klasszikus müvészettel, hanem a mai polgári müvészet tényleges értékeivel is, minden igazi tehetség, minden müvészi érték lehetőséget kap eszméi kifejtésére.

Bizonyos különbség, szakadás mutatkozik az anyagi életfeltételek javulása és a kulturális igény fejlődése között: az anyagi gyarapodás helyenként gyorsabb, mint a szellemi igények, a kulturális igényesség fejlődése. Arra kell minden eszközzel törekednünk, hogy az egységes müvelődés ne szakadjon szét elitkulturára és konzumkulturára, vagyis tartalmas szocialista kulturára és kispolgári giccsre. El kell érni azt, hogy az emberekben növekedjék az igazi müvelődés igénye. Ugyanakkor ma már az sem igaz, hogy éles választóvonal lenne elitkultura és tömegkultura között ugy, hogy lenne egy bizonyos szük réteg a maga elitkultura-igényével, és egy müveletlen, nevelhetetlen nagy tömeg a maga igénytelenségével. A kultura története azt bizonyitja, hogy jelentős alkotók és jelentős alkotások előbb-utóbb széles rétegekhez tudtak szólni. Ezt a folyamatot meggyorsitani, előbbre vinni szolgálja kulturpolitikai gyakorlatunk.

"..... a szinpad szószék, és a munkáshatalom kulturpolitikájának joga is, kötelessége is nem megengedni, hogy a szinpadi szószéket átváltoztathassák a társadalmi haladás, a szocialista épités ellen irányuló agitáció tribünjévé"/3/.

A felszabadulás után a szinház válaszolt először a felszabadult ország kulturigényére, és ezzel egy rövid időre - több mint fél esztendőre - biztositotta magának a vezető szerepet a magyar szellemi életben. Ezt a kezdeményező és vezető szerepet az tette lehetővé, hogy a szinháznak megvoltak a tárgyi és a személyi feltételei is ehhez a szerephez: az első időkre bőven tellett az 1945-öt megelőző két évtized haladó szellemi tartalékából. Az ezutáni időszak már távolról sem itélhető meg ilyen egyértelmüen pozitivan. Megtorpanások, gazdasági sikereknek tett engedmények, szélsőségesen értelmezett bal- és jobboldaliság a főbb tévutak. Mindezek ellenére megállapithatjuk, hogy jelentős eredményekkel dicsekedhetünk az 1945 óta eltelt időszakot vizsgálva. A gazdagabbá, szinesebbé váló müsorpolitika, a rendezés és a szinészi játék kulturájának fejlődése, a szinházak alkotómühely-jellegének fokozódása, a szinház és a közönség kapcsolatának erősödése egyaránt eredményt jelentenek.

A szinházmüvészet összetett, komplex müvészet, a társmüvészetek alkotó együttmüködése nélkül egyszerüen nem létezik. A szinház kezdettől fogva az egyidejüség müvészete, amely ugyanabban a pillanatban, a jelenben hat, valamennyi érzékünkre: a hallásra, a látásra, a tapintásra, minden idegszálunkra. Lényegében "az érzékelés müvészete. Par excellence közösségi müvészet, eszköz az emberekkel való érintkezésben" /4/.

A szinház szerepe összetett. Szórakozást kell hogy jelentsen, ugyan-

akkor müvelődési intézmény is, de bizonyos erkölcsnemesitő célok-nak is eleget kell tennie. A szórakozás-müvelődés-morál igényének nagyon nehéz megtalálni a közös nevezőt.

A szinházkultura jelenlegi képét Magyarország szocialista fejlődése, politikai és gazdasági eredményei, valamint a müvelődéspolitikai irányelvek segitettek kialakitani. Megállapithatjuk, hogy jelenlegi szinházkulturánk rendkivül sokszinü, megvan a lehetőség többféle alkotói megközelitésmód kibontakoztatására. Ugyanakkor a sokszinüség nem feledtetheti szinházkulturánk egységét, ez a sokszinüség a szocialista elkötelezettségü, realista szinház sokszinüsége. Az 1956 óta nagy szerepet játszó mühely-jelleg kialakitása biztositja a lehetőséget a szinházak sajátos arculatának kialakitására és a müvészi kisérletezésre is.
Gazdaságpolitikai rendszerünk nem szoritja, nem kényszeriti kommercializálódásra a szinházakat. Nem lehet fércmüvek előadását anyagi okokkal magyarázni.

A szinház alkotómunkát végez. A szinházi alkotómunka nem azonos az irott müvel, a rendezés, a játék, a diszlet mind önálló teremtőerejü. "A játékhoz sok munka kell. De amikor ez a munka a játék élményét adja, nem érezzük többé munkának. A szinház - játék" /5/.
Magas szinvonalu szocialista szinház nem képzelhető el magas szinvonalu szocialista szinházi kritika nélkül. Szinikritikánk helyzetéről az elmult években sok vita folyt. Sajnos, a szenvedélyes viták legtöbbször nem elvi-esztétikai kérdések körül csaptak össze, sokkal inkább szubjektiv megállapitások körül. A szinikritika nem mentes a komoly hibáktól. Sokszor alapfogalmak bizonytalan, elvileg nem szilárd alkalmazásával orientációs zavarokat okoz a szinházi életben. Ártalmas az a törekvés is, amely "elmossa" a szocialista és nem szocialista irányzatok közötti különbségeket, az igazi müvészet és a kommersz müvek közötti határokat. Hiba az is, ha egy

kritikus magánterületnek tekinti a kritikusi posztot, amely magánterület szubjektiv vélemények kifejtésére alkalmas. A kritikus csak ugy tud megfelelni társadalmi, müvészetpolitikai felelősségének, ha személyes meggyőződésének, izlésének képviselete közben sem sikkad el előtte a vizsgált mü, müvészeti jelenség valós értéke, jelentősége.

A szocialista szinház továbbfejlesztésében a munka és a felelősség döntő része a szinházakra és azok vezetőire, alkotómüvészeire hárul. Önmagukban a szinházak azonban nem teljesithetik ezt a bonyolult feladatot. "Osztoznak velük a munkában és a felelősségben a müvelődéspolitika irányitói, a közmüvelődés dolgozói, a pedagógusok, a közönségszervezők, és egész sor más társadalmi, állami szerv. Valamennyien felelősek vagyunk azért, hogy jól gazdálkodjunk azzal a támogatással, amelyet a magyar állam a szinházmüvészetnek biztosit. Olyan felelősséggel kell dolgoznunk, hogy a legnagyobb társadalmi nyilvánosság előtt is számot tudjunk adni munkánkról. A fejlett szinházi kultura ügye mindazokon mulik, akik a nép szolgálatának igényével és hivatástudatával fáradoznak azon, hogy fejlődjön, egymásra találjon az uj, szocialista szinház és az uj, szocialista közönség. Uj igényekkel állunk szemben, minden területen. Ezeket elsősorban és mindenekelőtt szocialista eszmeiségü értékekkel elégithetjük ki. Ezen az eszmei alapon kell megteremteni, kibontakoztatni a minőségileg vonzó, életformát kialakitó szinházi kulturát, korunk szinházát" /6/.

Az izlésnevelés kérdése

Az izlésnevelés rendkivül bonyolult problémát jelent. Százezrek izléséről van szó, százezrek izlését kell figyelembe venni, amikor a szinházak müsorpolitikáját kialakitják. A szocialista világnézet közvetlenül és totálisan nem határozza meg az izlést. Egyszerre és egymás mellett jelen vannak a legkülönbözőbb izléstipusok, mint a mozgalmi avantgarde és a paraszti folklór, a realizmuson nevelkedett kritikai szemléletmód, a szórakoztatóipar sekélyes illuzionizmusa vagy a mult századi álromantika. A szépet és a szórakoztatót a legkülönbözőbben itélik meg az emberek. "A társadalom tudatában élő szépségfogalom három lépcsőn helyezkedik el, amely egyuttal kifejezi a közizlés fejlődésének három szintjét, fázisát is. A legegyszerübb "népszerü" szépségigény a kellemességet kivánja: a boldog befejezést, a kalandok utáni megnyugvást, a vidámság, problémátlanság örömét. Egy fokkal magasabb szinten ugyanez az igény már bonyolultabb: nem elégszik meg az egyszerü happy enddel, hanem abban látja örömét, hogy "jól kisirhatja magát" a szentimentális, áltragikus vagy szivhasogató történet okoz örömet, és a megható lesz a szépség lényege. Ennek a fokozatnak a sajátsága az az ellentmondás, hogy az öröm forrása éppen a fájdalom, a hősökkel való együttszenvedés - szemben az előző fokkal, ahol az öröm csak az öröm látványából fakadhat. A szépség harmadik fokozatát,a valóságos müvészi szépséget kegyetlennek is nevezhetnénk. Hogyan lehet az élet valóságának, esetleges kegyetlenségének megmutatása mégis szép? Ugy, hogy a müvész feltárja a valóságos társadalmi erőkkel küzdő hősök emberi nagyságát, olyan értékeket fedez fel bennük, amelyeket csak tragikus erőfeszitésük csucsán tudnak magukból kicsiholni, amelyek láttán azonban a néző ujra hinni kezd az életben, a küzdés örömében. A müvész

kellemetlen igazsága egy ponton mégis az öröm forrásává válik: a keserü igazság belátása emelkedettebb élvezetet nyujt. A közizlés fejlesztésében ezt a három fokozatot futja be a közönség, és világos, hogy az első két fokozat között kisebb a távolság, mint a második és harmadik lépcsőfok között /7/. Ez a megállapitás közönségvizsgálatok adataira épül, de csak egy adalék a különböző izléstipusok megismeréséhez. A standard közönségizlés megállapitása helyett megfelelőbb elv elfogadni a különböző kulturális szinvonalak létezését, és minden egyes szinvonalon belül elemezni és javitani a szabványokat. A választási lehetőségek bővitése is elősegiti a magasabb, valóban szocialista izlés kialakulását.
A közönség, amelynek a szinész játszik, azonos a társadalommal, amelyből a szinház kialakult, a közönség összetételének, izlésének, izlésváltozásának alakulása nem más, mint a társadalom formálódása. A szocialista szinház történelmi hordereju feladata és kötelessége, hogy a szocialista izlés győzelmét segitse elő.

A XVII. század drámái a magyar szinpadokon

A franciák "nagy százada" - és büszkesége, a dráma

"Aranykornak", a "klasszicizmus korának", "XIV.Lajos századának" szokás nevezni azt a 30-50 évnyi irodalmi virágzást, amely a polgárháboruk elcsitultával a nemzetközi válságok, európai háboruk árnyékában bontakozott ki Franciaországban. A francia virágkort XII.Lajos, Richelieu és Mazarin kora készíti elő, de igazi kezdete XIV.Lajos uralkodásának kezdetével esik egybe. A Napkirály erősen érdeklődött az irodalom iránt, támogatta a kor iróit, de közvetett hatása sokkal fontosabb. Az általános törvény- és uralkodótisztelet az irodalmat is áthatotta, az irodalom is törvényeket és szabályokat keresett, és azokhoz feltétlenül igazodott. XIV.Lajos megfogadta a Fronde felkelés figyelmeztetését: szilárdabbá kovácsolta az egyensulyi állapotot, udvarában társadalmi központot létesitett, amely az izlés, a modor, a szokás legfőbb irányitója lett.

Irodalmi szempontból rendkivül jelentős az a tény, hogy hozzáértő közönség kezd szerveződni és kialakulni, irodalmi közvélemény formálódik. Ez a közönség nem volt nagyszámu, valójában csak az udvar müvelt köreire és a polgárság egyes elemeire korlátozódott - Voltaire becslése szerint ezek száma nem haladta meg a két-háromezret. Ennek tulajdonithatjuk azonban azt, hogy szinte egy korban sem zajlott annyi és olyan élénk irodalmi vita, mint ekkor. Kezdetben főként irodalomtechnikai kérdések tartották izgalomban a közönséget. Ilyen szinte állandó vitatéma volt az un. hármas egységnek - a hely, az idő és a cselekmény egységének - alkalmazása a drámairodalomban, amely végeredményben lehetővé tette a mü hangulati, tónusbeli egységének létrejöttét és a belső feszültség folytonos fokozását. A korszak végének irodalmi vitája az élet és irodalom lényegi kérdéseivel foglalkozik.

A minden téren érvényesülő egyensuly-eszmény legmegfelelőbb müfaja a dráma. A drámairók XIV.Lajos anyagi és erkölcsi támogatását élvezték,

a színészek pedig az egész társadalom kedvencei. A XVII. századi nagy francia szinházak, az Hotel de Bourgogne és a Palais Royal-beli szinház főurak védnöksége alatt állnak, a nagy párizsi szintársulatok - mint amilyen Moliére-ré is - nemcsak a városban játszanak, hanem az udvar előtt is gyakran vendégszerepelnek. Igy a szinjátszás állandó szoros kapcsolatban van az udvari szellemmel. A drámairók kerülik az olcsó hatásokat, a színész szigoruan csak a költő tolmácsa.

A három nagy drámairó, Corneille, Racine és Moliére fogadtatása Magyarországon semmiképpen sem azonos. Corneille-t és Racine-t szenvedélyesen elutasitják, nem értik vagy esetleg valamilyen tudományos magyarázattal megpróbálják elfogadtatni. Moliére viszont nemzeti kedvenc. Shakespeare-en kivül egy külföldi szerzőt sem fogadnak be ilyen lelkesedéssel.

A fogadtatás különböző voltának egyfajta magyarázata az a tény, hogy amikor Corneille és Racine drámáit nagy sikerrel játsszák Franciaországban, Magyarország elmaradott állapotai között sem megfelelő szinpad, sem megfelelő szinész, sem közönség nem volt. A rendszeres szinházi közönség kialakulásakor viszont már a romantika formálja a közizlést. Moliére darabjai ugyanakkor különösebb szinpadi tradició, szinészi játék és közönséghagyomány nélkül is előadható, humora, hatása elsősorban nem nyelvi, hanem részben jellem-, részben helyzet-meghatározta.

Jelentősen közremüködött a három iró sorsának alakulásában az a tény, hogy a nemzeti nyelv és irodalom, és ezzel együtt a nemzeti nyelvü szinház kialakulásakor a nemzeti öntudatra ébredés, a nemzeti függetlenség gondolata nem viselte el a Corneille- és Racine-drámák abszolut királyi hatalomhoz ragaszkodó nézőpontját, még akkor sem, ha talán nem is realizálódott az antik mezbe, mitológiai helyzetekbe öltöztetett hősök és hősnők aktuális politikai implikációja. Ugyanakkor a Moliére-darabok emberi gyengeségek kipellengérezésével, társadalmi viszonyletok nevetségessé tételével az állandó élő problémákat tették nevetségessé.

A népszerüsités akadálya az is, hogy mig müforditóink nagy kedvvel és lendülettel forditják Moliére-t, sőt, néha át is dolgozzák, teljesen magyaritják, sem Racine alexandrinusaihoz, sem Corneille fenséges nyelvezetéhez nem vonzódnak.

A XVIII. század utolsó harmadában szinte azonos időben kerülnek az iskoladrámák szinpadára a három francia klasszikus darabjai. Ettől kezdve Moliére 200 éven keresztül változatlan sikerrel szerepel. A Moliére-kultusznak Magyarországon hagyománya van: a kapuit Pesten megnyitó Magyar Nemzeti Szinház első igazgatója, Bajza József, mindjárt Moliére-t: a Botcsinálta doktort tüzi müsorra, Kazinczy Ferenc forditásában.

Moliére a szinház állandó szerzője, alig van évad, hogy valamelyik darabját ne játszanák. Kialakul a Moliére-szinészgárda, a magyar szinészek alapvető iskolája és legnagyobb teljesitménye egy-egy Moliére-alak megformálása.

Molnár György a csőd szélén álló Népszinházat 1875-ben a Képzelt beteg uj bemutatásával menti meg. Ugyanakkor 1851-ben, a nagy Rachel budapest vendégjátéka során Corneille Horace-ját és Racine Phaedráját a szinikritika csalódottan emlegeti, felső fokban nyilatkoznak a szinésznő alakitásáról, de nemtetszésüket fejezik ki a darabválasztás miatt. Ekkor figyel fel Laborfalvi Róza Corneille-re, az ő kezdeményezésére adják elő a Cidet 1853-ban, mindössze kétszer. 1865-ben Laborfalvi Róza ismét előveteti a darabot, amikoris csak egyszer adják elő.

A közvélemény- és izlésformálás szempontjából a szórványos előadásoknál nagyobb szerepe volt a tekintélyes kritikusok kiállásának. Gyulai Pál ismételten figyelmeztet arra, hogy önmagunkat fosztjuk meg jelentős élményektől, ha kirekesztjük kulturánkból a francia klasszikusokat. Egressy Gáborral vitázva kifejti, hogy a magyar nyelv, dikció, pátosz közelebb esik a franciához, mint a némethez. Moliére-t azonban ő is Corneille és Racine fölé emeli.

A századvég izlésében Moliére csillaga tovább ragyog: Szigligeti Ede, majd a valóban széles látókörü és a francia irodalomhoz különösen vonzódó Paulay Ede igazgatása alatt szinte minden darabját bemutatják és müsoron is tartják. 1881-ben Moliére-t ugyanannyiszor játsszák, mint Shakespeare-t, 1884-ben pedig már többször. A Cidet 1878-ban - sikertelenül - Jászai Mari sugalmazására és szereplésével adják elő. Ezzel Corneille be is fejezi pályafutását a magyar szinpadokon, egészen az 1963-as kaposvári bemutatóig.

Ugyanilyen sikertelenül próbálkozik Jászai Mari Racine-nal is, az 1881-ben előadott Bajazet teljes bukást jelent. A Nemzeti Szinházban 1882-ben bemutatott Britannicus-t a sajtó és a közönség elutasitja.

Némiképp változik a helyzet a 20-as évakben, amikoris az esztétika és irodalom modernjei felismerik, hogy a modern tragikus életérzés és a francia nagyok tragikus életérzése között titkos összhang van. Az 1934-es Phaedra-bemutató Horváth Árpád szerint " a müvészet hadüzenete egy drámaiatlan kornak" /Nyugat, 1934. november 5./. A kritika lelkesedése nem hatja át a közönséget, a Phaedra néhány előadás után lefut.

A felszabadulás utáni időszakot vizsgálva megállapithatjuk, hogy a helyzet nem változott alapvetően: Moliére divatja mellett Corneille és Racine jobb ismerete - ha nem is divatja - nem tudott meghonosodni. Ehhez elég az adatokat megfigyelni: 1945 és 1971 szinházi évadjaiban Corneille 2, Racine 3, ugyanakkor Moliére 18 darabját mutatták be, egy évad sem zajlott le Moliére nélkül. De nemcsak a bamutatott darabok száma, hanem az előadások száma is összehasonlithatatlan: A fösvény, a Tartuffe már 1960-ban tuljut az 500. előadáson, mig a Phaedra 33, a Cid 44 előadást ért meg mindössze.

JATE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 13.

PIERRE CORNEILLE /1606 - 1684/ és a barokk heroizmus diadala a szinpadon

Jómódu tisztviselőcsalád gyermeke. A jezsuitáknál tanul, majd jogot végez. 1630-tól kezdve szinte minden évben előadat egy-egy uj müvet, amelyek szinpadi sikere az irodalmi élvonalba emeli. Az 1637-ben előadott Cid ritka siker. Évekig tart a müvel kapcsolatban kialakult - ma már szinte érthetetlen - irodalmi-esztétikai vita. Mind a mai napig ő a legtöbbet vitatott, kutatott, magyarázott francia szerző, a legellentétesebb vélemények kavarognak körülötte. A vita mind a mai napig nem szünt meg: egész sor disszertáció és esszé jelent meg róla, marxista, egzisztencialista, pozitivista szerzőktől. Az utóbbi években ismét nagy divatba jött Franciaországban: Jean Vilar rendezésében, Gerard Philipe főszereplésével hatalmas tömegsikert aratott, ezután egyre gyekrabban vetődött fel a Corneille-müvek játékstilusának és játszhatóságának kérdése. Louis Herland, a neves szinházi kritikus hangoztatja, hogy Corneille darabjainak semmi szüksége modern előadásmódra, modern technikára, stilizálásra, mert mindez "eltorzitja Corneille szavait, megakadályozza, hogy a kristályos szavakra és eseményekre figyeljünk" /Lettres Francaises, 1968. XI. 20./.

A Cid cselekménye az ismert kora-középkori spanyol hősmonda egyik epizódját dolgozza fel. "Tulajdonképpen a néző csak bámulja önmagát: miért érdekli annyira ez a furcsa és régi történet az ifju lovagról, akit becsülete, szerelmese apjának gyilkosává tesz, és ettől kezdve különös, helycserés védő- és támadójátékot folytatnak szerelmesével öt felvpnáson keresztül: ő a lánytól kéri a halált, az meg a fiu fejét követelve szoritja egyre inkább olyan helyzetbe azt, amelyből mindkettőjük számára nincs más menekvés, csak a házasság. De érdekes, lenyügöző ez a történet, mert rajta keresztül valami örökérvényest mond Corneille a szerelemről és a benne és érte üzött örök férfi-nő kergetőzésről; emberileg is nagy igazságot árul el a koráról" - irja

az 1963-as körszinházi bemutatóról a kritika /Népszabadság, 1963.VII.24/. "Spanyol nevekkel és középkori miliőbe helyezve, költői módon és költői elvontsággal ebben a történetben Corneille ujra teremtette XIII.Lajos udavrának légkörét, emberi viszonyait: a becsület és szenvedély, szerelem és kötelesség unosuntig ismételt ellentétpárjába tudta fogni azokat a morális és részben politikai problémákat, amelyek a megerősödő királyi abszolut hatalom korát izgatták. Mert aktuális volt, sikert ért el; s mert az aktualitásnak a leglényegéig, elvi mélységéig vitte alkotó szelleme, tulélte korát, s minden ujabb korban feltámadásra képes" /Nagyvilág, 1963.9.szám/.

Azeegyetemes magyar szinjátszás adósságát a felszabadulás utáni időszakban a Kaposvári Csiky Gergely Szinház igyekezett törleszteni, az 1958-ban bemutatott Ciddel, "országos jelentőségü kulturális bemutatónak" /Somogyi Néplap, 1958.XII.12./ értékelve az eseményt. A kritika mindenütt dicséretesnek tartotta a bemutatót, külön kiemelve Nemes Nagy Ágnes forditásának szépségét. Ugyanakkor jelentős sikert nem aratott, a kaposvári szinház erejét meghaladta a vállalt feladat.

1963-ban a Körszinház tüzi müsorára, 15 alkalommal játsszák. A kritika kiemeli a rendező, Kazimir Károly biztos irámyitását, vonalvezetését. "A Körszinház és Kazimir Károly vállalkozásában kezdjük először a merészség dicséretét: 85 év - és megelőző kudarcok - után szinre vinni a Cidet Pesten /és nyáron és Körszinházban és az alkalomra összeszedett társulattal/ tiszteletre méltó vállalkozás. De mint don Rodrigónál, a bátorság a szinpadon még semmi: győzni is kell tudni don Gomez és a mórok felett, s Kazimir legyőzte a technikai nehézségeket, s meggyőzte a közönséget. Rendezése szerencsésen és ötletesen használja ki a teret és párositja a corneille-i szinpad kivánta szinte mozdulatlan szavaló stilust a takarékos, stilizált mozgással /melyben azonban több szereplőnél még nagyobb gyakorlat, látszólag spontánabb megvalósitás elkelt volna/; egyaránt elkerüli a tulromantizált-tulmodernizált és tultörténeti-merev felfogás és beállitás veszélyeit." /Nép-

szabadság, 1963.VII.24./.

Az egyetlen, amit a kritika kifogásol, az az iskolázatlan versmondás, a sokszor az értelem rovására hangsulyozás és rimelés.

A dicsérő sajtó- és közönségvisszhang ellenére az eltelt évek alatt nem ujitották fel a darabot. "Talán a mi közönségünket nem tudná lelkesiteni a Cid bravurja? Elképzelhetetlen!" /Élet és Irodalom, 1966.VI.25./.

A mindössze két évig létező Kis Szinház egyik sikertelen, összesen két előadást megért darabja a Polyeucte, Benedek Marcell forditásában. Corneille 33 darabjából nem került több szinpadra.

JEAN RACINE /1639 - 1699/:"A drámának tetszeni kell és meghatni"

Jean Vilar, a Théatre National Populaire müvészeti vezetője 1956-ban az Amphithéatre Richelieu-ben, a Sorbonne mintegy hatezer személyt befogadó előadótermében telt ház előtt tartotta meg vitaestjét, ahol igazolni igyekezett, miért mellőzi a Franciaország határain kivül is tekintélynek örvendő szinháza Racine müveinek előadását. A válasz és védelem a Lettres Francaises hasábjain látott napvilágot: Aragon szenvedélyesen védelmébe veszi Racine-t, hirdetve aktualitását:"Racine müveiben az emberi bátorság nagyszerü példáival találkozhatunk, a mai francia fiatalok erőt merithetnek ezekből a példákból a végzetnek, sorsszerüségnek feltüntetett nehézségek leküzdésére" /Lettres Francaises, 1956.XI.20./. A vitába neves nyelvészek is bekapcsolódtak, hangoztava, hogy Racine nyelve ma is szint ad a francia nyelvnek, nyelvzenéje olyan örökéletü, mint Bach vagy Mozart muzsikája.

Életmüvében nincsenek egyenetlenségek; az egész is, meg a részletek is egyaránt tökéletesek. Hazafiságra, szivből jövő emberszeretetre, mélységes zsarnokgyülöletre, a nemes emberi tulajdonságok kifejtésére buzdit, sohasem elvont téziseket hangoztava és szoborszerü ideálokat állitva szinpadra.

Egyidős volt a Napkirállyal, akihez meglepően hasonlitott is. A janzenisták kollégiumában nevelkedik, a janzenista szemlélet hatása alól soha nem szabadulhatott. Mig azonban a janzenista vallásbölcselőket az a kérdés foglalkoztatta, hogy üdvözülhet-e az ember, Racine a nyugtalanitóbb kérdésre figyelt: lehet-e boldog az ember? Első sikereit Molière szinpadán aratja. Élete utolsó éveiben maga ellen haragitja a neki addig magas évjáradékot juttató királyt, kegyvesztettként hal meg. Utóélete méltó volt nagyságához: két évszázadon keresztül az ő müveiben látták megtestesülve a klasszicizmus eszményeit. Racine

tragédiái lélektani drámák, amelyekben a cselekményt a szereplők lelkiállapotának változásai, szenvedélyeiknek egyirányu és fokozódó kitörései képviselik. A le nem győzhető szenvedély a tragédia. Jean-Louis Barrault szerint "annyira tisztára csiszolta hőseit, hogy nehéz elképzelni őket a szinen, zeneszerzőként alkotta drámáit" /8/.

"A világirodalom ismerői, s különösen a francia irodalom kedvelői ünnepre készülődnek: ujra megszólal - 64 év óta először - Racine Britannicus-a magyar szinpadon. Hihetjük-e, hogy eljött a francia klasszikus dráma meghonosodásának ideje?" - irja a Thália Szinház 1963-as bemutatójával kapcsolatban a kritika /Népszabadság, 1963.X.8./. Racine egyik első, érett drámája a Britannicus. Szinte szolgai hüséggel követi Tacitus történelmét, elmondva Néró uralmának egyik legsötétebb mozzanatát, féltestvére, Britannicus legyilkoltatását. Ezzel a drámával győzte le Racine a nagy vetélytársat, Corneille-t. A cselekmény mozgatóereje a szerelem, a nagy szenvedély, közben lebilincselő képet kapunk a császári udvarról. Magyarországon először 1899-ben játszotta a Nemzeti Szinház, a cimszerepben Beregi Oszkárral, Agrippina szerepében Jászai Marival. "A szinpadon régen nem érzik már a szükségét Racine szavaló drámáinak, melyek nyelvi szépségét, verselési finomságát csak a francziák élvezhetik, mig idegen nyelvre leforditva ez a zománczuk elvész. A Nemzeti Szinház két okból hozta szinre. Először mert müvészi pathetikus szavalását fölfrissiti a sok társalgási darab közepette, másodszor pedig mert egy vidékről való szép tehetségnek, Bereginek alkalma legyen bemutatni képességének - ugyszólván stiljét, a drámákhoz való formaérzékét" /Vasárnapi Ujság, 1899.46.évfolyam, 53.szám/. A darab 5 előadás után lekerül a müsorról. És hogy fogadta a kritika az 1963-as bemutatót? A tétovázás és a tanácstalanság nem annyira a szinpadon mutatkozott, mint inkább a kritikában, amelyek az óvatos dicsérettől a teljes elutasitásig terjedő véleményegyveleggel itélték meg a szokatlan müvészi vállalkozást.

"Sajnálatos és fájdalmas megállapitani, hogy a Thália Szinház vállalkozása alapvetően elhibázott" /Népszabadság, 1963.X.8./.

"Már önmagában is merész vállalkozás volt egy ilyen bonyolult és nehéz feladatokat halmozó verses drámához nyulni" /Esti Hirlap, 1963. X.10./.

"Mit tanácsoljunk a szinháznak, merész és sokat igérő vállalkozása után? Menjen tovább a racine-i uton: hozza szemünk elé Phaedrát és vérbüne iszonyatát, Hermionét, a féltékenység divagációjában, Berenice-t elégiája dallamos szomoruságával.....mindazt a szenvedélyt, amit ez a szófukar és zárkózott lángész, az egyetlen Racine, titokzatos és szorongó szivében táplált, hogy följegyezték róla: amikor tragédiáit költötte, a szabad ég alatt rohangálva deklamált, kezét tördelte és sirt" /Nagyvilág, 1963.10.szám/.

A tanácsot a Győri Kisfaludy Szinház fogadta meg: 1971-ben bemutatták Magyarországon először a Berenice-t, bizonyitva, hogy "Racine játszható és időt álló mondanivalóju" /Élet és Irodalom, 1971.III.27./. Az egyetlen, amit a kritika fájlal, az az, hogy érthetetlen okból nem került az egyik legnagyobb francia klasszikus Csehov, Shakespeare, Corneille és Moliére mellé a Nemzeti Szinház szinpadára. A győriek alaposan átgondolt, preciz előadásban hozták színre a darabot.

A darab történelmi témája szorosan kapcsolódik Racine saját korához, a tragédiában sok, a XIV.Lajos és Orleansi Henriette kapcsolatára való célzás. Az alapmotivum a kötelesség és a szerelem egymásnak ellentmondása. Morális emelkedettsége, mondanivalója, jellemfestése, szerkezeti és nyelvisszépsége lenyügöző. A történelmi téma nem főszereplő, hanem háttér egy tökéletes szerelmi-baráti háromszög kibontásához. Antiochus meglátta és megszerette Berenice-t, azután megjelent Titus, és fellobbanó érzései azonnal viszonzásra találtak a királynőnél. A két férfit szokatlanul erős, intenziv baráti kapcsolat füzi egymáshoz. A királynő is tiszta szivvel, meleg barátsággal gondol Antiochusra. Titusnak apja, Vespasianus halála után végső döntésre kell elszánnia magát: választhat a királynő szerelme vagy a császári trón, a világ uralkodója cim között. Az utóbbi mellett dönt. "Önmagunk vállalásának, önmagunk legyőzésének és a hivatás vállalásának nemes példáját mutatja a darab. Ha semmi más nem történik a nézővel, mint az,

hogy az előadás után elgondolkozva távoznak, elértük célunkat" - mondja a darab rendezője, Egri István /Népszabadság, 1971.III.8./. A darabhoz Victor Vasarely tervezett op-art stilusu diszletet, bizonyitva, hogy geometriai ábrákkal is bemutatható ez a világ.

"Nehezen eldönthető, hogy ez-e az egyetlen üdvözitő megoldás a szinrehozatalban, mindenesetre az kétségtelen, felejthetetlen szinházi élmény a Berenice, és ez a diszleteknek is köszönhető" /Magyar Nemzet, 1971.III.16./.

"Ember legyen a talpán, aki a szerkesztésben és szövegezésben matematikai arányokban gondolkodó Racine-t ugy tudja szinpadra állitani, a szinészek szavát és mozdulatait ugy tudja megtervezni, hogy kifejtse azt a magasztos élményt, amely benne van a drámában. Hát ez sikerült" - állapitja meg a kritika /Népszabadság, 1971.III.12./.

Sikeres sajtóvisszhangja van a Nemzeti Szinházban 1957-ben előadott Phaedrának is. "A Nemzeti Phaedra-előadása szinházi évadunk egyik kiemelkedő élménye. Élmény mindenki számára, aki szereti az embert" /Népszabadság, 1957.IV.15./. "Elismerés és köszönet illeti a szinház vezetőségét a régen nélkülözött dráma ujbóli müsorra tüzéséért. Tartozott ezzel saját hagyományainak" /Magyarország, 1957.IV.16./.

Phaedra mostohafia, Hippolytos iránt érzett minden gátlást és tartózkodást legyürő hatalmas szenvedélye, emiatt marcangoló büntudata, elkerülhetetlen bukása áll az ábrázolás középpontjában. "Ime megint egy tragédia, amelynek tárgyát Euripidészből kölcsönöztem" - jelöli meg Racine a forrást /9/. Az ötfelvonásos tragédiának alig néhány szereplője van. A darab sajátossága, hogy főleg dialógusokra és monológokra épül. A szó hétköznapi értelmében alig van látványosság vagy ugynevezetttcselekvés. Az izzó emberi érzelmek, szenvedélyek gazdag skálája teszi feszültté a darabot. "Egy tragédiát sem irtam, ahol az erény annyira kitünnék, mint éppen ebben, A legkisebb hibák elnyerik benne szigoru büntetésüket, a bün puszta gondolatát épp oly szörnyüségesnek mutatja, mint magát a bünt" - irja Racine /10//

Az első magyar Phaedra-előadást /1876/ 1935-ben sikertelen próbálkozás követte, Heltyei Aranka "Phaedrája nem győz meg bennünket arról,

hogy mondanivalója van számunkra" - irja Kosztolányi Dezső /Színház, 1935.V.10./.

Nemzeti Szinházbeli sikere megismétlődik az 1961-es évadban Kaposvárott: "örök emberi szenvedélyek ábrázolása mindig időszerü" /Zalai Hirlap, 1961.V.6./, majd 1968-ban Veszprémben. "Nem volna se illő, se méltányos a veszprémiek előadását a legszigorubb mértékkel mérni, vagy pedig épp ellenkezőleg, elnéző jóindulattal dicsérgetni. Nem illeti meg a tulzás se a bókból, se a gáncsból. Örvendetes, hogy van közönség, amely igényli a Phaedrát. A veszprémiek annyi kockázattal járó erőfeszitését teljes rokonszenv illeti" /Nagyvilág, 1968.8.szám/.

MOLIÉRE /1622 - 1673/:"A szinház első törvénye, hogy tetszeni tudjon"

Van-e diadalmasabb szerzője a világnak, mint Moliére? Csupán a Comédie Francaise szinpadán több mint 23 ezerszer játszották 1680 és 1970 között. Müvei, a szinháztörténet eddig legnépszerübb vigjátékai, friss örömet jelentenek a századok óta hüségesen megujuló közönségnek. A legtöbb nagy alkotót tiszteljük, csodáljuk, élvezzük, de mindezt nem kiséri mindig közvetlen, komplikálatlan, egyszerü vonzalom vagy ragaszkodás. Sokszor nagy alkotók nagy alkotásai csak bizonyos időkben keltik fel ideiglenesen figyelmünket, bámulatunkat vagy rajongásunkat. Egy francia kritikus Corneille, Racine és Moliére hatását elemezve kifejtette, hogy a heroikus idők inkább Corneillenek kedveznek, mig a dekadens áramlatok kizárólag Racine-nak. Ezzel szemben Moliére szinte soha nincs alávetve a közizlés ilyen végletes és nem is mindig igazságos vagy érthető változásainak. Hiába szidták kortársai - és nem is éppen a legutolsók - müvei léha vagy legalábbis bizonytalan erkölcsi felfogását, izlésbeli tévelygéseit, hiába dörgött maga Rousseau például a Mizantróp kétes erkölcsi tanusága ellen, vagy a mult század kényes esztétái a moliére-i hanyag stilus, befejezetlen cselekmény, szabálytalan szerkezet, állhatatlan müfaji és etikai szemlélet ellen, sőt, hiába is mutatják ki a mult és a jelen filológusai a moliére-i figurák és témák másoktól, a régiektől vagy a kortársaktól kölcsönkért mintáit - a közvélemény évszázadokon keresztül hümaradt Moliére-hez. Müvei révén egy egész kor tükörképe, de a maga korán tul is a mi századunké is, hisz tipusai, helyzetei, komikai eszközei ma is élnek. Ezért tudja lekötni a mai nézőt is: alakjai nemcsak tipusok, hanem eleven, mulattató, élükre állitott ellentmondások is. "Moliére lángész volt, a legnagyobb, a legteljesebb, a legautentikusabb, mégpedig a francia klasszicizmus virágkorában, talán ugy is mondhatnánk, ellenére, amely kor tudvalevőleg a fegyelmet, a szabályt, a rendet, a normák, a törvények tiszteletét hirdette és követte elsősorban, vagyis inkább a tehetségnek, mint a lángésznek kedvezett" /Élet és Irodalom, 1972.I.5./.

Nemcsak mintája és ösztönzője, hanem barátja ma is a szini világ minden tevékeny szakmabelijének, színésznek, rendezőnek, szinmüirónak. Kora egymással vetélkedő szintársulatai az ő nevében egyesültek a mai Comédie Francaise-zé, Moliére szinházává, amely évről évre játssza, hol korhü, hol vakmerően uj rendezésben, mindig a legnagyobb sikerrel.

Moliére a magyar szinház legtöbbet játszott külföldi szerzője. Nagy müforditók, nagy szinészek, nagy rendezőegyéniségek állandó törekvése megismertetni a saját elképzelésük szerinti Moliére-t a magyar közönséggel, élővé tenni darabjai figuráit, szituációit. Annak ellenére, hogy 200 év óta nem kerül le a szinpadokról, halálának 300. évfordulóján is arra figyelmeztet a kritika, hogy "sok adósságunk van még Moliére-rel szemben. Moliére-t komolyan kell venni, olyan komolyan, ahogy ő halálosan mély meggyőződéssel vitte szinpadra szindarabjait. A mai szinésznek tanulnia lehet hihetetlen kiváncsiságából, amellyel a társadalom ferdeségeit, visszásságait a gondolkodásmódban is felfedezte, de az élet megnyilvánulásait a legapróbb gesztusokban is megfigyelte. Azzal az indulattal kell gyülölni az üres, hazug, visszahuzó jelenségeket az életben és a müvészetben, olyan makacsul kell harcolni ellene, ahogy ő tette. Ujra kell olvasni darabjait, ezekben még sok izgalmas felfedezést tehetünk. Nem lenne érdektelen néhány figuráját ujraértelmezni. A régi sikerekbe és formákba, játékstilusba nem szabad belenyugodni. Aki Moliére-t játszik, nem vállalhatja a konzervativizmus vagy a kényelmesség vádját" /Népszabadság, 1973.II.13./.

Moliére élete és életmüve a szinjáték allegóriájának tekinthető: a semmiből indult és minden lett, végigment a szinész és a szinészet egész utján, vásári mulattatóktól tanult és a királyi udvart szórakoztatta.

Apja jómódu polgár, fiát előkelő iskolákba járatta. Leteszi az ügyvédi vizsgát is, de egy olasz vásári komédiással megismerkedve szinésznek áll. Megismerkedik a Béjart családdal, a három Béjart testvérrel és kilenc más komédiással társulatot szervez Illustre Théatre

néven. Ezzel a társulattal 12 évig járták a vidéki városokat. Moliére és az övéhez hasonló vándor szintársulatok labdajátékra készült csürszerü épületben játszottak. "Ez az épület hosszukás négyszög volt, tizenöt láb magas fallal, melyen fölül gerendaoszlopok tartották a födélzetet; a tetőzet és a fal közti rész, a gerendák köze gyékénnyel volt befonva a nap ellen, s hálóval ellátva, hogy a labdák el ne tévedjenek. Ablak nem volt rajta. Szél, eső, hideg ellen semmi biztositék. E terem hosszában kétfelől kellett felállitani aztán a páholyokat, melyek elég célszerütlenek és kényelmetlenek voltak: állóhelyül, a vegyesebb közönségnek helyéül a földszint szolgált, melyet némi korlát választott el a szinpadtól, hol az értelmiség s előkelő világ foglalt helyet."/11/. A müsoron főként tragédiák szerepelnek, és ezek kisérőjeként, mintegy ráadásként mutatnak be bohózatokat. Moliére valószinüleg a legnagyobb meglepetéssel tapasztalta, hogy nagyobb sikert aratnak a ráadás-müfajjal, mint a magasabb rendünek tartott tragédiával. Igy Moliére szinte kényszerül arra, hogy komédiákat irjon.

A Szeleburdi még erősen mutatja a commedia dell' arte stilusának hatását: a cselekmény félreértésekre, álöltözetek megtévesztésére épült. A darab sokkal több szellemi invenciót mutat, mint szinpadtechnikai ismeretet. Ami a darabban a későbbi Moliére, az nem csupán a szokatlan ügyesség, amellyel a szokott helyzeteket felhasználja, sokkal inkább az, hogy mindezt egy erőteljesen megrajzolt, élesen jellemzett alak köré csoportositja: Mascarille, az ügyes szolga szerepét valószinüleg saját maga számára irta. Mascarille a megtestesült ügyesség és furfang, önmaga szórakoztatására bonyolitja cselszövéseit. Franciaországban igen gyakran játsszák, 1825-től a Comédie Francaise minden évben előadja. A kritika a versek könnyedségéért és plasztikus szépségéért lelkesedik. "Ha valaki jól akarja érezni magát egy este, ajánlom, nézze meg a darabot" - irja a kritika az 1954-es Ifjuségi Szinház előadásáról /Népszava, 1954.I.6./. Összehasonlitva az ugyanebben az évben előadott középkori komédiával, a Pathelin mesterrel, aki "ősapja mindazoknak a rókáknak, melyek a francia irodalomban sürün megfordulnak" /12/, összehasonlithatatlanul nagyobb sikert arat, 64 előadást ér meg két évad alatt.

1659 fordulópont az Illustre Théatre és Moliére életében: egy sikeres párizsi vendégszereplés alkalmával jókedvre deritik az udvart, és a király.öccse védnökséget vállalt a társulat fölött, igy megszervezhetik a harmadik önálló társulatot Párizsban. Az ebben az évben irt Kényeskedők szintén még szinte érintetlenül őrzi a commedia dell' arte modorát. A cselekmény szokványos módon a személyek cseréjére épül, a kikosarazott kérők szolgáikkal udvaroltatnak egy polgár széplelkü lányának és unokahugának, s a ravasz szolgák értik a módját, hogy nevetségessé tegyék ezeket a lányokat, akik a szalonok modorát majmolják és divatból, hóbortból udvarlóikkal negédes stilusban enyelegnek. Moliére a polgárság józan szemlélete szerint teszi nevetségessé a szalonok világát, a valóság, a természet és az erkölcs eltorzulását, a természetellenesség minden formáját kipellengérezi. A darab hatása rendkivüli volt. "Az első előadáson az előkelő körök szellemi irányadója, a Rambouillet-palota is jelen volt, és lelkesen ünnepelték a szerzőt. "Állitólag egy öreg ur igy kiáltott fel: Csak rajta, Moliére! Ez a jó vigjáték! A kor egyik tudós költője, kit Moliére majd pályája végén kegyetlenül kicsufol, Ménage, azt mondta, mint az maga később állitotta, hogy a mai naptól fogva el kell égetniök addigi bálványaikat s azt kell cultus tárgyává tenniök, a mit eddig lenéztek" /13/. A darab alapján állitja össze egy Somaize nevü ujságiró a kényeskedők nyelvének szótárát. A vigjáték a város és az udvar tetszése mellett megnyerte a király tetszését is, aki magas jutalmat osztott szét a szinészek között. Két év alatt 53 előadást ért meg, mind a mai napig a Comédie Francaise egyik állandó müsordarabja. Nálunk nemigen játszották, a felszabadulás óta egy évadban /1950-51/ és vidéken /Pécs/ került szinre. Ennek oka főként az, hogy bármennyire általános érvényüen támadja mondanivalójában a természetellenességet, a hamis előkelőséget, jellegzetesen francia képződményt, a szalonok világát teszi nevetségessé. A szalonok a század elején az irodalmi élet keretét jelentették, Rambouillet márkiné hires szalonja nemcsak az illem és a jó modor elterjesztésére volt nagy hatással, de befo-

gadta a kor legjobb költőit is. Később a szalonok életében egyre kevésbé érvényesült kötelező érvénnyel bizonyos szellemi igényesség: a jó modor modorossággá vált, a müveltség félmüveltséggé. A darab olyan vihart kavart, hogy Moliére is szükségesnek tartja hangsulyozni 1660-ban kiadott darabja előszavában, hogy ő az igazi "précieuse"-ök majmolóit gunyolja darabjában.

A Kotnyeleseket 1661-ben néhány nap alatt irta a király kérésére. Nagyszabásu és látványos balett-vigjáték ez, amely még a szokottnál is nagyobb sikert aratott. Ez az első Moliére-vigjáték, amely Lully zenéjével kerül szinre. Nálunk nemigen játszották: a Nemzeti Szinház 1946-os előadása nem jelentett különösebb sikert, azóta pedig nem ujitották fel.

A Férjek iskolája viszont nagy siker. "Mi a legtöbb, amit egy mai, jó klasszikus előadásról el lehet mondani? Az, hogy tud szólni hozzánk, vagyis hidat ver a szép hazugságok és a hazug szépségek, s a való világ, vagyis a nézőtéren ülők képzelete között. A rendezés stilushüséget és friss ötletességet egyesit" - irja a kritika a József Attila Szinház előadásáról /Szinház és Mozi, 1955.XI.10./. A zsarnokoskodó gyám, a leleményes fiatal lány története Moliére saját korában is nagy siker volt, mint a kor verses ujságirója, Loret irja: "egész Párizs el volt tőle ragadtatva". A Férjek iskolája az első nagyszabásu Moliére-vigjáték, amelyet - ha lehet - még nagyobb siker követ, a Nők iskolája. Az udvar rendkivül mulatott rajta, ahogy a krónikairó feljegyzi, "oldalukat fogták, ugy nevettek". A témabeli hasonlóság a két "iskola" között csak felszines. Mélységében és jelentőségében egyaránt messzebb mutat a Nők iskolája. A mese nagyjából ugyanaz, mint a Férjek iskolájáé, a gyám feleségül akarja venni neveltjét, elzárja a világtól, a lány azonban utat talál a neki megfelelő fiatalhoz. A két darab tanusága is szinte azonos: az élet rendje minden akadályon keresztül győzedelmeskedik, és aki ennek utjában áll, az nevetségessé válik. A főhős, Arnolf, azonban nem egyszerüen Sganarelle /Férjek iskolája/ ikertestvére, hanem sokkal bonyolultabb, árnyaltabb figura. Nem egyszerüen nevetséges, szánalmas és megható is. A nyugtalanitóan bonyolult Arnolf ellenpárja:

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 13.

Ágnes is többrétü, naivabb, ösztönösebb, kiméletlenebb, mint Izabella, Sganarelle ellenpárja. Azok, akik a Férjek iskolájában Moliére életének legbelsőbb titkait vélték felfedezni, még inkább párhuzamot vonnak a Nők iskolája Ágnese és Moliére fiatal felesége között. Egymást érik a pamfletek, birálatok, sőt, a Bourgogne Szinház ellendarabokat játszik. Támadják szabadelvüségét, kegyeletsértését, belegázolnak magánéletébe. Moliére a vádaskodásokra a Nők iskolájának kritikája cimü egyfelvonásossal válaszol. Az udvar és a király a vitában Moliére-t pártolja, állitólag maga a király ösztökéli, hogy játssza el védelmét előtte is. A Nők iskolája a magyar szinpad egyik kedves darabja. Már 1945-ben játssza a Nemzeti Szinház, Hont Ferenc rendezésében, attól kezdve számtalan változatban felujitják, Pesten és vidéken egyaránt. Az 1953-as előadásban különösen Major Tamás Arnolfját dicsérik, "olyan Arnolfot állit elénk, aki bonyolult, sokrétüen jellemzett alak, nem tudja, hogy milyen mulatságos az ő históriája. Az egész előadás magas szinvonalu, a szó szocialista tartalmában népszerü előadás" /Szinház- és Filmmüvészet, 1953.6-7.szám/. "Moliére ma is friss, kegyetlen igazlátó és igazmondó szellemének megidézése ritka szinházi ünnep" - irja a kritika a Kaposvári Csiky Gergely Szinház 1961-es bemutatójáról /Somogyi Néplap, 1961.I.11./. "Elégedetten jöttünk el a Nők iskolája bemutatójáról. Nem veszitett semmit a frisseségéből, sikere a maga korában sem lehetett nagyobb, mint most" - irja a kritika a debreceni előadásról /Hajdu-Bihar Megyei Néplap, 1953.I.8./. A Katona József Szinház 1961-es bemutatóját "Meghalt Arnolf - éljen Arnolf" cimmel üdvözli a kritika /Magyar Nemzet, 1964.X.24./. A siker titkait kutatva megállapithatjuk, hogy az állandó meglepő fordulatokra épülő cselekményben rengeteg a helyzetkomikum, amely lehetőségeket nyujt a szinészeknek ahhoz, hogy kedvvel játsszanak, pergő, szórakoztató előadást produkáljanak. A Nők iskoláját 1971-ig 352 alkalommal játszották.

A király és az udvar 1664-ben ujabb előadásra hivják meg Moliére társulatát. Ez alkalomra Moliére ismét egy zenés-táncos bohózatot

irt, igazi vigjátékot, amelynek muzsikája ismét Lullytől származik. A darab balett-jelenetében maga a király is fellépett. Ez az egyébként igénytelen bohózat, a Kénytelen házasság azért fontos darab, mert megjelenik benne a későbbi vigjátékok gyakori motivuma, a társadalmi osztályok érdekellentéte és izlésbeli különbsége. A nyomtatásban megjelent vigjáték előszavában Moliére szükségesnek találja igazolni magát, hogy ismét a házasságot teszi nevetségessé darabjában. "Minthogy semmi sem oly egyetemes e világon, mint a házasság, s minthogy ez ama pont, melynél leginkább válnak nevetségessé az emberek, nem csoda, ha mindig ez a tárgya a legtöbb vigjátéknak" /14/. Franciaországban sem tartozik a sokat játszott Moliére-darabok közé. Nálunk két évadban játszották, 1956-ban a Déryné Szinház, a Magyar Néphadsereg Szinházának Kamaraszinháza, mindössze 26 előadásban. Jóval sikeresebb a Debreceni Csokonai Szinház felujitása. "Az uj keresésében, müvészi ambició dolgában semmivel sem maradt el a korábbi klasszikus bemutatók mögött. Az előadás nagy érdeme az, hogy a tipikusan XVII.századi francia müvet izig-vérig XVIII.századi debreceni civiskomédiává gyurta át" /Hajdu-Bihar Megyei Népujság, 1966.V.22./.

Moliére valamennyi darabja közül a Tartuffe a legnépszerübb. Csak a Comédie Francaise szinpadán 4800-szor játszották 1680 és 1970 között, ugyanezen idő alatt Racine Phaedráját 1149-szer, Corneille Cidjét pedig 1290-szer adták elő.
Magyarországon a Nemzeti Szinház először 1847 szeptemberében játszotta, Fekete Soma forditásában, Képmutató cimmel, a cimszerepben Fáncsy Lajossal. Azóta a Nemzeti Szinházban összesen 516-szor került szinre, a felszabadulás óta elérte az 500. előadást. Ha ehhez az adathoz hozzátesszük, hogy az Állami Faluszinházban közel 700-szor játszották országszerte, megállapithatjuk, hogy a Tartuffe a magyar szinháztörténet veretlenül legnépszerübb müsordarabja.
Ki ez a Tartuffe, akinek a neve köznévvé lett az álszenteskedő, álnok, kétszinü ember jelölésére? "Machiavelli vagy Rasputin" - kérdezi a kor irodalmának legjobb mai ismerője, Antoine Adam /15/, s válasza

korántsem egyértelmü, hiszen Tartuffe ez is, az is: piszkos, hitvány, de kitartó és erős. Beférkőzik egy hiszékeny polgár otthonába, bizalmába, szétzilálja otthonát, megszerzi vagyonát - mindent elérne, ha nem buktatná el a félrevezetett polgár felesége, Elmira iránt érzett szerelme. Két felvonásnyi gyilkos expozició után lép szinpadra. Amikor belép, Moliére már izekre szedte, pellengérre állitotta, mindent tudunk róla. A továbbiakban illusztrálja mindazt, amit az előzőekben elmondtak róla. Nincs még egy ilyen kedvezőtlen helyzetü drámai hős a világirodalomban. Tartuffe tiszta, elvont képlete a legsötétebb aljasságnak: a képmutatásnak. "Elvont képlet és puszta lehetőség egy kápráztató szinészi alakitásra. Ha van szerep, amelybe a szinésznek nem elég egyszerüen belebujni, amelynek életre keltéséhez a szerep mérgével kell saját vérét átitatni, egész testi mivoltát a szerepnek kiszolgáltatni, akkor a Tartuffe az" /Szinház- és Filmmüvészet, 1955.II.22./.

A komédiát és a tragédiát csak nagyon keskeny mezsgye választja el egymástól, de ezt az igazságot csak ritkán érezhetjük át olyan élményszerü teljességgel, mint a Tartuffe esetében. Még a legfejlettebb humorérzékü néző torkán is megakad a kacagás, amikor azt kell látnia, hogy egy tisztességes, jámbor polgárt pártfogoltja vagyonából kiforgathat, családostól utcára tehet, s aljas feljelentéssel halálos veszedelembe sodorhat. "A cselekmény logikai levezetése hideglelősen valószerü, a királyi igazságszolgáltatás deus ex machina befejezése nem ér sokkal többet, mint egy nagy lelki megrázkódtatás után egy szem idegcsillapitó" /16/.

A felszabadulás óta többféle forditásban és felfogásban játszották. A Honvéd Szinház 1951-es Tartuffe-je a cimszereplő Szabó Sándor miatt emlékezetes. Szinháztörténeti jelentőségü Major Tamás alakitása, aki ebben a szerepben nyujtotta pályája csucsteljesitményét. Igen sokat vitáztak a Katona József Szinház 1968-as Tartuffe-felujitásáról, hangoztatva azt, hogy a rendező /Babarczy László/ "meglepő érzékenységgel találta el Moliére majdnem tragikus komédiájának valódi lélektani egyensulyát, amely pedig nagyon könnyen felbillenhet. Tartuffe

személye a Katona József Szinház szinpadán a sötétség félelmetes hatalmát képviseli. Jellemében nincs semmi komikus feloldás, ijesztően elvetemültalak. A rendezői elképzelésnek megfelelően Kállai Ferenc sunyi és erőszakos figurát formál, ravaszul figyelő tekintete mindent észrevesz, képmutatásáról csak a szituáció árulkodik, sohasem a tulbuzgó szinészi jellemzés. A vallási álszentség birálata, amely Moliére idejében és még később is annyi vihart kavart, ma már inkább az önös érdeket leplező bigottság általánosabb érvényü rajzává lényegült, s másfajta gondolattársitásokat is ébreszt" /Élet és Irodalom, 1968.IV.27./.

Más kritika beszámol arról a kétkedésről, amellyel a szakmai közvélemény a Nemzeti Szinház vezetőségének azt a merész próbálkozását fogadta, hogy Major Tamás szinháztörténeti jelentőségü Tartuffe-je után egy fiatal, pályája kezdetén álló vidéki rendezőt hivjon meg a Tartuffe ujrarendezéséhez, és a cimszerepet arra a Kállai Ferencre bizza, "aki évek óta nem tud megszabadulni tehetsége manirjaitól" /Film Szinház,Muzsika 1968.V.10./. Fokozta a kételyt az a sajnos eléggé általánosan elterjedt nézet, hogy "Moliére klasszikusan leegyszerüsitő, derüs komédiáinak nincs mondanivalójuk a mi korunk számára. A felujitás bebizonyitotta, hogy ez nem igy van. Mig Major Tamás az uj, szinházhoz nem szokott népi közönséget akarta meghóditani, az uj előadás azokhoz a tegnapi és mai fiatalokhoz szól, akik a személyi kultusz éveinek teljesen meg nem emésztett emlékeivel, teljesen végig nem gondolt tanuságaival az agyukban reagálnak a képmutatásnak és a félrevezetésnek erre a ma szivszoritóan keserünek tetsző komédiájára" /Nagyvilág, 1968.10.szám/. A kritikusok kiemelik azt, hogy az egyházellenes él tompitásával eléri a rendező azt, hogy "a támadás célpontja a jelen szempontjából konkrétabb: a demagógia, a manipuláció eszközeivel hatalomra törő embertelen zsarnok" /Kritika, 1968. 8.szám/. Örömmel állapitják meg, hogy megharcoltak a "moliére-i álhagyományokkal. Moliére vigjátéka 300 esztendő alatt nem öregedett annyit, mint az utóbbi évtizedekben. Moliére csak rizsport rakott a

figurára, a mi korunk másféle porral is telehintette: iskolai lecke, szemléltető ábra lett a képmutató kéjencből. Ezt a port időszerü volt lefujni" /Köznevelés, 1968.6.szám/.

Az utóbbi évek legnépszerübb Tartuffe-produkciója Roger Planchon nevéhez füződik, aki arra törekedett, hogy a lelki és társadalmi erők összeütközését munkálja ki, és tartózkodjék mindenfajta didaktikus leckéztetéstől, prédikálástól. "A Katona József Szinház előadása Tartuffe világának emberi hangsulyaira figyelt. Napfényre hozta a szereplők közötti kapcsolatok legmélyebb rétegeit, ebben a felfogásban jól érvényre jut a mondanivaló történeti, társadalmi, etikai igazsága és nem vész el a vigjáték szépsége sem" /Film Szinház Muzsika, 1968.IV.16./. Mindezekből örömmel állapitható meg, hogy Moliére legnagyobb müve ujraértelmezhető, a legmaibb mához is van mondanivalója.

A vidéki szinházak éppugy, mint a budapestiek, ezt a Moliére-darabot játszották a legtöbbet. A Szinház- és Filmmüvészeti Szövetség 1951-es ülésén Major Tamás kifejti, hogy nagyon helyesnak tartja, ha a vidéki szinházak is játsszák a Tartuffe-öt, bármilyen nehéz feladat elé is állitja a rendezőt és szinészt, "de éljenek a kritika jogával, s abban az előnyös helyzetben vannak, hogy kijavithatják azt, ami a Nemzeti Szinház előadásában rossz. Fokozatosan hangsulyozni kell a figura társadalomban való elhelyezését. A realista eszközök teljes tárházát fel kell használni" /17/. Ha a vidéki szinházak rendezésbeli tévedéseit, a szereplők nem megfelelő voltát észrevételezi is a kritika, mindenütt örömmel üdvözlik a darabválasztást, a siker sehol nem marad el.

Természetesen a Tartuffe körül élénk vita indult meg. Moliére támadások középpontjába kerül. Szabadszellemü főurak előtt ugyan játsszák a darabot, de csak mintegy ötéves küzdelem után kerülhet szinpadra és nyomdába.

A Tartuffe elleni támadások idején,ujabb vigjáték lát napvilágot, a Don Juan. A párizsi szinrekerülés után kis késéssel, 292 évvel mutatják be Magyarországon. Szinpadi szerkesztésben és dramaturgiá-

jában nem tartozik a legjobban komponált müvek közé, de gondolati gazdagsága a legnagyobbak közé emelik A darab témáját, cselekményét a spanyol legendakörből vette át az iró, de a régi anyagból uj Don Juant formál, megtöltve saját filozófiájával. A szinmü cimszereplője nem jelentéktelen ficsur, hanem nagy egyéniség, lázadó és szabadgondolkodó, igy a bukása annál nagyobb, a drámai harc annál érdekesebb és a darab erkölcsi tanusága is elgondolkoztatóbb. "A mü erényei: publicisztikai jellege, részleteinek finomsága, irodalomtörténeti érdekessége éppen a szinpadon érvényesül a legkevésbé. Izei olvasva táplálóbbak, tisztábbak is, mint előadva. Nem csoda, ha épp a Don Juan tartozik Moliére - saját hazájában is - legkevesebbet játszott darabjai közé" /Esti Hirlap, 1957.III.20./. A legtöbb kritika azonban még ennél mostohábban itéli meg az 1957-es Madách Kamaraszinház előadását. "Ha a Madách Kamara mindenképpen elő akarta adni - s becsvágya tiszteletre méltó - , jobban tette volna, ha kisérleti, studióelőadásban játssza és nem repertoárban" /Magyarország, 1957.III.27./. Hogy eddig ezt miért nem játszották, és hogy esetleg uj felfogásban előadva mondhat-e ujat és lényegeset, elgondolkodtatót a ma emberének - ennek eldöntése is egyik tartozásunk Moliére-nek.

Betegsége, családi bajai, a Tartuffe és a Don Juan körüli csatározások egyre keserübbé, szomorubbá formálták Moliére-t. Ebben a lelkiállapotban irja meg legrejtélyesebb mestermüvét, A mizantrópot. A nézők nemigen lelkesedtek, tul komolynak tartották a darab komikumát. 1666-ban több mint harmincszor játszották, azután Moliére életében még ujra harmincszor. Boileau a Tartuffe fölé helyezte, "az volt a véleménye, hogy a jövő századok Moliére-ben A mizantróp költőjét fogják a legtöbbre becsülni. Rousseau, Voltaire és Goethe Moliére legjobb darabjának tartotta. A darabról valóságos könyvhalmokat irtak. Volt, aki Alceste-et janzenistának tartotta, Michelet, a nagy történész a királyság elleni lázadónak minősitette, a nagy francia forradalom idején a jakobinusok közvetlen elődjét látták

benne. A romantikusok romantikus lázadónak tartották, mások Moliére és felesége közötti kapcsolat elmérgesedésével magyarázzák a mü születését" /Élet és Irodalom, 1968.III.10./. Magyarországon a Nemzeti Szinház játszotta először 1869-ben. A korabeli kritikák és beszámolók szerint nagy sikert aratott. Az 1955-ös előadást a kritika nagy örömmel fogadja. "Gyönyörü est, egyike a legszebbeknek, a legtanuságosabbaknak ma Budapesten. Ebből Moliére géniuszán, a rendezésen és a szinészeken kivül a közönség is nagy részt kérhet. A szinpad, a szinpadi játék, a háromfalu nézőszekrény illuziós csodáját ritkán valósitották meg teljesebben, mint ebben a darabban" Szabad Nép, 1955.XII.12./. Dicséri a kritika a rendezés klasszikus eszközeit, amennyiben a klasszikus a fegyelmezett erőt, a fékezett szenvedélyt jelenti. Az egyértelmüen dicsérő kritika ellenére a darab mindössze harminc előadást ért meg.

A mizantróp kisérőmüsoraként irta ugyanebben az évben Moliére a Botcsinálta doktort, amely a legkedveltebb és hazájában a legtöbbször játszott kiskomédiája. Népszerüségét nemcsak a mü rendkivüli üdesége, valamint a helyzetekből és személyekből szüntelenül áradó derü okozza, hanem az is, hogy Moliére régi bohózati témát elevenit fel, az orvosok nagyképü kontárságát kipellengérező parasztdoktort. Méltánytalanul nem szerepel szinpadjainkon a felszabadulás óta: mindössze harmincszor játszották, ebből husz előadás a Déryné Szinházé volt, a legkülönbözőbb vidékeken, érthetetlen sikertelenséggel.

1666 és 1668 között Moliére, akit kinzott a betegeskedés, a családi gond és a vég nélkül huzódó Tartuffe-ügy, nagyobb müvet nem irt. 1668-ban jelentkezik ujra, állitólag szintén a király felszólitására irott egyfelvonásossal, az Amhitryonnal, amelyben a többi művétől eltérően mitológiai témát dolgoz fel. Nálunk a Szinház- és Filmmüvészeti Főiskola hallgatói választották vizsgaelőadásuknak,

bebizonyitva, hogy a darab "ragyogó vizsgaalkalom, mert szinte végtelen lehetőséget kinál a sarkitott jellemformálásra, ezen belül a tartalmas rögtönzésre, a szinészi fantázia müködtetésére. Minden jelenete amolyan helyzetgyakorlat is, beszédből, mozgásból, együttjátszásból egyszerre kell vizsgázni" /Népszava, 1971.VI.10./.

A mizantróp és a Fösvény között született a Dandin György, amelyet néhány nap alatt, szinte mellékesen ütött össze Moliére, eredetileg interludiumnak szánva egy verses-zenés-táncos szinpadi glorifikációhoz, amelyet XIV.Lajos egyik katonai győzelme alkalmából tartottak Versailles-ban. A darabot első pillanattól kezdve nagy sikerrel játszották, a siker egészen az utóbbi évekig nem maradt el: ismét egy Moliére-vigjáték, amelyet a Comédie Francaise évről évre előad. "Érdekházasságból létrejövő mesalliance, ez ama veszedelmes örvény, melynek undokságait fel akarta itt a költő tárni, még pedig azért, hogy rámutasson kora erkölcseinek egyik veszedelmes kórtünetére, arra, hogy a hiuság ördöge mint készteti rá a polgárosztályban kifejlett pénzarisztokráciát, hogy az elszegényedett születési arisztokrácia körében keressen, jobban mondván vásároljon magának élettársat, a mi aztán a családi élet tönkretételére vezet és igy a társadalmat aláássa" /18/. Ebben a vigjátékban törik meg először a Moliére-vigjátékok szokásos vonala: itt nincs senki, aki a józan szemléletet testesitené meg. Először győz a gonoszság - ha nem is az erkölcs, de a butaság és beképzeltség fölött. Nálunk nemcsak leforditották, magyarrá is tették: Duda Gyuri városligeti előadása 1922-ben politikai tett volt: "szombaton és vasárnap játszottunk délutántól estig folytatólagosan. Akár a ligetben a szomszédos kikiáltók, mi szinészek is kiálltunk a bódénk elé és hivtuk be a közönséget. Tomboló siker volt. A széksorokat ellepték a szabadságos katonák, cselédlányok, ligeti mutatványosok, és köztük a kritikusok,irók. Aztán egy hét mulva megjelent a rendőrség, hazakergette a közönséget, meg a szereplőket. A felszabadulás után Duda Gyuri uj életre kelt. Jártuk vele az országot, előadtuk az első szabad május 1-én a Li-

getben és a kommunista párt jó néhány választási gyülésén. Sőt, még a hazatérő foglyok debreceni táborába is bejutottunk és játszottunk a szegedi Kenderfonóban. Előadás után a nézők mind a kommunista pártra szavaztak. Moliére megtette a magáét" - emlékezik vissza Major Tamás /Film Szinház Muzsika,1973.II.8./.

A Nemzeti Szinház már 1947-ben müsorára tüzi Illyés Gyula forditásában, és két évig müsorán tartja, ez alatt az idő alatt 59 előadást ér meg. 1955-ben a Déryné Szinház tüzi müsorára, a legtávolabbi vidékeken is bemutatva, mindenütt sikerrel. "A közönségnek tetszik ez a Dandin György,ebben aligha tévedünk" /Szabad Föld, 1956.II.10./. "Moliére tehetsége nyitott szemmel látja társadalmunk ferdeségeit, és,minden szava az elevenbe vág" /Zalai Ujság, 1955.XI.19./. Annál sajnálatosabb, hogy az 1964-es felujitás nem sikerült, "az élő Moliére-t nem hivták meg" /Magyar Nemzet, 1964. IV.25./. "Az előadás a sikertelenségbe csuszik el. A nevetést tulzottan külsődleges eszközökkel keresi a rendező és a szinészek, tulságosan is felhasználják a helyzetkomikum adta lehetőségeket, és ez aligha adhat mást, mint a figyelem eltorelését a dolgok lényegéről" /Népszabadság, 1964.IV.28./. Ezzel kapcsolatban ujra felvetődik a klasszikusok előadásának, illetve előadhatóságának kérdése. "Ilyen darabot elővenni két okból lehet: Vagy mert a rendező ezen keresztül valami fontosat akar mondani saját korának, vagy mert Moliére koráról szeretne valami fontosat mondani, ujszerüen bemutatni" /Élet és Irodalom, 1964.III.14./. Ha ezt a rendező nem tudja megvalósitani, annak "következménye azután egy olyan szellemtelen, csikorgó, humortalan előadás, amilyennel ritkán sértették meg Moliére emlékét. Illyés Gyula forditásának nyelvi erejét és találékonyságát itt is megcsodálhatjuk, de a fél-forditás, fél-magyaritás itt gyakorolt módszere tévut. Ha magyarit, ám magyaritson, ne csak a neveket, a viszonyokat is tegye át magyarba; de ha a viszonyokat meghagyja franciának, akkor a neveket is hagyja meg, mert ez a félmegoldás csak zavart okozhat, s közelités helyett még jobban eltávo-

lit" /Élet és Irodalom, 1964.III.14./. A pesti szinházak ezek szerint még adósak egy jó Dandin György előadással.

A Dandin György megirásának évében ujabb nagy prózai vigjáték került szinre: A fösvény. A tudósok rengeteget nyomoztak a darab forrásai után, találtak is jócskán adatokat. Egyes jelenetek Plautustól származhattak, mások az olasz komédiákból, ismét mások kortársak darabjaiból. Az egész mü eredetiségéhez nem fér azonban kétség. A drámai konfliktusok magját itt is a nemzedékek összeütközése adja. Fiatalok lázadnak maradinak bélyegzett szüleik ellen, követelik a jogot ahhoz, hogy a maguk elképzelése és izlése szerint rendezzék be az életüket. Ebben a tulajdonképpen kiméletlen nemzedéki harcban minden fortély megengedett. Harpagon, a nevetségessé váló fösvény apa figurája az egyik legárnyaltabb Moliére-figura. Szinte egyik alak sem kerül olyan közel a tragikumhoz, mint Harpagon. "Moliére zsugoriját semmiképpen sem szabad összetéveszteni Gobseckkel, Balzac hirhedt uzsorás figurájával. Harpagont egy külszinre adó világban társadalmi rangja, üzleti érdeke is kötelezi arra, hogy nagy házat vezessen, költekezzen. Megtanulta a pénz értékét, tudja, hogy a dolgok lényege a pénz. Fukarsága, pénzéhessége testileglelkileg tönkreteszi, szinte már eszelőssé váló pénzimádata saját gyerekeitől is elidegeniti" /Nagyvilág, 1967.8.szám/.
A magyar szinpadok egyik kedvelt Moliére-darabja a felszabadulás után tuljutott az 500. előadáson. Játszotta a Nemzeti Szinház 1948-ban, Zsugori cimmel, a darab magyaritását a kritika nem találta szerencsésnek. "Ez bizony inkább a Tévedések vigjátéka, ha nem is Shakespeare-től. A tehetséges átdolgozó és a rendező tévedésének vigjátéka. Az első tévedés mindjárt a magyaritás. Harpagon nem válhatott franciából magyarrá, mert soha nem volt francia, nem tartozott semmiféle nemzetséghez, ember volt, szánandó, nevetséges ember. A másik tévedés a rendezés. Népies játékot csináltak belőle, amelynek izei átalakultak magyar izekké" /Uj Idők, 1948.I.24./.

Az előadás egyetlen érdeme Rátkai Márton nagyszerü Harpagon-alakitása. "Természetes, valószerü szinjátszás eszközeivel rajzolja meg Harpagon alakját" /Hirlap, 1948.X.17./. "Szinjátékának gazdagsága nem áll arányban a Zsugori-előadás fösvénységével" /Szinház, 1948.4.szám/.

Az 1952-es felujitást sem dicséri a kritika, sőt, érthetetlennek tartja a darabválasztást. "Mit mond nekünk Harpagon? Nálunk már ilyen fösvény nincs. A 80 éves Bartos Gyula nagy élményt nyujtó alakitásával magyarázhatjuk, hogy a Katona József Szinház elővette a darabot" /Kis Ujság, 1952.VI.10./. A kritika ellenére szerepel nagy sikerrel három éven keresztül a szinház müsorán, majd 1967-ben ismét felujitják Básti Lajossal a cimszerepben, akinek már a megjelenésében is mutatni akarják az uj értelmezést: Harpagon nem rozzant öregember, nem lehet sajnálkozni egy csöppet sem rajta. Tudatosan követi el gonoszságait. A kritika ezt az előadást örömmel üdvözli, és az uj értelmezések lehetőségét vetik fel:"el lehetne játszani a Fösvényt egy emberségből kivetkőzött világ szatirájaként is" /Nagyvilág, 1967.8.szám/. "Egy becketti tragikomédia nevettető és iszonytató viziója kiolvasható volna, egy olyan kegyetlen világnak a képe, ahol a pénzéhség a legszentebb kötelékeket is megsemmisiti, apát és fiát is szembeforditja egymással" /Élet és Irodalom, 1967.VI.18./. Ujfajta értelmezéssel szinpadra állitása még nem született.

A Pourcegnac ur csufos véget ért leánykérő kalandjáról szóló kis komédiát XIV.Lajos az udvar egyik vadászünnepségére összegyült vendégek szórakoztatására iratta. A gyorsan pergő, furfangos játék elképesztően mulatságos bohózati helyzeteiben is valóságos embereket mozgat. A darabot Gömböc ur cimmel játszotta a Vidám Szinház, Mészöly Dezső forditásában, egy évadban. "Kitünő, szórakoztató előadásnak tapsolhattunk" /Szinház és Mozi, 1950.I.15./.

1670-ben, XIV.Lajos megrendelésére készült az Urhatnám polgár, aki

udvari mulatságára törökös tárgyu, zenés, balettes vigjátékot kért Moliére-től. A komédia Lully zenéjével hatalmas sikert aratott, és a sikert nem kis részben aktualitásának köszönhette. A komédia az urhatnámság klasszikus képletét jeleniti meg. Jourdain ur, az osztályát megtagadó polgár nevetségessé válik, mert többnek akar látszani, mint ami. "Posztót árul a Szent Ince kapunál, s az arannyal, amit a szorgalommal és fondorlattal összeharácsol, később feledtetni szeretné, hogy valaha posztót árult a Szent Ince kapunál. Jourdain ur, a megtollasodott, s a társadalmi hatalomhoz jutott ember tipusa közismert. Észjárása és életmódja nemcsak egy történelmi helyzetre, Moliére korára jellemző, amikor a polgár készülődni kezdett, hogy vezető szerepét átvegye a nemességtől és az arisztokráciától. A Jourdain-ek tipusa, más-más változatban minden korban megtalálható, amely a társadalmi osztályok átrendezésére készül. Jourdain ur - mondjuk, nálunk - az a belvárosi kereskedő, aki az első világháboru táján hirtelen meggazdagodva, a háboru után akár saját személyében, akár a cég második generációjában gentryt kezdett játszani, az arisztokráciához kezdett dörgölőzni, birtokot vásárolt és a gentry pózokra ráfizette mindazt, amit polgárként, kereskedőként összegyüjtött. Egész lajstromot lehetne összeállitani a közelmult magyar Jourdain-jei nevéből. De Jourdain ur - mai viszonyaink között - az a munkás is, aki a hatalom birtokában polgári allürökbe vész. A tipus, mig osztályok váltják egymást a társadalomban, halhatatlan" - fedezi fel a mü aktualitását a kritikus /Magyar Nemzet, 1960.XI.11./. A felszabadulás óta eltelt időszakban 190 alkalommal került szinre, különböző forditásokban és ujrarendezésekben. Az Ifjuságí Szinház 1951-es bemutatójáról megállapitja a kritika, hogy "uj közönségünk jobban megbecsüli, helyesebben értékeli Moliére-t, mint bármelyik tudós, polgári kritikusa. Minden esztétikai analizisnél többet mond el a darabról az az óriási siker, amelynek tanui lehetünk előadásról előadásra" /Magyar Nemzet, 1951.XI.21./.
A vidéki előadások is sikeresek. "Jourdain itt jár köztünk, a szinpadon

ismerősként üdvözöljük" /Északmagyarország, 1955.VI.6./. Az 1960-as Katona József szinházi előadást "invenciózusnak, egyenetlenségei ellenére is nagyszerünek" jellemzi a kritika /Film Szinház Muzsika, 1960.XI.4./; külön hangoztatva állandó időszerüségét. Az Operett Szinház Darvas Ferenc zenéjével "rokokó beat"-nek feldolgozva játssza, nagy sikerrel.

Az 1671-ben irt Scapin furfangjaiban nincs semmi erkölcsjavitó vagy társadalombiráló szándék, Moliére csak mulattatni akart. "A finnyáskodók felzudultak, a nép azonban tömegesen látogatta a szinházat, és tömegesen tapsolt" /19/. Van is minek. Moliére csintalan hőse, Scapin rászedi és kifigurázza a zsugori polgárokat, elszedi pénzüket és megvédi a fiatalok jogát a szerelemhez. Magyarországra igen hamar eljut, már 1793-ban játsszák, Scapin tsalárdosságai cimmel, kitörő sikerrel. A felszabadulás óta többször játszották, mint az Urhatnám polgárt. A Madách Kamaraszinház 1959-es előadása után uj feldolgozás nem született, bár a közönség és a kritika visszhangja egyaránt kedvező volt. "Ötletgazdag, egységes komédiázó stilusu előadás. Méltán arat nagy sikert" /Esti Hirlap, 1959.X.9./. A vidéki előadások közül különösen az 1966-os debreceninek van nagy és megérdemelt sikere: "a rendező a moliére-i szöveg mélyére nézett. A klasszikus francia szindarab él a Csokonai Szinház szinpadán" /Alföld, 1966.4.szám/.

A tudós nők Moliére utolsó nagykomédiája. A Kényeskedők témáját dolgozza fel ujra, de magasabb szinten, élesebb és szélesebb társadalombiráló szándékkal. A moliére-i komédia szabályai szerint jelen van és győz a józanság, a tisztaság, a természet, az élet. Magyarországon Arany László forditásában 1869-ben adták elő először a Nemzeti Szinházban, Szerdahelyi Kálmánnal. A felszabadulásig 85-ször játszották, azóta viszont csak 60-szor. Ebben közrejátszott az is, hogy a kritika sem lelkesedik. "A tudós nők, a francia szalonok kényeskedői, akik előbbre tartják a tudálékosságot, a dilettáns költőt és az egymás magasztalását, mint családjukat és házuk rendjét -

ma már, 300 év mulva muzeumi emlékek" /Népszava, 1959.X.14./. Az előadást nem indokolná más, "csak ha jó előadást látnánk, ezzel azonban a Madách Kamaraszinház adósunk marad" /Nép és Kultura, 1959.XI.16./. Némely kritikában felfedezhető az aktualitás megérzése: "a rendező a darabban rejlő és legalábbis a darab által lehetőségekben nyujtott tendenciákat igyekszik kidolgozni. Illyés Gyula forditása szellemes: mintha az utóbbi időben ujraéledő parnasszizmus kigunyolásának szándéka vezethé" /Élet és Irodalom, 1959.X.15./.

Nagyobb a siker vidéken. "A tudós nők debreceni előadása iskolapélda, hogyan kell ma klasszikusokat játszani. A darab hallatlanul szellemes persziflázsa az okoskodó nők ma is szép számban található hadának, akik miközben fennkölt müveltségüket fitogtatják, elfeledkeznek arról, hogy van józan, természetes élet, normális, kiegyensulyozott gondolkodás, amely a tudomány, müvészet befogadására is sokkal alkalmasabb, mint a pózoló külsődlegesség, felszinesség" /Hajdu-Bihar Megyei Napló, 1961.II.5./.

Moliére komédiázó kedve sehol nem árad olyan gáttalanul, mint a Képzelt betegben. Az előadás után bekövetkezett halála különös csengést ad a mü utolsó jeleneteinek, "véglegesen hitelesiti az egész életmüvén végigvonuló kettősséget, a komikum és a tragikum folytonos vegyülését" /20/. Komédiának iródott, dallal, tánccal elegyitve, hogy a király kipihenhesse fáradalmait. Nem bohózat, hanem nagyszerü jellemvigjáték. Életiróinak tanusága szerint egy Daquin nevü sarlatán volt a modell az orvoscsufoláshoz. A felszabadulás utáni szinpadi pályafutását nem lehet méltónak nevezni a remek darabhoz. Az 1948-as előadást alig emliti meg a kritika, hacsak nem birálóan. "A roppant társadalmi változásban eltünt a darab korszerüsége" /Népszava, 1948.X.2./. Az első sikeres változatot a Katona József Szinház játssza. "Louis Jouvet szerint amikor az ember Moliére-t játszik, akkor az alak táplálja a szerepet. A Katona József Szinház előadása ennek a mondásnak a jegyében fogant.

Major Tamás és Várkonyi Zoltán rendezése hátat fordit az akadémikusságnak, remek szinházi élményt nyujtanak. Ebben nagy segitséget ad Maklári Zoltán kitünő előadása" /Magyar Nemzet, 1955.I.5./.
A Petőfi Szinház 1961-es felujitása már nem ilyen szerencsés. "Már megbocsásson a rendező, nem győzött meg arról, hogy ezt a darabot játszani kell, és igy kell játszani. Az előadás közepes, szegényesen kiállitott" /Népszabadság, 1961.X.29./.
A szegedi felujitást egyértelmü siker övezi. "Hogy erre a fordulat értékü lépésre menyyire szükség volt, hogy ezzel kapcsolatban menynyi energia halmozódott fel a szinházban - arra bizonyiték a kitünő előadás. Az abszurd, groteszk szinház eszközeivel is lehet Moliére-t játszani" /Délmagyarország, 1968.I.28./. "Várjuk a szép Képzelt beteg előadást" /Népszabadság, 1973.II.10./.

A XVIII. század drámái a magyar szinpadokon

"A gondolkodó értelem lett mindennek egyedüli mértéke"

XIV.Lajos halála fontos dátum a politikai erők és irányzatok küzdelmében éppugy, mint az eszmék és eszmények, az érzelmek és a vágyak alakulásában, illetve azok müvészi kifejezésében. "Azok a nagy férfiak, akik Franciaországban az elméket az eljövendő forradalom számára felvilágositották, maguk is felette forradalmian léptek fel. Nem ismertek el semmiféle külső tekintélyt, bármi lett légyen is az. Vallást, természetfelfogást, társadalmat, államrendet, mindent a legkiméletlenebb birálatnak vetettek alá, mindennek igazolnia kellett létezését az ész birói széke előtt, vagy le kellett mondania a létről. A gondolkodó értelem lett mindennek egyedüli mértéke" /21/.

A kritikai szellemnek ez az eláradása merőben uj jellegüvé formálja az irodalmat. "A francia irodalom eggyéolvadása az élettel, a filozófiával és a tudománnyal megváltoztatja a müfajok hierarchiáját" /22/. Mig az előző század irói a drámában találták meg a legmegfelelőbb kifejezésmódot, addig a XVIII. század nagyjai valamennyien prózairók. Mindent háttérbe szorit az "értekező-bizonyító-illusztráló próza" /23/.

Megváltozik az irodalmi alkotások közönsége is. Megszünik az udvar irodalmi életet irányitó szerepe. Az irodalmi közönség legfontosabb rétege a polgárság.

Az előző évszázad rendkivül gazdag drámairodalma után szegényesnek tünik az, amit a XVIII. század drámában felmutatott. Még szegényesebb azonban az, amit nálunk bemutattak. A siker tulajdonképpen csak egy névhez, Beaumarchais nevéhez kapcsolódik. A felszabadulás utáni kisérletek - amelyek célkitüzése más drámairók megismertetése volt - egyátalán nem váltottak ki sikert.

Az első francia iró, aki csak a tollából élt: ALAIN-RENÉ LESAGE

/1668 - 1747/

Az irodalomtörténet összekötő kapocsnak tartja Moliére és Beaumarchais között, akinek müködése átvezet a francia klasszicizmusból a felvilágosodás drámairodalmába. Turcaret cimü vigjátékának - amelyet nálunk először és utoljára 1962-ben mutattak be - főszereplője az adóbérlő, aki XIV.Lajos uralmának utolsó éveiben a züllött anyagi viszonyokat, az arisztokrácia és a királyság anyagi csődbe jutását használja ki. Saint Simon egy megdöbbent hangu emlékezése szerint maga a legkereszténvibb király is kénytelen volt egy alkalommal udvarolni a kor uzsorásból lett leggazdagabb bankárának, tetemesebb kölcsön folyósitásáért. A pénzembereket, akik lassan az állami adókat is megkaparintották zálogul, általános ellenszenv övezte. Ezt az ellenszenves adóbérlő uzsorást örökiti meg a darab.

A darab bemutatásával sok vita zajlott: egyszer került szinre a Comédie Francaise-ben, azután külvárosi vásári szinpadokon és bábszinházban folytatta sikeres pályafutását. "A Turcaret most kikerült a külvárosba, a József Attila Szinházba, ami ellen nyilvánvalóan Lesage-nak semmi kifogása nem lenne. De mi történt? Már a komédia cimváltozása - Turcaretről Csalafinta bárónőre - jelez valamiféle belső átalakulást. Az előadás /szemben az eredeti müvel/ a kor erkölcsrajza helyett malackodik. Az uj előadásban a komédia müfaja is átváltozott zenés vigjátékká. Ez utóbbit indokolhatná az utóbbi évek musical-igénye, és egyfajta korszerüsitési vágy. A Turcaret azonban nem lett korszerü az ének- és betétszámoktól, mert kétértelmü incselkedéseinek semmi tartalma nincs: nem tár fel összefüggéseket a szinmü kora és a jelenkor között, sőt, a cselekményt minduntalan lefékező betétek, a vaskos huzások, az át- és beleirások meggátolják, hogy a publikumhoz hiánytalanul jusson el a darab

kesernyés erkölcsi példázata,,amely szerint a polgári világban mindenki mindenkinek a farkasa. A farkasok itt ölebek lettek" /Népszabadság, 1962.V.24./. Más kritika hangsulyozza, hogy "érdemes a darabot ma is játszani és megkeresni a szinpadra állitás során azt, ami benne a legmaradandóbb: a komédia immár klasszikusan érett, a korabeli vásári játékokat idéző hangvételét és a mély jellemkomikumot" /Film Szinház Muzsika, 1962.V.25./. "Ennek a münek a szinpadra állitása nem időszerütlen" - hangoztatja egy kritika - "hiszen moliére-i fogantatásu, habár jóval sápadtabb vigjáték, mindenesetre kegyetlen itélet a korabeli viszonyokról. Igen ám, de ha valami csoda folytán Lesage betévedne darabjának előadására, igencsak elképedne. Amit ugyanis láthatunk, az egy társadalmi mondanivalójában teljesen megszeliditett zenés komédia" /Élet és Irodalom, 1962.V.30./. A sikerből nálunk nem élne meg az iró - és méltánytalanul nem.

Moliére bőbeszédü utóda: PIERRE CARLET DE CHAMBLAIN DE MARIVAUX

/1688 - 1763/

Nem különleges szenvedélyeket elemez, hanem egyszerü, emberi és általános érzelmeket. Szindarabjai tulajdonképpen kellemes csevegések a szerelemről. Az utóbbi években Franciaországban ismét nagy sikert arat, Jean Vilar szerint meseszövése, drámaszerkesztése csodálatosan modern. Jean-Louis Barrault kis tanulmányt szentelt népszerüsitésének.

Magyarországon alig ismerik, pedig "kitünő jellemábrázoló erővel, bonyolitó készséggel irta vigjátékait, érdekes, bizarr szituációkat teremtve" - nyilatkozta az 1965-ös előadás rendezője /Film Szinház Muzsika, 1965.X.8./.

Az 1948-as Szerelem játéka cimmel bemutatott darabot a kritika nem találja emlitésre méltónak, öt előadás után lekerül a müsorról. A Comédie Francaise és a Théatre National Populaire szinpadain állandóan szereplő Két nő között cimü vigjátékot is vegyes érzelmekkel fogadta a kritika. "A cselekmény egyszerübb az egyszerünél, öt perc elég lett volna Moliére-nek ahhoz, amit bőbeszédü utóda keserves órákon keresztül mond el" /Esti Hirlap, 1965.X.26./. Van, aki értékeli a darab könnyedségét, "elszoktunk a Nemzeti Szinház szinpadán a könnyed játékosság zavartalan hangjaitól. A szinpadon a tavaszi esték füszeres hangulata, a könnyed szerelmi bujócskák atmoszférája lebegett" /Film Szinház Muzsika, 1965.X.29./. Mindössze 15 előadást ért meg.

DENIS DIDEROT /1713 - 1784/ és Az apáca - sajnos, szinpadon

Nevének hallatára az Enciklopédiára gondolunk. Méltán, mert a felvilágosodásnak ezt a legnagyobb, legnagyszerübb szellemi vállakozását Diderot kezdeményezte. Alakja, pályája, müveinek keletkezése, sorsa, utóélete ma is tele van homállyal, bizonytalansággal. Munkássága rendkivül szerteágazó. A különféle filozófiai problémák boncolgatása, az Enciklopédia szerkesztése és irása mellett a szépprózа területén is maradandót alkotott.

Az apáca a felvilágosodás eszményeinek jegyében fogant. Hőse, Suzanne, nagypolgári származásu fiatal lány, akit szüleż - anyja egyik fiatalkori botlásának emlékétől irtózva - minden áron kolostorba kényszeritenek. A történet kitünő alkalom arra, hogy Diderot a maga embertelen, önző mivoltában mutassa be kora polgárságának képmutató, embertelen világát, ugyanakkor megismertet az apácakolostorok nyomasztó életével. "Teljes elismeréssel adózunk a Thália Szinház vállalkozásának. Diderot szellemét megidézni a magyar közönség elé, dicsérendő elképzelés" /Népszava, 1964.III.28./. Ez az egyetlen dicsérő mondat a kritikákban. Főként az átdolgozók ellen van kifogás. "Didier és Rullier urak valamilyen okból elhivatottságot éreztek magukban megtoldani Diderot mondanivalóját saját gondolataikkal" /Magyar Nemzet, 1964.III.26./.
"Nem sok leleménnyel közeledtek a drámai áttétel kényes feladatához. A szinpadi elokvencia szintjéről olykor a nagyszájuság határára jutnak; a tárgy szétfolyik kezeik között" /Népszabadság, 1964. IV.11./.
Más kritika érthetetlennek tartja a mü előadásának ötletét. "A szindarab léte és létjogosultsága is probléma. Bár a szentimentalizmus és a melodráma a francia XVIII. századból nőtt ki, s gyökerei már a felvilágosodás irodalmában megtalálhatók, ez ilyen virágjába

JATE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 13.

borultan Diderot hangjától, müvészetétől teljességgel idegen" /Élet és Irodalom, 1964.III.28./.

Az előadásról megállapitják, hogy "jelentéktelen dramatizálás, jelentéktelen rendezés, jelentéktelen alakitások" /Film Szinház Muzsika, 1964.IV.10./. "Kár az alig ismert Diderot-t ilyen ferde szemszögből nézve megismertetni a magyar közönséggel" /Népszabadság, 1964.IV.5./.

PIERRE AUGUSTIN CARRON DE BEAUMARCHAIS /1732 - 1784/:"A szinház olyan óriás, mely halálra sebez mindenkit, akire lesujt"

"Az esprit a legnagyobb hatalom Franciaországban, és az iró nem tehet mást, minthogy a népszerü filozófia szolgálatába áll: a filozófusnak és az irónak ez az összeesküvése azután elsodor maga elől minden ellenállást" - magyarázza Taine Beaumarchais-t /24/.
A sevillai borbély a francia vigjáték-irodalom egyik gyöngyszeme, uj fényt kap benne minden, amit a müfaj hagyományai megkivánnak: szerelem, szerepcsere, öregek kijátszása, fiatalok egymásra találása. De mindezen tul megjelenik Figaro: "a csodálatos borbély, a picaro-regények hősének és a klasszikus vigjátékok inasának ivadéka, de micsoda korszerü átalakulásban! Ő a felszabadult inas, aki nemcsak hogy okosabb gazdáinál, hanem - és ez nagy ujság - neki is van igaza gazdáival szemben" /25/.
Franciaországban születése idején nincs olyan sikere, mint később. Magyarországon 1860-tól kezdve nagy sikerrel játsszák. A felszabadulás után több ujrarendezésben, eddig 180-szor került szinre. A Magyar Néphadsereg Szinháza 1954-ben Hevesi Sándor forditásában adja elő. "Rendkivül hálás feladat eljátszani ezt a csillogó komédiát" /Magyar Nemzet, 1954.II.21./. "Ez az a darab, amely évszázadokon keresztül nem avult el" /Népszava, 1954.III.14./. Valamennyi vidéki szinházunk is müsorára tüzte, a közönség és a kritikusok lelkesedése mellett.

A Figaro házassága formájában, külső megjelenésében teljesen XVIII. századi mü, de ebben a formában már benne feszülnek a polgári XIX. század vivmányai: a szentimentalizmus éppugy, mint a tézisdráma, és ez a tény az értelmezések, felfogások szinte végtelen skáláját teszi lehetővé.

Bemutatója nagy dátum a francia dráma történetében. "Soha egy darab sem vonzott még ennyi nézőt a Comédie Francaise-be" - irják az el-

ső előadásról" /Uj Idők, 1945.X.20./.

Magyarországon még nagyobb sikerrel játszották mindig is, mint a Sevillai borbélyt. A Nemzeti Szinház rögtön 1945-ben müsorára tüzi, ezt a tényt a kritika nagy örömmel üdvözli. "Szerencsés kezdet, érdemes felfigyelni rá" /Uj Idők, 1945.X.27./. "Figaro az emberi jogaira ráébredt, feltörő polgárság gyilkosan csufolódó, szellemes képviselője" - állapitják meg /Népujság, 1945.XI.20./.

Az 1950-es felujitás a Nemzeti Szinházban - a jobb technikai körülmények miatt - még sikeresebb. Mit lát a darabban a kritika? "Pompadour maquise, a királyi ágyas, gyürübe foglalt órát kap Beaumarchais-tól, az órástól, hogy tudja, korán van-e vagy későn. A rokokó világ, a pazar udvarok és nyomoruságos viskók kora a Figarót kapja Beaumarchaistól, az irótól, hogy megtudja, hányat ütött a történelem órája. Most, amikor szabad népnek játszik a szinház, olyannak, amely tüzzel-vassal, forradalommal üzte el a zsarnokait, ugy hallgathatjuk a párbeszédeket, mint hiradást a multból" /Magyar Nemzet, 1950.X.14./.

Az 1952-es debreceni előadás kritikájából: "Mi volt a szinház feladata? A nép igazságáért vivott harcot ugy ábrázolni, hogy az a mulatságos helyzetekben, ünnepélyes környezetben sohase váljon valószinütlenné. A szinház ennek a követelménynek meg is felelt" /Hajdu-Bihar Megyei Néplap, 1952. XI.13./. És egy kritika a 60-as évekből: "A klasszikus figurákat Beaumarchais szellemében szinpadra állitva szórakoztató, derüs szinházi élményben részesültünk. A mai nézőhöz szól a darab játékossága, ötletessége, szellemessége" /A Szegedi Nemzeti Szinház 1964-es előadásának kritikája a Délmagyarországban, 1964. X.20./.

A darab sikere megközeliti Moliére darabjainak sikerét: a Figaro házassága előadásainak száma közel 1000.

A XIX. század drámái a magyar szinpadokon

"A század betegsége: a romantika"

"A Francia Akadémia szótára 1798-ban emliti először a szót, és a megahtározás szerint olyan tájat jeleznek ezzel, amelynek hangulata a román népek epikai költeményeiben, a középkori regényekben használt szinpompás mese-keretet idézik" /26/.

Évtizedekkel később virágzott csak ki, mint a német és az angol romantika. Az irodalomtörténészek ennek okát főként abban látják, hogy a racionális francia alkat kevésbé fogékony az érzelmek tuláradására. "A klasszicizmus két évszázada alatt a francia szellem irányitja egész Európát, európainak lenni annyit jelent, mint franciának lenni. A romantika korában viszont a szellemi vezetés egy időre kihull a franciák kezéből, ők maguk is idegen mintákhoz igazodnak, mig azután legfőbb romantikusaik megint Európa mestereivé válnak" /27/.

A francia romantika formálódását a társadalmi viszonyok alakulása irányitotta. Érzelmi tartalma abból a csalódottságból, elégedetlenségből és szomoruságból fakad, amelyet az egymást váltó események váltottak ki. "...az ész diadala által létrehozott társadalmi és politikai intézmények, a világositók káprázatos igéreteihez képest keserüen kiábránditó torzképeknek bizonyultak. Csak azok az emberek hiányoztak még, akik ezt a kiábrándulást megállapitsák, és ezek is megjöttek a századfordulóval" /28/.

A romantikus életérzés legmegfelelőbb kifejezési formája a vers. A dráma, amelynek iróit Napoleon arra szólitotta fel, hogy irják meg a szükségszerüség drámáit, szakitva végre az antik végzet elavult fogalmával - csak a század második felében lesz uralkodó müfaj ismét, és rendkivüli sokszinüségében is a fő hangulati elem a romantika.

A XIX. század francia drámái szinte egytől egyig, és nem is jelentős

késéssel eljutnak a magyar szinpadokra. Ennek oka egyrészt az, hogy leginkább ebben az időszakban érvényesül a francia hatás, de oka az is, hogy az "ügyes kézmüvesek" drámái általában ragyogó szinészi játék-lehetőségeket és jelentős kasszasikert jelentettek. A külsőségekben gyönyörködő polgári társadalom kedvtelve özönli el a szinházakat, amelyek illuzión kivül csendes menekvést is jelentenek.

Az egymüves szerző: EUGÉNE SCRIBE /1791 - 1861/

Ma már igy tartjuk számon az Egy pohár viz szerzőjét, mert ezt a darabját játsszák világszerte. Pedig mintegy 400 szinpadi mü: énekes játékok, történelmi és politikai darabok, valamint 60 operaszöveg tartozik életmüvéhez. Drámatörténeti tekintélyét mindmáig technikai tudása tartja fenn. Első darabját 1811-ben csufos bukás fogadja, ez azonban nem kedvetleniti el. 1835-re már 11 kötet sikeres darab szerzője. A Scribe-vigjátékok kitünő párbeszédeket és nagyszerü rendezői elképzelések alapanyagát jelentik. A XX. század szinházközönsége tulajdonképpen épp ugy mulat az Egy pohár viz előadásán az angol királyi udvar intrikáin, cselszövésein, a szerelmes ifju királynő és a szerelemre éhes, de már nem egészen ifju hercegnő marakodásán, a szellemes, eszes államférfi ügyességén, mint a XIX. század szinházrajongója.
"Mindig és mindenütt biztos siker. Mi ennek az oka? A gyorsan pergő dialógusok, a fordulatos meseszövés, a sziporkázó szellemesség, amely át- meg átszövi az egész darabot" /Esti Budapest, 1954.XI.15./.

A magyar közönség 1854-ben látta először. Vörösmarty igy ir a darabról:"Óhajtható volna, hogy az ujabb francia szinmüvek ellenségei sok ilyet lássanak, mint e mai darab. S ha elfogulatlanul végighallgatják, kénytelenek lesznek megállapitani, hogy oly élményben lesz részük, amit nem bánnak meg" /Napló, 1854.XI.10./.

Franciaországban több mint 50 évig uralta a szinpadot - nálunk is. A felszabadulás után lépten-nyomon müsorra tüzik, és amelyik szinház müsorra tüzi,"könnyen elkönyvelheti a biztos sikert" /Szinház és Mozi, 1954.X.29./. Nagy sikert arat Mészöly Dezső szellemes forditásában, Fényes Szabolcs zenéjével, Sakk-matt cimmel, mint musical. Vidéken is a legnagyobb sikerrel játsszák. "Mindenütt sikert arat ez a darab, és az egri nézők is olyan érzéssel távozhatnak a szinházból,

hogy nem csalódtak, kellemes szórakozásban volt részük" /Heves Megyei Népujság, 1962. X.18./.
"Ritka élmény. A legkényesebb müélvező igényeket is kielégiti" /Északmagyarország, 1956.IX.10./. "Kirobbanó siker a szinházban" /Dunántuli Napló, 1954.XI.28./. "Nem kivánt mást, mint szórakoztatni, de azt nagyonis. Jellege is egy pohár viz, nem kelt tartós mámort" /Vas Népe, 1969.X.18./. Az Állami Déryné Szinház társulata a legeldugottabb tanyákra is elviszi az angol királyi udvart és cselszövéseit. A nagy tapsviharban ad hangot a kétkedésnek az a kritikus, aki megkérdőjelezi a csak szórakoztatásra és kasszasikerre épitő darab müsorra tüzését. "A darab születése óta a legkülönbözőbb szinházigazgatók hóna alá nyulva kihuzza őket a csávából. Scribe azonban ugy látszik, nemcsak a kapitalista szinházigazgatók, szinházi trösztök és egyebek mentora. Az állami, szocialista jellegü szinházaké is, mert amit egyszer egy költségvetési tervben a közigazgatási szakférfi elképzel magának, azt Scribe teljesiti. Csökkenti a deficitet, egyensulyba hozza a kiadás és bevétel rovatát" /Uj Irás, 1968.XI.20./. Érdemes lenne megfontolni azt, hogy amig mai szerzők - különösen pedig mai magyar szerzők - szinte ismeretlenek, a kirobbanó siker kedvéért érdemes-e feladni kulturpolitikai elképzeléseinket.
Scribe másik nálunk bemutatott darabjának, a Navarrai Margitnak nem volt különösebb sikere, a kritika mindenhol összehasonlitja az Egy pohár vizzel, és ebből az összehasonlitásból semmi jó nem derül ki. 30 előadás után leveszik a müsorról.

"Szent Brechtre, Szent Ionescora mondom, ez az igazi népszinház: VICTOR HUGO /1802 - 1885/

Igy kiáltott fel az egyik párizsi kritikus, Victor Hugo 1961-es "Ezer frank jutalom" cimü darabja után. A XIX. század ünnepelt költőfejedelmének népszerüsége a XX. század első két évtizedében ugyan csökkent, de a 60-as évektől kezdve ujjászületik: a Théatre National Populaire évek óta tartja müsorán a Ruy Blas-t, s más nyugat-európai országokban is egyre-másra ujitják fel drámáit.

Victor Hugo az, aki a XIX. század elején feltámasztja halottaiból a francia drámát, amely a XIX. század elejére a hármas egység tulhaladott dramaturgiájával már középszerüt sem tudott létrehozni. Harcban a szinpadmüvészek tematikai és kifejezésbeli teljességéért /"Minden ami létezik a természetben, létezik a müvészetben" - irja Cromwell cimü drámájának hires, a romantika programját kifejtő előszavában/, a nyüggé vált müfaji zártság és merevség feloldásáért /"A rut és a szép, a tragédia és a komédia termékeny egyesüléséből születik a dráma" - irja ugyanott/ jött létre az uj romantikus dráma. Mintha ekkor, majdnem ötven évvel a forradalom után tört volna be a forradalom szelleme a dramaturgiába. Az 1829-ben bemutatott Marion de Lorme magyarországi 1963-as bemutatása nem támaszkodott semmiféle megelőző tapasztalatra, kitünően sikerült ősbemutató Békéscsabán. A Marion de Lorme igazi romantikus dráma, alakjai szenvedélyesen jók vagy szenvedélyesen rosszak, a történelem inkább háttér és keret, mint élő folyamat. "Nincs mód és lehetőség sem arra, hogy Victor Hugo történelemszemléletét, drámairói elveit részletesen boncolgassuk, tény azonban, hogy alkotásaiból őszinte szándék, haladásba vetett hit sugárzik, emberré emelni az embert, és gyülölni az erőszakot, mely jogot formál az embertelenség igazolására. Hacsak ennyit mondunk róla, nagyon sokat elmondottunk, és a nagy siker fő oka az, hogy a rendező is ezt

állitotta elképzelései középpontjába és kikovácsolta az előadás szenvedélyesen fenséges, szépfényü egységes stilusát" /Békés Megyei Ujság, 1963.II.24./.

A francia romanticizmus forradalmi csatáját az Hernani robbantotta ki. Nálunk az 1841-es ősbemutatója után csak egyszer, 1936-ban tüzte müsorára a Nemzeti Szinház. A felszabadulás után a Gyulai Várszinház programján szerepelt, 1964-ben. "Minden avultságával sem tartom sulyos melléfogásnak müsorra tüzését" - irja a kritikus -, "éppenséggel a gyulai várszinház teheti meg, hogy tiz pompás nyári estén megismertet vele néhányezer embert. Szépségével, romantikus lázadásával, naiv szertelenségével, sőt, lélektani abszurditásával együtt is jellegzetesen örök része az irodalomnak. Az előadás nagyon szép, és szerencsés lépés kulturális továbbhaladásunkban" /Népszava, 1964.VII.29./.

Figyelemre méltónak itéli a kritika az 1969-es kaposvári bemutatót, bár nem dicséri a darabot. "Végigolvasva csüggeteg hangulatot áraszt Hugo Hernanija. Fárasztó olvasmány. Müvész értékei szinte belefulladnak a tulhangsulyozott romantikus elemek szövevényébe. Ármány, erőszak, vérbosszu és finomkodó spanyol udvari pompa. A trónon Don Carlos, a király, aki később belátja, hogy a császárkodáshoz már nem méltó magatartás a zsarnokság. Illuziófosztó jelzők és képek tolakodnak elő az emberben: ez volna a francia romanticizmus forradalmi csatáját kirobbantó mü? Hát hiába, izlések és korok... Az uj előadás jó érzékkel megszabaditotta a darabot minden felesleges, a lényeglátást akadályozó szövegrésztől. Rendezésének nagy érdeme, hogy a fő téma, a szerelmi dráma irányában - és ellene - ható lélektani okokra vonzza a figyelmet. Visszafogja a mü patetikus tulhangsulyozott szólamvezetését, igy a harsogó hősi dikciók és a drámai fordulatok naivitása, olykor képtelensége helyett valósabb szituációk és lelkiállapottal megindokolt események uralják a cselekményt. Nemes kulturpolitikai tett az előadás" /Jelen-

kor, 1969.5.szám/.

"Akik szeretik Victor Hugót és vele a jó romantikát, csak hálásak lehetnek a Madách Szinháznak, hogy a költő egyik legszebb drámáját minden évforduló, minden ünnepi alkalom nélkül, magáért a költőért és a müért bemutatták" - ezekkel a lelkes szavakkal üdvözli a kritika a Ruy Blas bemutatóját, amelyet a Királyasszony lovagja cimmel tüztek müsorra /Szabad Nép, 1956.V.25./. "A szinpadon csupa feudális figura: lakáj, apród, udvarhölgy, főnemes, királyné. A szinhely is feudális: főuri és királyi palota. A légkör szintén feudális: cselszövés, nepotizmus, korrupció, züllöttség, párbaj, halott szertartásosság az egyik oldalon, háttérben a nép nyomora. A Királyasszony lovagja izzik a gyülölettől. A mi korunkban, a mi országunkban, amikor már régen tulvagyunk a feudalizmuson, és a kapitalizmus is kezd már történelmi emlékké válni, a darab politikai tendenciájának nincs már meg a politikai időszerüsége, harci éle, mint az első, párizsi bemutató idején. Mégis, Victor Hugo e legérettebb darabjának varázsa ma is elevenen hat ránk. Ellenállhatatlanul a hatalmas áradó szenvedélyeknek, a felszabadult, gazdag érzelmeknek, a mestermüvü párbeszédeknek és szárnyaló monológnak a világa. Megfeledkezünk a valószerütlenségről, elmerülünk az hugói romantika varázslatos világában" /Magyar Nemzet, 1956.V.30./. "Nem lehet csupán a kitünő előadásnak,a nagyszerü szereplőknek tulajdonitani, hogy a Madách Szinház közönsége estéről estére zsufolásig tömött szinházteremben lelkesen ünnepli a darabot. Része van ebben annak is, hogy átérezzük a szenvedélyeket" /Népszabadság, 1956.VI.2./. A kitünő budapesti előadás láttán a kritikus sajnálattal állapitja meg, hogy "milyen kár, hogy a magyar szinházak nem vesznek részt a Párizsban most folyó nemzetközi szinházi játékokon!" /Film- és Szinházmüvészet, 1956.VI.2./.

A vidéki előadások is mindenütt sikeresek. "Miskolc szinháza adósságot törleszt a Ruy Blas bemutatójával" /Északmagyarország, 1960.XI.13./.

A Kecskeméti Katona József Szinház előadásáról igy irnak:"nem hiába marad meg örök kedvenc olvasmánynak és a szinpadok mulhatatlan müsordarabjának" /Kecskeméti Hirlap, 1960.XI.14./.

Az "Ezer frank jutalom cimü darabot Victor Hugo angliai számüzetése idején, 30 évvel korai romantikus drámáinak bemutatása után irta, amely az egyetlen, saját korában játszódó darabja. A mü külön érdekessége, hogy a szinpadi sikerek mestere nem engedte eljátszani, igy indokolva a direktori ajánlat visszautasitását:"drámáim eljátszásához nincsenek meg a szabadság olyan feltételei, amelyek szükségesek lennének" /29/. A visszautasitás megbosszulta magát. Hiába tüzték müsorra a Kommün után minden darabját, erről a darabról elfelejtkeztek. Megirásának közel századik évfordulóján egy lelkes szinházigazgató bemutatta Victor Hugo remekmüvét, ezzel is bizonyitva, hogy nincs igazuk azoknak a kritikusoknak, akik azzal vádolják az igazgatókat, hogy kitünő darabokat fektetnek könyvtáruk polcain. Az előadásnak igen nagy sikere volt. Ez érthető is. "A darab szellemes gunnyal, megsemmisitő iróniával tekint vissza a melodrámára, amely az érzelmek gazdagsága helyett a társasági pózok eleganciáját, mély gondolatok kifejezése helyett a paradoxonok féligazságát, a müvészi valóság helyett hitvány illuziókat kinált és szállitott az általa mélyen megvetett kispolgári publikumnak. Hugo az Ezer frank jutalomban is hü marad ifjukori önmagához, dialógusait, lirájának romantikus erejét, a meghiggadt müvészi forradalmár és a társadalmi változásokat szenvedélyesen és változatlanul sürgető reformer heve forrósitja ma is elevenné, s nem csupán gyönyörködtetővé, de hasznossá is. Az értelem szigorubb ellenőrző munkája áttekinthetőbb, világosabb kompoziciót is eredményezett ugyanakkor, kordába fogván a valaha szertelenségek felé hajló müvész szerkezeti aránytalanságokra csábitó indulatát" /Uj Irás, 1963.XI.5./. Magyarországon a Pécsi Nemzeti Szinház vállalta nagy sikerrel az ősbemutatót. "Illesse dicséret a pécsi szinházvezetést, Victor Hugo

"uj" szinpadi remekének első magyarországi megszólaltatásáért" /Film Szinház Muzsika, 1963.XI.3./.

"Józan megfigyelések vadregényes külsőben": PROSPER MÉRIMÉE /1803 - 1870/

Turgenyev jellemzése máig is helytálló: az állitólagos spanyol színésznő nevében közölt, élesen szinezett jelenetekkel tarkitott Clara Gazul szinmüvei igen józan megfigyeléseket tartalmaznak. Közülük főleg az egyik, A müvésznő hintaja lett az európai szinházak állandó müsordarabja. A századfordulón már játsszák szinházaink, és azóta is müsoron van, sikerrel. Ehhez hozzájárul az is, hogy kitünő alkalom egy nagyszerü szerep eljátszásához: Camille Perichole, a limai szinésznő - minden ravaszkodása és fondorlata ellenére - a nézők rokonszenvét megnyeri. "Mérimée darabja igazi francia pezsgő: a csipkelődő és éles leleplező szellemesség helyettesiti a szénsavat. Hatása s a siker azon mulik, hogy megkapja-e azt a kedély- és szellempezsgető töltést, amely szikraként pattog ide-oda a szinpad és a nézőtér között. Nos, ez a töltés, ez a gyujtó szikra tette a varázst, amikor felment a függöny" /Délmagyarország, 1956.V.15./.

A Menny és pokol - "bár ebből sem hiányzik a szatirikus szin és a bigottság elitélése - nem sokat mond már" /Esti Hirlap, 1969.II.24./.

Az asszony - ördög a bigottság, s a Spanyolországban még a mult században is müködött inkvizició bátor, ötletekben bővelkedő leleplezése. "Nem közeliti meg a másik két Mérimée-darab szinvonalát" /Esti Hirlap, 1969.II.24./.

A Mérimée-egyfelvonásosokkal ujból előtérbe kerül az a tény, hogy "az egyfelvonásosok nálunk méltánytalanul elhanyagolt müfaja nagy sikert arat, a közönség ugényli a szinpad és a szinház e novelláinak előadását" /Élet és Irodalom, 1964.II.29./. "Az egyfelvonásosokkal ugy vagyunk valahogy, mint a kamaramuzsikával. Valahányszor találkozunk, mindig megállapitjuk, milyen magasrendü, milyen

szórakoztató, érdekes és tömör, teljes értékü müfaja a szinpadnak. Elkönyveljük a sikert is, és aztán marad minden a régiben" /Népszabadság, 1964.III.3./. Ezt mutatja a felszabadulás óta eltelt időszak is: Budapesten és vidéken is csak időközönként tüzik müsorra, de mindig nagy sikerrel.

Akinek az életmüve mindent kibir: ALEXANDRE DUMAS PÉRE /1803 - 1870/

Az idősebb Dumas életmüvének sok mindent ki kellett birni: zanzásitást, azt, hogy képregényt, comicsot gyártsanak regényeiből, rádióra, szinpadra alkalmazzák. "Sőt, mintha éppen ez bizonyitaná Dumas alkotásainak klasszikus rangját, hogy belőle élnek az utókor kompilátorai, átdolgozói, filmirói, de eredeti alkotásai ennek ellenére is élnek" /Esti Hirlap, 1962.IV.24./.

A három testőr népszerüségének nem ártott az idő: a felszabadulás után a Pécsi Nemzeti Szinház szinpadán hóditották meg estéről estére a közönséget. "A bátorság, a vitézség és a szerelmi vallomások terén lefőzhetetlen három testőr olyan kitüntető ranghoz jut, amelyet sem kapitányok, sem királyok nem adományozhattak volna nekik: alakjuk önállóan is él, közmondásszerüekké váltak, s önállóan is folytatják kalandjaikat. A Pécsi Nemzeti Szinház a három testőrhöz fordult közönségvonzásért és egyben a romantikus stilus persziflázsát is akarta nyujtani. Ez sikerült is" /Népszabadság, 1962.II.24./. "Lehetne talán ünneprontó kérdéseket feltenni, miértn éppen most és miért éppen ezt mutatja be a szinház? Nem tulzás-e, villanásnyi szerepekben is kitünő szinészeket játszatni? Indokolt-e a meglehetősen nagyszámu statisztéria? Mindezeket és még néhány dolgot meg lehetne kérdezni, s választ is illene adni ezekre a kérdésekre, de ehhez olyan elmélyült részletezésre lenne szükség, amire háromórás kacagás után aligha képes valaki. Majd alkalomadtán....." /Dunántuli Napló, 1962.IV.22./.

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 13.

"Karosszékből élvezhető látványok" szerzője: ALFRED DE MUSSET
/1810 - 1857/

Önmaga jellemezte igy darabjait, nem is szánta előadásra azokat. 1847-ben fedezte fel a Musset-drámák szinpadi felhasználhatóságát egy francia szinésznő. Azóta a francia drámairodalom gyöngyszemei között tartják számon - és megérdemelten. "Minden hálánk a szinházé, amely ezt a szép, tartalmas és tanuságos szinjátékot annyi gonddal és szeretettel és reméljük, sikerrel hozta szinre, és örülnénk, ha ezután Musset derüsebb darabjait is megismerhetnénk: a költő épp oly méltó erre, mint a mai magyar közönség" - irja a kritika a Lorenzaccio 1961-es ősbemutatója alkalmából /Élet és Irodalom, 1961.I.13./. A kritikus siker-jóslata nem vált be. "Feltehetnénk a kérdést, hogy nálunk miért kellett bemutatni ezt az idejét multa drámát? Lehet, hogy III.Napoleon Párizsában még egy ilyen vérszegény történet is forradalmi cselekedet volt, de mi már ezen régen tulvagyunk. A dráma egyetlen tanusága az lehet - de csak nagyon nagy jóindulattal - hogy az egyéni terrornak nincs semmi értelme és a nép nélkül nem lehet forradalmat csinálni" /Népszabadság, 1961.I.14./.

Sokkal kedvezőbben fogadták a Vagy ki vagy be cimmel játszott egyfelvonásost, amely félórás párbeszéd egy fiatal özvegy és nyilatkozni nem merő udvarlója között. "Inyenceknek való falat, amelyet jó szakács remek tálalásban tett elénk" /Szinház és Mozi, 1955.XI.10./. "Kedves, elmés, mulatságos játékká válik itt Moliére tömény keserüsége. A hölgy csak éppen annyira kacér, amennyire annak kell lennie, hogy félénk udvarlójából kierőszakolja a vallomást. Az udvarló is utálja a társaságot, mint Alceste, de csak azért, mert féltékennyé teszik az udvarlók, akik szive hölgyét körülrajongják. Amint látjuk, a bonyodalom nem tulságosan erős, a megoldás előre látható - de Musset szellemessége, a játék fordulatossága, a tempó elevensége és a szinészek aranyos komédiázása tökéletesen elég,

hogy fél óra hosszat jól érezzük magunkat" /Népszava, 1955.XII.17./. Mig a Lorenzaccio mindössze két előadást ért meg, ez az egyfelvonásos harmincat.

"A bohózatirodalom elnyühetetlenje": EUGÉNE LABICHE /1815 - 1888/

Nagy termékenységgel és kimerithetetlen ötletgazdagsággal irta lendületesen mozgalmas darabjait, bohózatait és jeleneteit, évtizedeken keresztül Európa-szerte a legnépszerübb szinmüiró volt. Nálunk nem kisebb nagyságok vállalkoztak szinpadra állitásával, mint Hevesi Sándor és Góth Sándor. Ügyesen füzte egymás mellé kora Párizsának jellegzetesen stilizált tipusait, és a régi francia bohózat hagyományos figuráit. "A bohózatirodalom elnyühetetlenje nem mély gondolkodó, aki felemelkedett az örök emberi igazsághoz, hanem mi szálltunk le őhozzá, igazolva egész tömegünkben azt a középszerüséget, amellyel ő csak egyeseket ruházott fel" - kel ki mai népszerüsége ellen egy francia kritikus /Arts, 1959.V.15-21./.

A felszabadulás után is akadtak vállakozó szellemek, akik lefujták a port muzeális történeteiről, és szinre került a Florentini kalap története, magyar zenével vagy zene nélkül. "A helyzetkomikum sokaságát felfüzik valamiféle erkölcsi mondanivaló vékony szálára. Feleslegesen. Nevettetés a nevettetésért, hiábavaló ráfogni valamiféle moralizálást" /Esti Hirlap, 1951.IV.5./.
"Nem szürünk le semmiféle tapasztalatot, csak azt, hogy nevetni jó" - igazolja a sikert a kritikus /Magyar Nemzet, 1959.V.2./.

A romantika tobzódása: ALEXANDRE DUMAS FILS /1824 - 1895/

Neve összefonódott a Kaméliás hölgyével. A romantika örök életét lehelte a darabba, amely Victor Hugo királydrámái után ebben a szinmüben nyert polgárjogot a szinpadon. Dumas még merész is volt: szembeszállt egy társadalom konvencióival és rehabilitálta a "tévedt nőt". "Azzal a regényes gavallériával, amely sohasem téveszti el hatását a tömegekre. A nyárspolgár előtt a kamélia mindig képzeletet kigyujtó, bóditó és izgató virág volt. Legkivált akkor, amikor a Marguerite-ok még nemcsak kivül álltak a polgári renden, hanem képmutató megvetésben is részesültek. A vagyonában és hatalmában megduzzadt burzsoázia lenézéssel viseltetett a rendbontó iránt, bár vágyai titkon a szabadság "bünös" álomképei felé szálltak. Igy a szinpadon kiváncsisága kielégitésével egyrészt veszélytelenül gyönyörködhetett, másrészt alkalmat nyert nagylelkűségének gyakorlására, ami mindig jólesik. Dumas száz év előtt kivivott győzelmének nyilván itt van a titka" /Film Szinház Muzsika, 1957.V.17./.
"Szó szerint vett élet kevés van a Kaméliás hölgyben, de annál több életképesség, ami a szinpad számára még sokáig jól kamatoztatható érték marad, Tulajdonképpen az egész egyetlen nagy parádés szerep. Ezért mindannyiszor játszani fogják, valahányszor akad egy szinésznő, aki vállalkozik hősnőjének életre keltésére. Nem véletlen, hogy Sarah Bernhardt, Duse müvészi örökébe nálunk Márkus Emilia, Gombaszögi Frida és Bajor Gizi lépett" /Élet és Irodalom, 1957.VI.16./.
A régi szerep megujult a Madách Szinház szinpadán. "Mintha most közelebb volna hozzánk: emberibb, hétköznapibb, megérthetőbb, egyszerübb. Tolnay Klári szépsége nem egyszerüen fizikai adottság, hanem lelki előkelőség. Ezért kellett bemutatni. Tolnay Klárié a mestermü, a darab csak foglalat. A foglalat nem ér fel a szinésznő mestermüvéig" /Esti Hirlap, 1957.V.12./.
A kaméliás hölgy a vidéki szinpadokon is fel-felbukkan. "Nem könynyü szinpadra állitani a darabot. Az érzelmeknek a szabad viharzása

elvihet hamis szentimentalizmus felé, ám ha az előadás tulzottan mértéktartó, a romantikus müvet hamisitja meg. Az egri Gárdonyi Géza Szinház a jó alaphangot ütötte meg" /Nők Lapja, 1957.III.21./. "Van-e mondanivalója 1957-ben Kecskeméten ennek a darabnak" - teszi fel a kérdést a kritikus, majd megállapitja:"romantikája olyan lenyügöző, hogy mindenkinek meg kellene ismerkedni vele" /Petőfi Népe, 1957.III.27./.

A hatvanas évek óta nem játszották.

Tanitvány, aki felülmulta mesterét, Scribe-et: VICTORIEN SARDOU

/1831 - 1908/

Szerte a világon mindmáig kedveltek vigjátékai, bár itt történelmi drámát, szatirikus hangvételü társadalmi drámát, ezek feledésbe merültek. Vigjátékai azonban változatlan sikerrel szerepelnek. "Sajátos vegyülék a vigjáték, csupa apró jelenetből és életképből, ötletekből összeállitva. Nem dráma, nem szinmü, nem vigjáték, hanem mozaik az amerikai életből, szinpadi keretbe foglalva. A darab az egymást követő satiricus ötletek által folyton érdekes vonásokat tár föl, amely által lekötődik a figyelem, elejétől végig" - irja a kritikus a Párizsiak New Yorkban cimü vigjáték 1876-os bemutatójáról /Vasárnapi Ujság, 1876.XXIII.évfolyam/. A felszabadulás után Miskolcon játszották, nem tul nagy sikerrel. "Tolakodnak elém a kérdések, miért kellett szinpadot kapnia ennek a münek? Hol vannak azok az értékes mozzanatok, amelyek indokolttá teszik feltámasztását, lehet-e, szabad-e mindent kiásni a porrétegek alól?" - kérdezi a kritikus az előadás kapcsán /Film Szinház Muzsika, 1960.I.20./. Pesti szinházban nem is kerül müsorra.

A Váljunk el már nagyobb sikert arat. "Ha a klasszikusokat az aszubor töménységéhez és zamatához hasonlithatjuk, annak erejét idézik az ember emlékezetébe, Sardou müve bizony csak egy rész bor és két rész viz. De olyan, amelyik felüdit és a jókedv könnyü mámorát adja" /Hétfői Hirek, 1957.XI.25./.

A mai nézőnek "anakronizmus, ami a szinpadon történik, de nagyon jól szórakozik" - irja a kritika a debreceni előadásról /Hajdu-Bihar Megyei Napló, 1962.VII.4./.

"Ez a mult század végéről való darab nem nagyigényü munka, de egy bohókás, kedves névjegy a legyezők, hosszu alsószoknyák, turnürös ruhák, tollas kalapok, frakkok, cilinderek, csontfejü sétabotok rég letünt világából, és megmutatja, hogy hajdanában nagyapáink

min nevettek. A darab gondolati tartalma csekély, és a vagyonos polgári osztálynak ez a problematikája már elvesztette jelentőségét, de van egy olyan tanusága, ami mai napig is megszivlelendő a fiatalok számára, ha más körülmények, más keretek között is: a házasságban is szükség van szerelemre, a feleségnek is kell udvarolni, a feleséget is meg kell hóditani. A darab ma is a férjek iskolája" - hangsulyozzák a József Attila Szinház 1957-es felujitásáról" /Magyar Nemzet, 1957.XII.7./. "Véleményem szerint nem kellett a darabot pormentesiteni, nem volt poros" - veszi védelmébe a kritikus a felujitást /Élet és Irodalom, 1957.XII.20./.

A Szókimondó asszonyság nemcsak hatásos, sikeres darab, hanem még szerény mondanivalóval is büszkélkedhet. A francia forradalom és Napoleon korába vezet a vigjáték. A történelem azonban csupán keret a kellemesen frivol vigjáték lepergetéséhez. A mosónőből lett danzigi hercegnő cseppet sem tünik forradalmárnak, hiába olvas be olyan tiszteletre méltó szabadszájusággal a császárság cim- és rangkórságban szenvedő ujgazdagjainak. Alakjában több a romantikus kellék, mint a realitás - de kétségtelenül vonzó, eleven alak. "Ne követeljünk tul sokat a szókimondó asszonyságtól. Ha történelmi hitele kevés is, a szerény, igen szerény példázat, amit a darab sugall, ma is elgondolkodtató. S az egyszerü mondanivaló: az igazi nemességet nem a származás adja, hanem az emberi tisztaság, a tisztesség, érdem és becsületesség - nem is kevés, ha ráadásul elsőrangu szórakozást, jó mulatságot kinál" /Néző, 1970.3.szám/.
A darab ősbemutatója után rövid idő alatt ezer előadást ért meg. A budapesti ősbemutatón, 1894-ben, Blaha Lujza volt a szókimondó asszonyság. A legnagyobb sikerü felujitás az 1959-es József Attila Szinházé. "A darab bemutatása érthető. Ennek a szerzőnek radarérzékszervei vannak a taps, a poén, a siker kiszámitásához" /Magyar Nemzet, 1959.XI.18./. "A kitünő szinpadi szerep is indokolja müsorra tüzését és felfrissitését" /Népszabadság, 1959.X.20./.
"A nagyon ügyesen megirt, hálás szerepek ma is megörvendeztetik a

a nézőt. A József Attila Szinház dicséretes módon az eredeti darabot adta elő, nem a megkurtitott változatot, hamis aktualizálással, részben izléstelenségekkel teletömködve" /Esti Hirlap, 1959.XI.21./.

1971-ig 330 előadást ért meg Budapesten és vidéken.

Egy szerencsétlen adaptáció szenvedő alanya: ANATOLE FRANCE /1844 - 1924/

"Miért kellett a magyar közönség egyik kedvenc regényiróját ilyen szerencsétlen módon szinpadra állitani? Olcsó könyvtári könyvek, szép kötésü regények sorozata mutatta be müvészetét, és ezt a képet teljesen lerontaná az, amit a szinpadon látunk - ha nem a szinházat, hanem őt hibáztatnánk azért a szerencsétlen két óráért, amit a szinházban eltöltünk" /Friss Ujság, 1945.XII.10./.
Szerencsére öt előadás után letünt a szinpadról, és azóta sem került vissza a regényiróként népszerü Anatole France.

"Képes volt tulélni saját korát, és diadalmasan feltámadni a mi korunkban: GEORGES FEYDEAU /1862 - 1921/

Ezt állapitja meg a kritika Feydeau-ról, majd ezt igy indokálja: "Ennek oka a mesteri technika mellett a szinte önkénytelenül kifejeződő.gondolati mag. A vigjátékirás nagy hagyományának örököse" /Élet és Irodalom, 1967.VI.3./.

Az Osztrigás Mici története már 1899-ben a Vigszinház szinpadán látható. "A Vigszinház nagyon szereti a borsos dolgokat, de ennél borsosabbat még nem adott. Feydeau vaskos borsossága Párizsban mindég is nagyonis tetszett. Ügyesen van szőve a cselekménysszál, van benne mulattató, hanem triviális, amennyire csak rendőri felügyelet alatt álló szinházban triviáliskodni lehet. A szinház gárdájának javarészével az előadás igen élvezetes" /Vasárnapi Ujság, 1899.46.évfolyam, 47.szám/. "A Vigszinháznak vannak hagyományai a franciás vigjáték sziporkázó szinrevitelében, és kiváló szinészei, akik képesek feleleveniteni és korszerüsiteni ezeket a hagyományokat. Ezért lehet jó szivvel fogadni ezt a felujitást, amely kevésbé friss és könnyed, mondhatni komolytalan kivitelben nem is érdemelné meg a fekujitást" /Népszava, 1967.VI.2./ - igy indokolja az óriási közönségsikert hozó ujbóli szinpadra állitást a kritikus.
Vannak szigorubb hangok is a kritikában. "Eltévedt ez a darab. A Nagymező utcába indult, az Operett Szinházba, de ut közben leszólitotta a Vigszinház, és ő, mint afféle könnyü erkölcsü hölgyike, hagyta magát és ottmaradt. A Vigszinház is ugy járt vele, mint a jámbor Petypon ur, az ő Micijével. Reggelre kelve nem tudott vele mihez kezdeni. Komoly frigyre mégse léphetettt vele, Micike eltartása pedig igen sokba kerül. A Vigszinház sem tud dönteni" /Magyar Nemzet, 1967. VI.9./. "Többéves reklám és ellenreklám után most végre személyesen találkozhatunk vele, a hires-nevezetes, a nagyapáink szivét megdo-

bogtató Osztrigás Micivel. Jaj de megöregedett szegény! Ezért tetszettek bolondulni, drága nagypapi? Nem lehet, ilyent a legtisztelenebb ifju sem tételezhet fel tiszteletre méltó őseiről. Inkább az történt, hogy az eltelt fél évszázad alatt a darabról elenyészett eredeti vonzereje, a hus, és a rózsaszinü bájak, a részegitő halmocskák alól kibujt a preciz, a kitünően megszerkesztett anatómiai váz. Nem a mondanivaló kopott meg - nem mondott ez a darab soha az ég világon semmit, csak mutatott. Illetve mutogatott. Az ordenáréság volt Micike varázsereje mindig is, az, hogy olyasmiket villentott és mondott ki, amiket illedelmesen körülgondolni sem volt szabad" /Film Szinház Muzsika, 1967.VI.10./.

Más kritikusok a védelmükbe veszik. "A legmulatságosabb a bohózatban a helyzetek komikuma. És ez benne a legmodernebb is. Vagy legalábbis ez emlékeztet legerősebben a modern drámákra, ahol rendszerint valaki végzetesen beleszorul egy szituáció csapdájába.....A vigszinházi előadás helyenként a némafilm-burleszkek naiv báját, szélsebes vadságát idézi fel. Elmés és elragadó előadás" /Népszabadság, 1967. V.27./.

100 előadást ért meg a legnagyobb közönségsikerrel, amely 1971 után uj Feydeau-bemutatóra inspirálta a Vigszinház vezetőségét.

Nem halványuló népszerüség: EDMOND ROSTAND /1868 - 1918/

"Rostand a nyájas és egyszerü nyárspolgár lelkek infantilis költészet-igényét aknázza és elégiti ki halálos biztonsággal, olcsó, de oly hatásos eszközökkel, hogy már nem is olcsók, mert a büvészet szintjére magasodnak. Nagy erénye, hogy senkinek nem árt, csupán a kritikusok bosszankodnak. De a néző, akinek minden szive ábrándját betölti, nem vesz erről tudomást. Mese, de a mese örök gyermeki igazságai hiányoznak belőle, dráma, de nem élő emberek játsszák, hanem lábon járó szerepek. De pompás teátrális szerepek, ez is egyik titka nem halványuló népszerüségének" /Élet és Irodalom, 1957.III.11./. Kosztolányi jellemzése szerint Rostand életmüve "nem költészet, de müvészet. Nem nagy müvészet, de mégis müvészet".

A megtréfált szerelmesek a Győri Kisfaludy Szinház müsorán szerepelt, és nem aratott sikert. "A dráma Magyarországon ismeretlen volt, nem is kellett volna megismertetni vele a magyar közönséget" - irja a kritika, és a kedvezőtlen fogadtatás után nem is került többet szinre /Kisalföld, 1956.IX.10./.

A Cyrano de Bergerac 1898-as premierje után az egyik francia kritikus ezt irta:"igazi drámairónk született, tehetséggel megáldott ember, nem erőltetett, tiszta, fordulatos és mértéket ismerő" /Arts,1898. XII.20./. A Cyrano a kellő időben jelent meg, akkor, amikor a francia közönségnek már elege volt a naturalista és didaktikus szindarabokból, valódi szinházra vágyott, a szinház költészetéről áhitozott. Maga a kor is vonzó, amely ebben a darabban feltámadt. A francia királyság fénykora, amely a fanatikus republikánus számára sem volt közömbös, a szinházkultura kora, a legendás muskétások kora. Rostand Cyranoja mindig visszatér a szinpadra, valahányszor a szinházat megtámadja az unalom. A becsületére és orrára olyan kényes

gascogne-i hős a világ minden szinpadát bejárta.
Nálunk először 1900-ban mutatták be, Pethes Imre főszereplésével.
Azóta több nagy szinséznek jelentett nagy szerepet: Ódry Árpád,
Kiss Ferenc nagy szerepe, parádés alakitása volt.
A Cyrano 1921-ben érte meg a 100. előadást a Nemzeti Szinházban.
A párizsi 1000. előadás már 1912-ben megvolt.
A felszabadulás után a Vigszinház tüzte müsorára, Szabó Sándorral.
200 előadást ért meg. "Cyrano eljátszása izgalmasan hálás feladat,
el kell kerülni, hogy a mondanivaló, a kor társadalmának eleven
jellemzése belevesszen a csillogó képekbe. A vigszinházi előadás
ügyesen elkerüli ezeket a buktatókat" /Szinház és Mozi, 1955.II.11./,
Az 1967-es felujitásról igy ir a kritikus:"Annyi marasztaló vélemény lehetne összegyüjteni az évtizedek Cyrano-szinikritikáiból,
hogy a jelzők áradata elsöpörné a müvet, de ugy látszik, hiába, mert
a néző és a szinész összekacsint a kritikus feje felett. Furcsa ez
az érzelmes, visszatekintő, rezignált, a századforduló romantizmusától átfütött hang, ez az érzelgős, édeskés játék, amely valóban
inspirációt kapott Cyrano de Bergerac XVII.századi költő életéből,
de valahogy meg se közeliti Cyrano igazi drámáját" /Film Szinház
Muzsika, 1967.III.24./.Mert a valóságban ez a költő és katona
igazi drámai életet élt."Előadás után az ember arra gondol, milyen
furcsa sors a költőé, drámáit elfeledték, pedig a legjobb kritikusok,
sőt, maga Moliére is állitja: nagyszerü munkák. Szinpadra nem kerültek a költő szinpadi látomásai, őt magát viszont nem engedi el a
szinpad" /Film Szinház Muzsika, 1967.III.24./. A siker ellenére
a szigoru kritikus megjegyzi, hogy "Rostand nem az a szerző, Cyrano
pedig nem az a hős, akivel nekünk ma Budapesten szinházat csinálni
érdemes" /Esti Hirlap, 1967.III.25./.

A Cyrano de Bergerac hosszan tartó sikere közrejátszott abban, hogy
felujitsák a Sasfiókot is. A világhóditó Napoleon fiának és a szabadságmozgalmakat elnyomó osztrák császár unokájának tragédiája el-

büvöli a nézőt. "A közönséget megfogja a szinpadról áradó romantika" /Népszabadság, 1957.III.14./. A Sasfiók szerepe női szerep volt évtizedeken keresztül, Sarah Bernhardt kedvenc szerepei közé tartozott. Nálunk nagy sikerrel Fedák Sári játszotta a Nemzeti Szinházban, aholis megérte a száz előadást.

A felszabadulás után, mivel a nadrágba bujtatott drámai hősnő nem fér meg a realista szinjátszás igényeinek, férfi játszotta a cimszerepet, Somogyvári Rudolf, "ha nem is hibátlanul, de nagyon vonzóan" /Esti Hirlap, 1957.III.17./. Nem volt olyan sikere, mint a felszabadulás előtt.

Az abszurdok előképe: ALFRED JARRY /1873 - 1907/

Az 1880-as évek végén, Rennes liceumában egy Hébert nevü tanár oktatta fizikára a tanulókat. "Hébert tata" diákjai szemében - joggal vagy jogtalanul, ezt nem tudni - magában süritett mindent, ami félelmetes és egyben groteszkül komikus. 1888-ban kollektiv munkával bábjátékot kanyaritottak személye köré. A főhős, aki hatalmas pocakját maga előtt tolva járta az országot, fosztogatva és gyilkolva, ekkor még a Hébert-ből kiforgatott Hébé tata névre hallgatott. 1890-ban ujabb változat született, amelynek java részét egy Jarry nevü diák irta. 1896-ban a korabeli Párizs legbátrabb kisérletező szellemü müvész szinháza, bemutatja az Übü királyt, immár Jarry-nak, a szinház 23 éves titkárának saját, de diáktréfák alapján összeállitott müvét. A bemutató mindössze két előadást ért meg. "Különös bohózat ez, telve excentrikus tulzásokkal, roppant nyerseséggel, amelyben a fékezhetetlen fantázia leleplezi a maró, agressziv, az emberek és dolgok iránti gőgös megvetés tulhabzó indulatát, egy adalék a Gargantua és fia, Pantagruel tetteihez és cselekedeteihez. Filozófiai-politikai pamflet, szégyentelenül szabadszáju, amely a hagyomány- és közönségtisztelet kedvéért kitalált agyrémek mestereit arculköpi" /Echo de Paris, 1896.XII.23./.

Jarry darabját évtizedeken keresztül nem ujitják fel. Annál többet beszélnek róla irodalmi körökben: a szürrealisták, Apollinaire, Cocteau, egyik legnagyobb elődjüknek vallják. Amikor a II.világháboru után a drámairásban uj mozgalom bontakozik ki, az un. abszurd iskola, Jarryról egyre több szó esik. 1958-ban Jean Vilar mutatja be a Théatre National Populaire-ben, és azóta világszerte egymást érik a felujitások. Jarry szemléletében és stilusában a mai abszurdok előképe, korunk e reprezentativ drámai irányzatának, amely erőteljes eszmei módositásokkal ujabban a szocialista drámában is jelentkezik.

E drámák legjelentősebb vonása a groteszk ábrázolás, a fájdalmas csikorgó nevetés olyan jelenségek fölött, amelyek tulajdonképpen tragikusak, ez a groteszk, tragikomikus látásmód a drámában ilyen egységesen elsőnek Jarry-nál jelentkezik.

Az Ódry Szinpad 1967-es bemutatója nem váltott ki különösebb sajtóvisszhangot vagy sikert, néhány előadás után levették a müsorról.

A századvég darabgyárosai

Egy francia kritikus, aki Magyarországon járt, kényes kérdést tett fel a szinházi müsorpolitikával kapcsolatban. Hogyan lehet az, hogy a szinházi plakátok tele vannak a párizsi üzleti sikereket hozó szindarabok cimeivel, alig ismert francia szerzők neveivel? Nem értette, miért éppen ezt a silány árut importáljuk és miért nem a müvészileg értékesebb alkotásokat? Ezt a tényt főként azért nem értette, mert köztudott az, hogy a megyar szinház nincs ugy kiszolgáltatva az üzleti érdekeknek, mint a francia, igy minden erejével megpróbálhatná a szépre és az igazságra nevelni a közönséget.
Egy kritikus szellemes elnevezése szerint a "darabgyárosok" dömpingje a budapesti szinházakban valóban nehezen érthető. Van, aki a müsorpolitika tudathasadásával próbálja magyarázni a helyzetet:"komoly daraboknál aggályoskodó mérlegelés fontolgatja a mü mondanivalóját, és a mondanivalónál a képzettársitás legtávolabbi lehetőségeit is, viszont az ugynevezett könnyü müfajnál a legromlottabb, legsekélyesebb gondolat is szabad utat kap, ha énekelve, táncolva, hamis igazságokat hirdetve adják elő. Mintha a nézőnek két feje volna: egy az igényes müvek eszmeiségének befogadására, egy másik pedig az igénytelen szórakozás számára fenntartva, s ebben a két fejben még véletlenül se keveredhetnének össze a gondolatok" /30/.
Lehet magyarázatként felhozni bizonyos kasszasikerre törekvést, a "szórakozási" igény kielégitését is. Ha viszont számitásba vesszük azt, hogy mennyi adósságunk van a hamis értékitéletek megváltoztatása, a nemes gondolatok helyes értékelése elősegitésében, soknak kell találnunk azt a szinte névtelen 15 szerzőt, akiknek darabjait még hazájukban is alig játsszák, és minden kulturpolitikai célkitüzésnek arra kell irányulnia, hogy a magyar közönség francia kultura iránti rokonszenve a helyes irányba terelődjön.

A XX. század drámái a magyar szinpadokon

A szinjáték uj fényei

A XX. század francia drámairodalmát illetően megoszlanak a vélemények. Abban viszont minden irodalomtörténész megegyezik, hogy példátlanul gazdag egyéniségekben, és erős impulzust ad az egész világ drámairodalma és szinházi élete fejlődésének.
A századforduló idején Franciaországnak nem volt európai szintü drámairása. A legnagyobb név Rostand volt, de a szinpadok urai a bulvárszerzők. A jól megirt darab, a piéce bien faite az eszménykép. "Az a francia irodalom, amely a naturalista regénynek Zolát adta, a drámában nem tudott hasonlót felmutatni. A kor a munkásmozgalom hatalmas nyomására egyre jobban tudatositja a társadalmi feszültségeket. A szinház mindenütt ezekre a társadalmi bajokra forditotta a figyelmet.A dráma egész Európában, ha még nem is a terápiát, de a diagnózist vagy legalább a pontos kórképet kereste. Ibsen, Hauptmann, Shaw, Strindberg jelenti az európai drámát, Franciaországban pedig csak a mesterségben briliánsan kicsiszolt, nem egy kispolgári szinháznak ma is eszményképül szolgáló technikáju, jól fizető bulvárdarabok exportja virágzik.Bár a szinház lelkiismeretének mécsese még nem egészen aludt ki" /31/. Megjelennek azok a szinházi szakemberek, akiknek követelésére-sürgetésére-hatására a szinház lesz az irodalmi élet legfőbb fóruma.
A XX. század francia drámairodalmának sokszinüségében közös vonásokat is fel lehet fedezni. "A legfeltünőbb az absztrakt, erősen racionalista jelleg. De az is közös vonás, hogy "több"akar lenni, mint szinház, programja, mondandója van.
A szinjáték uj francia fényei szinte azonnal világitanak a magyar szinpadokon is: a nemzetközi irodalmi érintkezések hihetetlen meggyorsulásával jelentéktelen késéssel kerültek és kerülnek a magyar közönség elé a francia drámák.

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 13.

"A szinházi forradalom vezére és hadserege":ROMAIN ROLLAND /1866 - 1944/

Magyarországon regényiróként ismertebb, Franciaországban a század első éveinek szinházi forradalmában jelentős szerepet játszott. Lázadt az elavult, hivatalos müvészet dogmái ellen, a közizléstelenséget kiszolgáló üzleti vállalkozások ellen. Célkitüzése szerint a tömegeket kell megnevelni, meg kell számukra teremteni a tökéletes drámát és a tökéletes szinházat - a nép szinházát. Drámái ennek a gondolatnak a jegyében fogantak.
Darabjai Franciaországban sem váltottak ki sikert, vagy egyátalán nem kerültek szinre, vagy csak egyszer-egyszer, kisérleti előadásként.
A Julius 14 cimü dráma szinháztörténeti jelentőségü. A világirodalomban ez az első dráma, amelyben a tömeg nem a kórus, hanem a hős szerepét játssza. Együtt él, vitázik, harcol, cselekszik, rombol és épit. A forradalom nagy alakjai másodlagos szerepet játszanak a hős: a nép mellett. "A Szegedi Nemzeti Szinház ősbemutatója igazi élmény. A francia forradalomban játszódó történet azoknak állit emléket, akik a nehéz időkben is hüek maradtak önmagukhoz, elveikhez és mások iránti érzéseikhez" /Délmagyarország, 1968.XI.10./.

A szerelem és halál játéka is vidéken szerepel csak, és nagyon rövid ideig. "Rolland nem volt ujitó a drámaszerkesztésben. Hatalmas, emelkedett monológok uralják ennek a drámának a jeleneteit. Monológok, amelyek az igazi pátosz, a csiszolt és lendületes retorika ötvözetei, a külső cselekvések mozgalmasságát váltják. A darab azonban elavult, szüknek érezzük szemléletét" - irja a kritika a Kecskeméti Katona József Szinház előadásáról /Petőfi Népe, 1966.X.20./.

Büntetlenül nem lehet a müfajhatárokon vám nélkül közlekedni:

ROGER MARTIN DU GARD /1881 - 1958/

Ez a megállapitás attól a kritikustól származik, aki vitába szállt a Thibault család dramaturgjával, és kifogásolta, hogy a csaknem kétezer oldalas regényt leröviditve, megcsonkitva szinpadra állitották. "Ha Roger Martin du Gard drámát akart volna irni, drámát irt volna. A regény kétezer oldalának minden bekezdése lényeges, nem a szószátyárság dagasztotta vastaggá a könyvet, hanem egyrészt a cselekmény és a cselekményeket mozgató alakok motiválása, másrészt a cselekmény következtében létrejött szituációk szinte tudományosan alapos elemzése. A szinház lemondott a teljes egész hatásáról - erről le is kellett mondania, és be kellett érni a Nobel dijas regény illusztrációjával, egy kapkodva forgatott leporellóval. Az összes többi hiba ebből adódik. A szinészek olyanok, mint a marionett-figurák, a zsinór, amellyel mozgatják őket, beleakad a szinházi gépezetbe. Rendkivül rossz előadás" /Szinház, 1971.1.szám/.

A Déryné Szinházban bemutatott Furfangos örökös 20 előadást ér meg.

Sikertelen próbálkozások

Jules Romains rendkivüli terjedelmü életmüvéből két kötet jelent meg magyarul, és egy szindarab került szinpadra, ezt öt alkalommal játszották.

Ferdinand Roger "ismeretlensége nem volt méltánytalan, ki az, aki ilyen darab előadását pártfogolja?" - teszi fel a kérdést a kritikus, Az uj módszer bemutatásakor /Uj Idők, 1945.XII.16./.

Semmi sajtóvisszhangja nem volt A király nevében cimü Emmanuel Roblés drámának.

Bulvárszerzők

Jean de Létraz és René Fauchois a felszabadulás után közvetlen a Vidám Szinpad elődjének, a Meggyaszay Szinpadnak a müsorán szerepeltek. Az előadásokat a kritika nem emliti.

Az egyik kritikus igy nevezi, más kritikus szerint frivol, nem említhető egy napon az igazi irókkal. Abban azonban megegyeznek, hogy jó szinházi szakember, aki igen elegáns stilusban irt. Maurois szerint a helye valahol Shakespeare és Musset között van. Nevéből jelző lett: giraldien - jelölik a franciák a költészet, irónia, humor, emberiesség, csiszoltság, kifinomultság és "verbális mámor" csak rá jellemző keverékét. Az ember, aki ilyen müvészetet teremtett, megfelel ennek a képnek, diplomata volt, egy időben tájékoztatási miniszter, világutazó.

A Judit cimü tragédia magyarországi ősbemutatójára a Pécsi Nemzeti Szinház vállalkozott. A bemutató ihletője Louis Jouvet volt, aki 1961-ben ujitotta fel a darabot Jean-Louis Barrault rendezésében. A Judit és Holofernész-legenda antibiblikus, jellegzetesen giraudaux-i feldolgozása arról szól, arról vall, hogy az egyéni lázadás tragikus fensége soha nem hozhat győzelmet. "A Judit költészete, a gondolati tisztaság, az a melegitő emberség, amely árad belőle, szép nyelvezete alkalmassá teszi arra, hogy mai szinpadjainkon megszólaljon" /Film Szinház Muzsika, 1969.XI.8./. "A bibliai Judit históriáját gunyorosan feldolgozó szinmü nem tartozik az iró sikerültebb alkotásai közé. Van egy kitünő harmadik felvonása, az első két felvonás bonyolultan mondja el azt, ami egyszerüen nemcsak érthetőbb, de frappánsabb is lett volna. A harmadik felvonásért azonban érdemes volt bemutatni" /Ország Világ, 1969.X.29./. Budapesti szinpadon nem játszották, ezt igy indokolja a kritika: "A tiszteletre méltó szándék elismerése mellett a Judit még nem költözött át igazi szépségében a drámatörténetből a magyar játékszin valóságába"/Népszabadság, 1969.X.15./.

A Trójában nem lesz háboru cimü szinmüvet rögtön a háboru után müsorra tüzik. "Giraudoux, a halhatatlanul halandó francia, a háboru pestise ellen szónokol. Világitó rakétaként röppent fel a budapesti szinházi kultura egére és tisztitó, árnyékot üző fényével, belső erejének és igazságának sugaraival csodálatos tüzijátékot rendez esténként" - dicsérik az előadást /Világosság, 1946.XI.7./. "Ha bölcseletével nem is értünk mindenütt egyet, költészete megragadó. A szorongás remekmüvét látjuk a szinpadon" /Igazság, 1946.XI.15./. Ujabb előadás sajnos azóta nem született.

Az Irodalmi Szinpadon bemutatott Bellaci Apolló nem aratott sikert. "Minden fogása, trükkje, szellemessége ellenére ez a mü csak egy szépen cizellált villámtréfa. Példázat a férfihiuságról, de olyan ódivatuan, mintha ludtollal irták volna" /Esti Hirlap, 1969.X.3./. "A valóságban alig két évtized, irodalmi stilusban egy évszázad a megirás időpontja" /Magyar Nemzet, 1969.X.1./.

Nem volt egyértelmüen lelkes a kritika hangja a Párizs bolondja bemutatásakor sem. "Giraudoux igazi szipadi költő, társadalombölcselő, meglátja a mindennapokban a rendkivülit, a szürkében a szineset, az örömben a gyászt, a gyászban az örömöt, az emberben a költőt. Párizs-illatu tündérjátékának ez a varázsa, sikerének ez a magyarázata" - dicséri az egyik kritika /Népszabadság, 1966.II.27./. "Lassanként megszokjuk, hogy ugyszólván minden második szinházi bemutató ujabb utánpótlással gyarapitja a budapesti szinpadokon sürgölődő hibbantak, félnótások számát. Giraudoux posztumusz, nálunk nagy késéssel bemutatott szinmüve, a Párizs bolondja egy darabig vinni fogja a pálmát azzal a négy habókos nővel, akik közül különösen a cimben jelzett chaillot-i hölgy foglal el jelentős helyet" /Élet és Irodalom, 1966.III.5./. "Feltételeztük Giraudoux-ról, hogy azért ir darabot, mert van mondanivalója és nem egyszerüen az emberi butaságról és elvetemültségről akar szónokolni. Ha volt komolyabb szán-

déka, valahol félbetört, elsüllyedt. A néző egyre érdektelenebbül figyeli a furcsa történet fejleményeit, mert egyre világosabb lesz előtte, hogy nem sok köze van az egészhez" /Élet és Irodalom, 1966. III.12./.

Nincs sikere a Szegedi Nemzeti Szinház 1970-es felujitásának sem. "A szegedi kudarc fontos tanusága az, hogy minden találékonyság, szervezési tudás ellenére sem lehet szinházat csinálni csupán csak szinházi értelemben, ha hiányzik a mondanivaló, ami müvészetté tenné és egységbe rendezné a sok jó szándékot és értékes tehetséget" /Népszabadság, 1970.X.9./.

Aki az irodalom zsibvásárát tárja elénk: EDOUARD BOURDET /1887 - 1945/

Kosztolányi Dezső határozta meg így Edouard Bourdet-t, A rab lélek 1929-es Nemzeti Szinházbeli előadásának ismertetésekor. "Azt a boszorkánykonyhát mutatja meg, ahol a hirnevet kotyvasztják, a modern technikai vivmányok felhasználásával. Nem mondom, hogy néhanéha nem mosolyog az ember az ötleteken, a szellemes párbeszédeken, de egészében véve gyengécske mü ez" /Nyugat, 1929.X.20./. Az 1945-ös felujitáskor sincs jobb vélemény a darabról."Mit mondhat ez a darab most nekünk, sok gondunk és örömünk közepette?" - kérdezi a kritikus /1946.XI.10./.

A Tavasz a nyár után mindössze tiz előadást ért meg.

Az irodalmi Párizs "enfant terrible"-je: JEAN COCTEAU /1889 - 1963/

Kiváló költő, szinte egyforma tökéletességgel gyakorolja az emberi lényeg müvészi kifejezésének ugyszólván minden lehetőségét: rajzol, fest, regényt ir, drámát szerez, filmet rendez. Az egész müvészete játék: nagyszabásu, lényegmutató játék. "A lényeg, amely szellemét, müvei előadásszámától függetlenül olyan halhatatlanná teszi a francia szinpadon, az az, hogy a szinház szellemét értette meg és érezte át, mint olyan helyét, ahol minden lehetséges, ahol a legfékevesztettebb varázslatok is a helyükön vannak, ahol az ember legbensőbb démonai is életre kelhetnek" /Arts, 1963. X.16./.

Rögtön a felszabadulás után szinre kerül a Rettenetes szülők. "Aki Cocteau-t ebből a darabból akarja megismerni - félreismeri. Az irodalmi Párizsnak ez az enfant terrible-je, aki gazdag szüleinek asztalához azért hivta meg az Akadémia zöldfrakkosait, hogy szellemi akrobata-mutatványaival megrökönyitse őket, aki későbbi irói tevékenységének sokrétüségével is maga ellen ingerelte a jólnevelt, rendszerető és szabályokat kedvelő irodalmi köz- és magánvéleményt - nem azonos a Rettenetes szülők szerzőjével. Egyszerüen meg akarta mutatni, hogy tud ő Bataille is lenni, meg Bernstein is, ha kedve kerekedik erre az excurzióra, sőt, különb is tud lenni a sikernek e részéről megvetett kegyeltjeinél. Odáig megy a vakmerő megalkuvásban, hogy egy egészen kezdetleges bohózattémát élez ki szabályos drámává" /Világ, 1945.IX.23./.

A Szent szörnyetegek sem kapott kedvező kritikát. "A történet képtelenségét az iró okossága sem képes feledtetni. Nem jó az előadás" - elégedetlenkedik a kritikus /Világ, 1945.XI.15./.

Az irógép bemutatására a Miskolci Nemzeti Szinház vállalkozott. "A darab szabályszerü detektivtörténet. Nem könnyü, vagy inkább nem

könnyed darab. Sok benne a körmönfont magyarázkodás, s mivel az iró a közönség felültetésén dolgozik, és hamis látszatokat kelt, a néző kapkodhatja a fejét, mit vegyen komolyan és miben kételkedjék. Közben a szálak olyan ravaszul bonyolódnak, hogy Cocteau is belegabalyodik saját hálójába, s egyes vonatkozások tisztázásával végig adósunk marad. Meglátszik a darabon,amit a bevezetésben maga is hangsulyoz, hogy nem volt könnyü kiravaszkodni a misztifikációk labirintusát, s tizenkétszer ment neki, mig végre sikerült - viszont /ezt már nem mondja/ néha benne is felejti a varrásban a fércet" /Napjaink, 1964.IV.11./.

Hamisitatlan párizsi komédiák sikeres szerzője: JACQUES DEVAL /1890 - /

Mintegy negyven darabot irt, mindegyik nagy sikerrel szerepel a világ szinpadain. Mi ennek a titka? "Tisztes távolban a klasszikusoktól, de mégis a nyomdokaikon haladva nem csupán mulattatni akar, hanem tanitani is, csinján bánva a mondanivalóval, tudván azt, hogy a közönség szivesebben fogadja, ha mintegy belopja a szerző a darabba és a közönségbe a komolyságot" /Napló, 1969.XII.23./.

A Francia szobalány "olyan, mintha Cyranót látnánk, fitos szobalányként. Száll, remeg, csillog a játék, mint egy frissen fujt szappanbuborék. S ki tudna egy szappanbuborékot mérlegre kényszeriteni: vallja be sulyát, tartalmát, korát, intim titkait? Erre még a kritikus hatalma is kevés!"/Film Szinház Muzsika, 1963.VI.7./.

A Fehér szoba is nagy siker, de a legnagyobb siker Budapesten és vidéken a Potyautas. "Enyhén szólva nem remekmü. Soványka, nem tulságosan eredeti cselekményét jobbára csak a helyzetkomikum nevettetőpillérei tartják, de egészében rendkivül mulatságos, könnyed, élvezetes estét szerez mindenkinek" /Film Szinház Muzsika, 1963.VI.17./. "A szinpadon szemmel láthatóan kitünően szórakozik mindenki,és ez az atmoszféra átragad a nézőtérre is, hosszu sikerszéria van kilátásban" /Népszabadság, 1963.VI.5./.
Fiatalosan üde és mulatságos vigjátéknak tapsolhatunk a Kecskeméti Katona József Szinházban" /Petőfi Népe, 1965.IV.19./. "Ha közszükségleti cikknek tekintjük a vigjátékot, akkor a veszprémi Potyautas olyan áru, mely ellen csak a nagyon szigoru ellenőr találhat kifogásokat" /Napló, 1969.XII.20./.

Szörnyüséges drámai felismerés: MARCEL PAGNOL /1895 - /

"A korrupt, piszkos, velejéig romlott társadalomban becsületes ember meg nem élhet, kiröhögik, mindenki belétörölheti sáros cipőjét, s megszégyenülten kell látnia, hogy mindaz, amiben hitt: becsület, tudás, emberszeretet - csupa felesleges utcarongya, használhatetlen limlom, amely másra sem alkalmas, mint hogy az utcaseprő gépei fölkotorják és kiszórják a szeméttelepre. Ennek a szörnyüséges drámai felsimerésnek vagyunk szemtanui a Topázban" /Irodalmi Ujság, 1955.VI.4./.

A szinmüvet 1929-ben tüzte müsorára nagy sikerrel a Vigszinház. A felujitás is nagy sikert hozott. "Topáz tanár ur rádöbbenése az őt körülvevő világ mocskosságára szörnyüséges és megdöbbentő erejü, s ne tévesszen meg senkit, hogy e drámai játék elejétől végig oly ellenállhatatlanul kacagtató. Éppen ebben rejlik Pagnol nagy müvészete, hogy ugy mondja, marseille-i fanyarsága, hogy miközben hősének, Topáznak szive és lelke törik össze a nyilt szinen, a nézőt szüntelen viharos kacagásra készteti. A Topáz felujitásának nagy sikere van. A közönség derül és okul a francia kapitalista társadalom e mesteri torzóján. Nagyszerü előadás" /Irodalmi Ujság, 1955. VI.4./.

A Dicsőség vására "a kapitalista társadalom nagyon fölényes és enyhén cinikus birálata, Pagnol bemutatja azt, hogy a világ olyan, amilyen, de visszataszitó, és ezen nem is lehet segiteni" /Müvelt Nép, 1955.VI.5./.

A szép Fabien a Veszprémi Petőfi Szinházban nem aratott sikert, tiz előadás után levették a müsorról.

A sugólyuktól az Akadémiáig: MARCEL ACHARD /1899 - /

Marcel Achard sok évtizedes vigjátékirói munkásságával érdemelte ki helyét a Francia Akadémia zöldfrakkosai között. Végigélt mindent, amit a szinházban, a kulisszák mögött végig lehet élni: volt sugó, ügyelő, segédrendező, világositó. Akadémikus lett, de darabjai nélkülöznek minden akadémikusságot. Ez lenne a legutolsó, amivel vádolni lehetne őket, "vidám és harsogó koloritjukkal, frivol szókimondásukkal ellentétei mindannak, ami ezzel a komolyságot, de még inkább unalmat sugárzó szóval kapcsolatban képzeletünkben él. Nálunk, ahol a könnyü müfaj állandó kisebbrendüségi, illetve könnyürendüségi komplexumtól szenved, ahol keserü szállóigévé vált, hogy többet ér egy rossz dráma, mint egy jó vigjáték, jóleső elégtétellel lehet hallani, hogy ime, a Francia Akadémia egy vigjátékszerzőt - és ne gogoli vigjátékokra tessék gondolni! - halhatatlan tagjai sorába fogadott" /Népszabadság, 1964.X.2./.
Vigjátékot szerkeszteni, csattanós párbeszédeket rögtönözni, csiklandós élceket szikráztatni sokan tudnak Franciaországban, a pikáns, könnyed bulvárszindarab mindig is csaknem olyan biztos valutát jelentett a világpiacon, mint a francia parfőm. De Achard-ban van valami, ami e sikeres vigjátékgyárosok fölé emeli, a tisztánlátás és a poézis utánozhatatlan keveréke.

A világon mindenütt, nálunk is, számtalan vigjátéka közül a legnagyobb siker a Bolond lány. Derüs emberszeretet vonja be gyengéd, iróníkus szineivel a darab bünügyi bonyodalmait, nem holmi jóságtól csepegő, elvont emberszeretet, hanem igazságos ée megbocsátó, de csak annak bocsát meg, aki megérdemli. A társadalmilag elfogadott értékrend itt felcserélődik, a közhasználatu erkölcsi értelmező szótárt sutba lehet dobni. Az elitosztály képviselőiről, a tiszteletre méltó milliomos házaspárról kiderül, hogy képmutató gazemberek, az üggyel megbizott fiatal biróról és a gyilkossággal vádolt könnyüvérü szoba-

lányról pedig csak annyi, hogy emberek. A Madách Kamaraszinház 1964-es bemutatója nagy siker. "Remek szórakozás, s a maga müfajában kellően tartalmas is. Okvetlenül több mint bünügyi vigjáték, könnyed, szellemes,hamisitatlan francia talajból sarjadt mü" /Népszava, 1964.IX.25./. A vigjáték páratlan sikert futott be: évekig szerepelt a müsoron, közben a főszereplő "a negyedik piros szoknyát, az ötödik pár cipőt és a harmadik szük fekete pulóvert fogyasztotta el" /Esti Hirlap, 1967.IV.12./. Része van ebben a színészek kiváló játékának és a remek rendezésnek is. Az ötszázadik előadást maga a szerző is eljött megnézni, és ugy nyilatkozott, hogy "noha Európa több szinházában játszották darabomat, a pesti előadás a legautentikusabb" /Nők Lapja, 1968.IX.28./. A Bolond lány meghóditotta a vidéki közönséget is: valamennyi vidéki szinházunkban játszották, mindenütt megoldotta a szinház müsor- és közönséggondjait.

A Bolond lány fergeteges sikere után Achard valamennyi darabja nagy sikert aratott. A világ legszebb szerelme cimü darabban - mint Achard maga is vallja - a szerelmet akarja ünnepelni. "Mintha egy szines történelmi képeskönyv tárulna fel, amelynek lapjaira a modern fantázia álmodja a képeket. Achard a szinpad virtuóz müvésze. Sziporkázó ötleteiből kifogyhatatlan, ugyanakkor egy pillanatra sem hat keresettnek, nem él vissza a nevettetés lehetőségeivel, a harsányságtól finom iróniája, fanyar józansága megóvja" /Népszava, 1961. X.18./. "A József Attila Szinház bemutatója bizonyára kellemes, vidám perceket szerez az angyalföldi közönségnek. Nem magasröptü gondolatokkal kell ezuttal megbirkózni, hanem tetszetős, izléses szórakozásban lehet része" - irja a kritika az 1961-es előadásról /Népszabadság, 1961.X.10./. "A történetet akár Dumas is irhatta volna, azzal a különbséggel, hogy Achard a romantikus történet ragyogó képei mellett parodizálja is a romantikát. Igy válik a történelmi játék maivá, szellemes fintorrá, amely valódi lirával keveredik. Az előadás igényes, tartalmas szórakozást nyujt" /Film Szinház Muzsika, 1961.X.20./. Sikerrel szerepel a darab vidéken is. "A veszprémi előadás remek pillanatokkal ajándékozza meg a közönséget. Itt értettem

meg, hogy a mü értelme és lényege stilusának különös villódzása és bravurossága. Az is eszembe jutott, hogy a szinházban legjobb szinházat csinálni - bármennyire nem uj az ötlet, de sokan elfelejtkeznek erről" /Film Szinház Muzsika, 1962.VI.29./.

"Marcel Achard Patate cimü vigjátékában, amelyet a Vigszinház Leon és Noel cimmel mutatott be, számos ismérve megtalálható az olyan darabnak, amely szivós és könnyü sikerre van predesztinálva. Az ilyesfajta siker és hirnév hatása alól aligha vonhatja ki magát akárki is. A közönség elfogulatlanabb többsége estéről estére, hosszu éveken át képes megtölteni a szinházat - például Párizsban, ahol tiz év óta megy egyforma sikerrel a darab. A közönség gyanakvóbb és kisebbik része, amelyben rendszerint a kritikusok is benne foglaltatnak, legszivesebben messziről elkerüli az ilyen darabokat, vagy ha mégis valamilyen okból megnézi, igényeit igyekszik mélyen leszállitani, hogy nevetésébe ne vegyüljön minduntalan a keserüség és a bosszankodás. Bevallom, egy kissé én is igy ültem be a Leon és Noel előadására. S egyfelől nem csalódtam, mert az érintett ismérvek sorra előbukkantak, maguk után vonva azt a nyugtalanitó kérdést, hogy végül is mitől lesz egy ilyen darab akkora siker, hogyan képes legyőzni szinházi produkciók seregét, amelyek kénytelenek beérni sokkal szerényebb babérokkal, pedig nincs bennük kevesebb ügyesség és több magvasság, mint ezekben a sikercsodákban. Másfelől mégis csalódtam, mégpedig kellemesen, mert Achard-nak ebben a könnyü vigjátékában felbukkan valami, ami tulmutat a sikerdarabokon, tehát önmagán is - s különös módon éppen azáltal, hogy siker és kudarc problémáját veti föl, ha nem is a müvészetben, hanem a müvészetet is megelőző területen, az életben" /Élet és Irodalom, 1966. IV.23./. A kritikus által megjósolt szivós siker bevált, hosszu évekig szerepelt a szinház müsorán.

Vizsgaelőadásként adták elő az Akar velem játszani cimü vigjátékot, amely "ragyogó szórakozás, és ragyogó vizsgaalkalom" /Népszabadság, 1970.XI.10./.

A szegények Anouilh-ja: ARMAND SALACROU /1899 - /

Egyik kritikusa sértésnek szánta ezt a megállapitást, pedig nem az. "Az azonban tény, hogy a két egyenlően nagytehetségü, a szinpadot jól ismerő szerző közül Salacrou az, aki emberségesebb, egészségesebb és akinek biráló szándéka, biráló realizmusa nem foszlik szét az öngyötrő mindent tagadás ködeiben. Husz darabja közül jó néhány megérdemelné, hogy nálunk is bemutassák" /Film Szinház Muzsika, 1957.VII.19./. A kritkus biztatását a szinházak nem fogadták meg: mig Anouilh tizennégy darabját adták elő, mindössze három Salacrou-mü került a közönség elé Magyarországon.

A Föld gömbölyü cimü tragikomédia ősbemutatójára az Egri Gárdonyi Géza Szinház vállalkozott, 1962-ben. A dráma, amely a XV. század Firenzéjét választja szinhelyéül, s a megszállott domonkosrendi szerzetes, Savonarola uralomra jutásának, önkényuralmának és bukásának hatesztendős történetébe süriti aktuális mondanivalóját, először Párizsban került szinre 1938-ban, az árulás, a behódolás, a müncheni egyezmény évében. Salacrou drámája a veszélyre figyelmeztet, a háboru, a hitleri fasizmus időzitett gyujtóbombáira, de figyelmeztet az alkudozás, a megalkuvás roppant veszélyeire is. "Salacrou szinmüvében a francia irodalom hallatja a világ haladó erőinek Állitsátok meg Arturo Uit!-kiáltását. A XV. századvégi Firenze ily módon szélesül századunk harmincas éveinek Európájává Salacrou szinpadán, ezért azonosul a középkoriság dominikánus igehirdetése a fasizmus demagóg frazeológiájával, a szerzetesi bigottság a náci vér-mitosszal. Az egri előadás fejlődő szinházkulturánk egyik jelentős állomása" /Magyar Nemzet, 1962.X.2./. A szinház vendégjátéka Budapesten már nem arat olyan sikert. "A szinház választásának helyessége kétségbe vonható, mert nem látjuk azt, hogy választ kapunk arra a kérdésre, hogy a premier után két évtizeddel kit is kell látnunk Savonarola történelmi maszkja mögött. Ma a szinpadi alak nem telik meg jelképes erővel" /Népszabadság, 1962.XI.15./.

A gyülölet éjszakája "nem ugynevezett keretszindarab, hanem uj drámai müfajkisérlet. Ujfajta misztérium, nem vallási, hanem erkölcsi értelemben, mert az iró az élet végokainak, a legnagyobb indulatokban megfogalmazódó legemberibb kérdéseinek keres megfelelő választ szinpadi formakisérletének rejtélyes bonyolultságában" /Politika, 1949.I.15./. A darabot 1946-ban Jean-Louis Barrault mutatta be a Comédie Francaise-ben, és a kritika az Ellenállásról szóló darabok közül a legszebbnek, legnemesebbnek itélte. Sajnos, az 1949-es Magyar Szinházbeli bemutató óta felujitás nem született.

"A Moliére, Sardou által megteremtett klasszikus francia vigjáték méltó továbbfejlesztőjeként ismerjük meg a Tultisztességes asszony cimü komédia szerzőjét, Salacrou-t. Eleven sodrásu játék folyik a szinpadon, elmés játékosság, amely Molnár Ferencet idézi. A fordulatos cselekménybonyolitás, a francia könnyedség, szellemes csipkelődés és mindez a szinpadtechnika kiváló ismereteivel párosulva feltétlen jó szórakozást biztosit" /Jelenkor, 1963.február/.
"Nem elsősorban a leleplezés szándéka szülte ezt a komédiát, inkább a virtuóz technika, a jellemzés paradoxonjai. Ha a játékba belefeledkező gyermek cinkos szemhunyoritásával nézzük a darabot, elszórakozunk rajta" /Film Sznház Muzsika, 1962.XII.14./ - irja a kritika a darab József Attila Szinházbeli bemutatójáról. "A bohózati alapötlet első pillanatban meghökkentőnek látszik, logikáját szellemes fordulatok, sziporkázó elmésségek fergeteges tüzijátéka kiséri mindvégig. Armand Salacrou ebben a kevésbé igényes müvében is képes volt bebizonyitani, hogy a mai francia szinmüirodalom egyik legkiemelkedőbb mestere. Nemcsak bámulatos szinpadi érzékével, borotvaélesre fent párbeszédeivel nyügözi le a nézőt, hanem játékossá oldott iróniájával, a szélsőségeket merészen vállaló szatirájával. Nagyszerü előadást tapsolhattunk végig" /Népszava, 1962.XII.13/.Vidéki szinház nem játszotta.

Hit az emberben: VERCORS /1902 - /

Negyven évesen, Franciaország német megszállásának második évében fogott először tollat Jean Bruller, a magyar származásu grafikus, és Vercors néven megirta a Tenger csendje cimü világsikert aratott regényét. A hatvanas években kezdett el drámairással foglalkozni - sikerrel. A Tropi-komédia cimü regényéből készült Zoó, avagy az emberbarát gyilkos vigszinházi előadása sok vitát kavart. "Tulajdonképpen csufondáros hitvita, modernizált erkölcsjáték, a francia felvilágosodás észkultuszának kései leszármazottja. A rendező intellektuális fölénnyel, szabad komédiázással, a szellemes ötletek állandó telitettségével mindvégig feszült, érdekes előadást és hangulatot teremtett" /Népszabadság, 1965.I.19./. "Mielőtt tapsolunk Vercors darabjának és mulatunk rajta, nézzünk egy kicsit a mélyére. Zoo a genetika csapdája. A hit drámája Vercors komédiája, az emberi igazságba és igazságérzetbe vetett hité. Van ebben a hitban valami lappangó csakazértis, a saját kiábrándulásával való vita. Számos komikus mozzanata mellett nem elég drámai, megmarad az elvontság, az elmélet sikján. Megmarad egy érdekes dilemma érdekes illusztrációjának. A Vigszinház előadása sem jó. Az előadásból éppen a hit hiányzik: az iró, a darab belső értékeibe vetett hit" /Élet és Irodalom, 1965.I.2./. "Ezek a formabontó darabok nem kellenek a közönségnek. A sznobokat pedig nem kell kiszolgálni. A közfigyelem ilyen irányban való elterelése változatosszellemi táplálék helyett semmit nem nyujt" /Film Szinház Muzsika, 1965.I.1./. "A Vigszinház olyan darabot talált végre előadásra méltónak, amelyen a modernség nem szépségflastrom. Nem külsőségeiben van a szellemessége, hanem a szellemében" /Magyar Ifjuság, 1965.I.16./. Az egymásnak ellentmondó kritikák viharában a darab 45 előadást ért meg.

Büvész, de müvész is MARCEL AYMÉ? /1902 - 1967/

Erről állandó vita folyik hazájában és másutt is. Abban mindenki megegyezik, hogy a hires francia iró ördöngősen ügyes virtuóz, aki nem ismer lehetetlent. A legképtelenebb helyzetekből is könnyedén, szellemesen és elegánsan kivágja magát. Ugy dobálózik a figuráival, meg a szituációival, mint a zsonglőr a labdákkal. "A regény-, a novella- és a szindarabgyártás ezernyi fortélya a kisujjában van. A feje pedig hemzseg a groteszk, bizarr, mellbevágós ötletektől. Azt tehát mindenki tudja, mi van Marcel Aymé kisujjában és a fejében. Csak az nem világos, hogy mi van a lelkében.Marcel Aymé minden irásában leleplez, kegyetlenül és kiméletlenül. Meztelenre vetkőzteti a társadalmat, amelyben él és szennyes, ősállati pucérságukban mutatja be az embereket, akiket ismer. Csak azt nem lehet tudni minden esetben, hogy ki mellett áll és kivel szemben" /Magyar Nemzet, 1959.III.4./. "Magyarán mondva abban mindenki egyetért, hogy Marcel Aymé nagy büvész. Csak az kétséges olykor, hogy müvész-e? Mert a müvészet erkölcsi kategória. Felelősségtől, szenvedélytől, hivatástudattól áthatott erkölcsi állásfoglalás valami mellett és valami ellen, valamiért" /Népszabadság, 1959.IV.3./.

Az Őnagysága és a mészáros cimü korai drámája nem emlékeztet a Faljáró cimü realista prózájára, inkább Marcel Pagnol drámáinak világát idézi. Vérbeli naturalista dráma, a müfaj összes jellegzetességeivel, szinte Maupassant-t vagy Zolát idézve. "A siker elmarad ezen az estén. És erről nemcsak a rendező és a szinészek tehetnek. Ez a dráma olvasva jobb lenne. Kevés lehetőség van a rendezői hangsulyeltolásokra, ehhez a figurák tul precizen körvonalazottak, tul kevés a levegő körülöttük" /Szinházi Hiradó, 1949.III.10./.

A Nem az én fejem "a nyugati haladó szinpadi irodalom egyik legbátrabb és legkövetkezetesebb darabja hosszu évek óta. Ezt a rangját természetesen a mondanivalója adhatja meg - de érdemes nagyon odafigyelni

a formai bravurokra is. A darab remekül szórakoztatja a közönséget, szellemes hangvétele lenyügöző. Nem hibátlan alkotás, a felvonások között nagy egyenetlenségek vannak. A rendező és a szinészek összefogása kellemes szórakozást szerez a Madách Kamaraszinház közönségének" /Népszava, 1959.III.3./.

A filozófia a szinpadon: JEAN-PAUL SARTRE /1905 - /

"Az egzisztencializmuson olyan tant értünk, amely lehetővé teszi az emberi életet, és amely azt is hirdeti, hogy minden igazság és cselekvés emberi környezetet és alanyiságot implikál" /32/. A meghatározás megszületett, viszont annak eldöntése nem, hogy filozófiai vagy müvészeti irányzat-e az egzisztencializmus. Sartre drámái hozzásegitenek némiképp a kérdés megértéséhez, magas drámai szinvonalu filozófiai megfogalmazásai a lét értelmetlenségének, a szorongásnak és a kiszolgáltatottságnak. Drámáiban több oldalról bontja ki egzisztencializmusát.
A felszabadulás után állandóan szerepelnek darabjai a magyar szinpadokon, vitát és értelmezések sorozatát kiváltva.

Sulyos dráma A legyek, Sartre első szinpadi müve. Az egzisztencialista filozófia gondolatai olyan sulyok a drámán, amelyek állandóan elnehezitik a görög fogantatásu mü könnyed lebegését. A drámát Párizs német megszállása idején irta. Jelképei nagyon bonyolultan és áttételesen szólnak a tettről, arról az aktivitásról, amely filozófiájának egyik fontos oldala, és amely ebben az esetben több, mint valamiféle elméleti principium: felszólitás inkább az ellenállásra. "A darab talán a legjobban sikerült sartre-i tézisdráma. Nyilván azért, mert az egzisztencializmus szabadság-koncepcióját, individualista etikáját - e darab gondolati magvát - a fasizmus elleni harc pátosza fütötte át, töltötte meg élő tartalommal. Sartre egy hétköznapi tapasztalat filozófiai általánositását teszi meg a darab alapszituációjává: megmutatja, hogy a büntudat tehetetlenné tesz, képtelenné a büntől való megszabadulásra és kizár mindenféle forradalmi cselekvést. Aigiszthosz elnyomó rendszerét a büntudat tartja fenn. A király ugyanis tudja, hogy alattvalói mindnyájan bünösek voltak uralomra jutásában, cinkosként asszisztálták végig, hogyan öli meg Agamemnont,

de egyetlen egy sem akadt közöttük, aki kezet emelt volna a gyilkosra. És most éppen ezt a büntudatot, a cinkosság élvezett, majd megbánt lelkiállapotát nyergeli meg, ennek segitségével épiti ki terrorját. A várost elözönlő legyek is ennek a konzervált büntudatnak a szimbólumai: a házak között ott lappang a bün, a meg nem torolt, sőt, cinkosként világra segitett gazság, és ezt a bünhalmazt nem lehet büntudattal lemosni. Sőt - modja Sartre - a büntudat egyenesen ujratermeli a gonosztettet. Sartre tézise tehát: a büntudat egyenlő a rabsággal, mert az embert az elkövetett gazsághoz láncolja, és csak látszólag emeli tul azon: az ember csak az elkövetett bün körében tud mozogni, nem tud egy uj, felszabaditó erejü cselekvésbe kezdeni"/Szinház, 1966.5.szám/.
A tettet hirdető Sartre-gondolathoz a Pécsi Nemzeti Szinház azzal a tettel járult hozzá, hogy bátran a közönség elé vitte a drámát. "Önmagában ez is jelentős, viszont a szinre vitelnek vannak hibái is. Dekorativ, de nem eléggé érdekes és az értelemtől sem eléggé áthatott előadást láthattunk Pécsett" /Magyar Nemzet, 1966.V.11./. "A pécsi szinházat dicséret illeti nemcsak azért, mert vállalta a maygarországi bemutató nehéz feladatát, hanem mert megkisérelte kiemelni a darab közéleti mondanivalóját" /Film Szinház Muzsika, 1966.VI.3./.

A Temetetlen holtak cimü dráma kerete az antifasiszta ellenállás, témája a helytállás és kegyetlenség, mentális széthullás a kinzás hatására. Az 1947-ben bemutatott darabbal a kritika nem tud mihez kezdeni. "Mélységes megdöbbenéssel néztük végig Jean-Paul Sartre darabját a Müvész Szinházban. Van a viccfaragóknak egy bizonyos fajtája, amelyet apagyilkosnak szoktak nevezni: ez a humorizáló hajlamu ember képes arra a szólásmondás szerint, hogy tulajdon apját megölje egy szóviccért. Nehéz megszabadulni attól a gondolattól, hogy Sartre ur is ehhez a fajtához tartozik, képes megölni és lehazudni a legnemesebb emberi magatartást is azért, hogy kiagyalt és furfangosan tetszetőssé csiszolt elméletét bizonygassa. Eleve elhatározta magában, a hősiesség és öntudat póz és gőg csupán, és irt e tétel

köré egy darabot, amelyben a nagyképü filozofálás és a külvárosi vérgőzöltetés eszközeit egyaránt alkalmasnak itéli arra, hogy hamis és ártalmas tételét a nézők gondolatába csempéssze. Ártalmas és hitvány mü, nyugodtan mondhatjuk rá azt is, hogy tömény ellenforradalom. Más magyarázat nincs a bemutatására, mint hogy Várkonyi Zoltánban elaludt a politikus-szinész. Tömény ellenforradalom, mert azt akarja bizonyitani, hogy a fasizmus európai ragályával szemben a férfiak és nők csak értelmetlen gépek. Ilyen tartalom mellett a forma kérdése csaknem közömbös. Legfeljebb még veszedelmesebbé és ártalmasabbá teszi a müvet az, hogy technikailag ügyes alkotás" Népszava, 1947.V.18./. Enyhébb hangok is vannak a kritikában. "Akik megnézik a Sartre-darabot, a világért se üljenek be ugy a szinházba, hogy várják, mikor jön az egzisztencializmus. Csalódni és boszszankodni fognak, és nem figyelnek méltóan a darabra. Pedig erre a darabra érdemes figyelni, nem is annyira a mondanivalója, hanem különös hibái és erényei miatt. Leghelyesebb ezt a müvet ugy felfogni, mint egy, az utókor számára irói eszközökkel megszerkesztett dokumentumdarabot, dokumentálását egy kornak, melyben elszabadult a pokol" /Uj Idők, 1947.V.24./. Felujitása nem született 1947 óta, és vidéken sem adták elő.

Sartre gazdag szinmüirói pályáján jelentős állomás az Ördög és a Jóisten, amely nagy társadalmi-filozófiai dráma. A középkor végén, az ujkor hajnalán, a parasztháboruk viharában vergődő Németországban játszódik. A történelmi szituáció csak ürügy és alkalom arra, hogy a hatásos szinpadi szószékről hirdesse az iró egzisztencialista felfogását, azt az alapvető tételt, hogy a létezés megelőzi a lényeget - tehát az ember tökéletesen szabad, nem köti sem isteni parancs, sem emberi természet. Azt kivánja bizonyitani, hogy a jó és a rossz nem abszolut kategória, hanem relativ és változó. Rendkivüli erejü dráma, a szituációk mesterien szinpadi kiélezettségével, az elvont eszmék és a konkrét cselekvés nagyszerü egybeötvözésével, a nemes veretü, egyszerre patetikusan szárnyaló és a valósághoz tapadó pompás párbe-

szédeivel lenyügözi a nézőt. "A Thália Szinház nálunk ritka élményhez csalogatja a nézőt: három és félórás tömény filozófiai vitához. A darab rendkivül hatásos. Az intellektuális feszültség is lehet olyan erőteljes, mint az érzelmi. A dráma rendkivül mély élmény" /Élet és Irodalom, 1964.IX.20./. Bár a szinház minden tagjának rendkivüli erőfeszitést jelentett a darab előadása, sikerrel szerepelt egy évadon keresztül.

Magyarországon - Budapesten és vidéken egyaránt - a legtöbbet játszott Sartre-darab a Tisztességtudó utcalány. Már 1947-ben bemutatják a Nemzeti Szinházban. "Akik reménykedve várták a nemzetközi nagypolgárság kedvenc és divatos ideológiája, az egzisztencializmus atyjának bemutatkozását a budapesti szinpadon - nyilván csalódnak. Ebben a darabban nem a zavaros filozófia propagátora, hanem a jó francia hagyományok örököse jelentkezik. A világos, egyszerü eszközökkel szerkesztett darabnak talán az a legnagyobb értéke, hogy maró iróniával leplezi le azt a faji felsőbbrendüségi érzést, szentimentalizmust, amellyel az egész világ kispolgárságát megszéditette az uralkodó osztályt" /Szabad Nép, 1947.V.1./. "Jean-Paul Sartre darabja izgalmas best seller, kitünően megirt szinpadi munka annak bizonyitására, hogy ott, ahol a fajokat elnyomják, az egyénnek sincs szabadsága" /Igaz Szó, 1947.V.10./. "A Nemzeti Szinház előadása ugy nézett ki, hogy elsősorban a szinház inyenceinek szól, de a jelekből itélve a nagyközönség is szivesen fogadta" /Uj Idők, 1947.V.16./. Az 1955-ös felujitás is nagy sikert hoz:"azoknak is uj élményt nyujt a darab ujbóli szinpadra állitás, akik a tiz évvel ezelőtti Nemzeti Szinházbeli előadást is látták. A szinpadról felhangzó szavak értelme másképp visszhangzik bennünk ma, mint tiz évvel ezelőtt. A drámai hatáskeltés mesteri eszközeinél is több tisztelettel és nagyobb figyelemmel adózunk Jean-Paul Sartre emberségének, a dráma iveit feszitő gondolatnak: a demokratikus humanizmus eszméjének" /Szinház és Mozi, 1956.IV.27./. Müsorára tüzte a Déryné Szinház, a Szegedi Nemzeti Szinház, a Kecskeméti Katona József Szinház, a Szolnoki Szigli-

geti Szinház, a Debreceni Csokonai Szinház, a Miskolci Nemzeti Szinház.

Aligha lehet elképzelni jobb, mulatságosabb, merészebb szatiratémát, minthogy egy nagystilü szélhámos "orránál fogva vezeti egy nyugati nagyhatalom minisztériumait, rendőrségét, államgépezetét, politikusait, sajtóját. Ez történik a Főbelövendők klubja cimü darabban" /Szabad Nép, 1956.II.15./. "Politikai komédia, mely az imperialisták elevenébe vág, ali szerepelt még szinpadainkon. A darab olvastán mi tagadás, aggódtunk, hogy Sartre szellemes eszmefuttatásai, sziporkázó, de fülünknek még szokatlan politikai szópárbajai, s ráadásul a darab tekintélyes hossza - szinpadról is élvezhetővé teszik-e a darabot, és elérik-e azt a hatást, amit az olvasmány kelt. Nos, a Katona József Szinház előadásában nemcsak elérik, de felül is mulják. S a nézőtéren minduntalan felharsanó nevetés, taps bizonyitja, hogy Sartre guny-nyilai telibe találnak" /Népszava, 1956. II.15./.

"Amikor hosszas kisérletezés után végülis megértjük, hogy képtelenek vagyunk tömören összefoglalni az Altona foglyai cimü Sartre-dráma lényegét, valószinüleg éppen akkor értettük meg a lényegét. Mert hiába próbáljuk a darabot a bizarr alapszituáció felől megközeliteni, mely a füzetes regények hatásvadászó drámaiságával vetekszik: a nagyhatalmu német iparmágnás idősebb fiának, a holttá nyilvánitott volt SS-tisztnek tizenhárom évig tartó önkéntes szobafogsága, a vérfertőző testvérszerelem, a moziszinésznő sógornő iránt feltámadó szenvedély, a féltékenység, az apa-komplexus, a bombasztikus kettős öngyilkosság - üres burok csupán. Fontos motivum ugyan, de valójában nem is a német kérdésről szól a darab, az aki veszit, nyer játszmájáról, melynek következtében Nyugat-Németország Európa leggazdagabb államává, ujabb fenyegető lehetőségek megtestesitőjévé lett. Sartre drámájának jellegzetessége éppen gondolati összetettségében rejlik" /Élet és Irodalom, 1968.VI.1./. A darab nem aratott osztatlan sikert.

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 13.

"Engem nem tud lebilincselni egy náci bünös, egy szmolenszki gyilkos lelkiismereti gyötrődése"/Népszabadság, 1968.VI.12./. "Sartre drámája a lehető legpontosabb illusztrációja Sartre filozófiai nézeteinek. A müvészet és a filozófia összeillesztésének ez a szinte finommechanikai pontossága azonban kételyeket ébreszt, vajon a cselekvés szabadságát jelentő filozófia nem gátolja-e éppen a drámai hősök cselekvési szabdságát?" /Élet és Irodalom, 1968.VI.1./. A Szegedi Nemzeti Szinház előadását nagyon sokra értékeli a kritika. "Bármilyen problematikus is Sartre darabja, a Szegedi Nemzeti Szinház nagyon helyesen tette, hogy szinre hozta. Egy szinpadi mü valódi helyét és értékét csak az előadás jelölheti meg. A bemutató igen jelentős és egyben tiszteletre méltó vállalkozás" /Nagyvilág, 1964.7.szám/.

Szinvallás az abszurd mellett: SAMUEL BECKETT /1906 - /

Beckett a humanista illuziók tagadásának hirnökeként érkezett. Voltaképpen Joyce és Kafka mellé tartozik, mint a késöpolgári kiuttalanság, s talán egy kicsit az összemberi kiuttalanság képletének megfogalmazója. Regényeinek és szinmüveinek szereplői nemcsak hogy nem hősök többé, hanem egyedi létük is alig érzékelhető. Állapotokat testesitenek meg, különböző viselkedésmódokat képviselnek, s nevük is határozatlan és ideiglenes. "Beckett a félelmet a lét anyagává változtatta. Olyasmi ez, amit nem kell leirni, amit felesleges tárgyalni, még csak nem is a müvész lélektani vagy filozófiai motivuma. Egyszerüen adva van, egzisztens, ható, mozdulatlan és - semmis. Beckett egyre keresi a képletet, amellyel megfejthetné a civilizáció és kultura néven ismert játék végét. Az egzisztencializmus didaktikus célkitüzéseivel ellentétben Beckett semmit sem akar bizonyitani, semmire sem tanit. Csak azt akarja megmutatni, ahogy az ember lélegzik, él és megszünik élni. Müveinek racionális tolmácsolása eleve kudarcra van itélve, hisz legmélyebb értelmük az értelmetlenség megtestesülése" /Nagyvilág, 1966. 5.szám/.

Tizenhárom évvel azután, hogy a Théatre de Babylon szinpadán bemutatták a Godot-ra várva cimü drámát, a magyar közönség is megismerkedhetett Beckett viharos sikert és szenvedélyes vitákat kiváltó darabjával. Mint mindenütt, ahol bemutatták, nálunk is ellentétes vélemények, érvek és ellenérvek hullámát kavarta fel. A kritikákból, cikkekből, elemző tanulmányokból két egymással élesen szemben álló nézet bontakozott ki. Az egyértelmü elutasitás lapos, érdektelen gondolatok unalmas, közhelyszerü megfogalmazását, minden müvészi érték nélküli bohóctréfát, a század eleji izmusok korszerütlen utánérzését látja benne. Az ellenkező álláspont szerint a Godot-ra várva az emberiség alapvető kérdéseit boncolgató, mély filozófiai

mondanivaloju mü, amely a XX. század világának uj összefüggéseit tárja fel, s a hagyományos dramaturgia elavult kelléktárát is felfrissiti - egyetlen jelzővel megfogalmazva: a korszerü szinház müvészete. "A Godot-ra nem kellett hiába várni: megérkezett a magyar szinpadra. Nem kétséges, szimbolikus darabról van szó. Ami közvetlenül észlelhető benne: csupa trivialitás, cirkuszi trükk, gépies halandzsa. Ami emögött van, az viszont a legátfogóbb igazság igényével lép fel: az ember és a világ végső feltárására, az emberi szituáció legléngyegibb tényezőinek meghatározására vállakozik. Tulzás és tévedés Beckett müvében semmi érdemet vagy jelentőséget elismerni" /Nagyvilág, 1966.7.szám/. Külön kiemelik az előadás átgondoltságát:"Olyan kottát olvasott a rendező bravuros rendezése, amelyhez a hangnemet a szerző nem mellékelte. Neki kellett minden egyes mondat vidámság- vagy szomoruság-tartalmát és érzelmi hangsulyát megállapitani. Ez pedig nagyon nehéz munka, dicséret érte, nagyszerüen sikerült" /Magyar Nemzet, 1965.XI.17./. Studióelőadásban 50 előadást ért meg, bizonyitva a modern elképzelések iránti rendkivüli érdeklődést.

A legkétségbeesettebb, de talán legmélyebb darabja az Ó, azok a szép napok. Minden a legvégső elemére egyszerüsitett. Teljesen lemeztelenitett szinpad - mintegy a világ végét jelezve; egyetlen személy játékára épül. Az utolsó ember utolsó óráit éljük át szinpadi tolmácsolásban. A Madách Szinház studióelőadását szokatlanul szenvedélyes kritikai polémia követte. "Amit látunk, jó szinház, jó előadás. Hatása többé-kevésbé kiszámitható. Egyeseket bizonyára arra a felismerésre indit, hogy nincs értelme élni. Másokat arra serkent, hogy még inkább küzdjenek a vegetativ lét ellen" /Tükör, 1971.I.19./. "Beckett drámai formája idegen és szervithetetlen a mi életünkhöz. Hiába ömlesztjük ebbe a formába a mi érzéseinket, érzelmeinket, gondolatainkat - mert a szinház ezt tette. Erre nemcsak Beckett nem alkalmas, hanem - és erre élesen figyelmeztet most ez a müvészi félrefogás - ugy látszik nem alkalmas semmi olyasféle dráma, amelyik erősen idegen a szinházi alkotók világnézetétől. Évek óta sürgetjük

a darabválasztásoknak, szinházi arculatoknak végiggondoltabb, felelősségteljesebb és eltökéltebb kialakitását. A mostani köruti Beckett jó példának látszik arra, hogy nem lehet Beckettet átemberiesiteni, megszelidíteni" /Népszabadság, 1971.I.8./. "A szép és emberséges előadáson Beckett sivárságát, részvétlenségét számon kérni annyit jelent, mint a költő Beckett helyett a hirhedt, mumus-Beckettet követelni. Beckett drámai világképe, riasztó irói viziója nem lesz vonzóbb ezután sem, de nem valószinü, hogy a Madách Szinház Próbatermében tartott éjszakai studióelőadáson a nyakig elföldelt dáma különösebben veszélyeztetné a szocialista szinházmüvészetet. A nagyszinházak limonádédömpingjéről /rendes hét órai kezdettel/ már nem merném ugyanezt elmondani" - veszi védelmébe a másik kritikus a darabot /Élet és Irodalom, 1971.I.16./.

A tehetséges és bátor ROGER VAILLAND /1907 - 1965/

Ötfelvonásos drámáját, a Foster ezredes bünösnek vallja magát címüt, a koreai háboru idején irta. Néhány előadás után leveszik a müsorról Párizsban. "A kort, a mi korunkat akarta megirni drámájában; ebben is a történelem egyik legbünösebb vállalkozását, a koreai háboru egyik fejezetét. A Foster ezredes kétségkivül korunk legégetőbb kérdését dolgozza fel. Az egész világon emberek milliói kérdik: mit akarnak az amerikaiak Koreában? Erre keresi a választ az iró e publicisztikai drámájában" /Szinház- és Filmmüvészet, 1952. november/.

Magyarországon rögtön a párizsi betiltás után müsorra tüzik, és attól kezdve nagy sikerrel szerepel a budapesti és vidéki szinházak müsorán. "A Néphadsereg Szinháza egészében szinvonalas előadásban, az ügy fontosságához méltóan mutatta be Roger Vailland drámáját. A darabnak vannak hiányosságai, de ezek eltörpülnek a magasztos mondanivaló mellett" /Esti Budapest, 1952.X.22./ "A rendezés és a szinészi játék nagy erővel domboritja ki a mü két legfonotosabb célját: leleplezi az amerikai imperialistákat, s a nép, az emberek legyőzhetetlenségét állitja velük szemben. Állást foglal az előadás, és a nézőt is állásfoglalásra készteti - és ez a legfontosabb" /Irodalmi Ujság, 1952.X.23./. A miskolci szinház előadásában főként azt dicsérik, hogy "a szinháznak sikerül kidomboritani azt, hogy a darab főhőse a koreai nép, amely a kemény próbatétel időszakában az egész világ csodálatát és rokonszenvét kiváltó hősiességgel állt helyt" /Északmagyarország, 1952.X.4./. "Kivételesen szép pillanatoknak vagyunk tanui a Kecskeméti Katona József Szinházban: hősiesség és helytállás drámája pereg le a szemünk előtt" /Petőfi Népe, 1952.XI.4./.

A világszerte legtöbbet játszott modern szerző: JEAN ANOUILH /1910 - /

Magyarországon is ő a legtöbbet játszott modern drámai szerző: 13 előadott darabjával verhetetlenül uralja a felszabadulás óta szinpadainkat.

A Poggyász nélkül cimmel előadott korai darabját a kritika "reggelre tovatünő szinházi látomásnak" nevezi /Fejérmegyei Hirlap, 1971.II.6./.

A Találka Párizs mellett /Öt perc boldogság/ cimmel bemutatott dráma kapcsán felveti a kritika az iróválsztással kapcsolatos "divatkérdést". "Hiába, ha egy iró divatba jön, az ellen nehéz apellálni. Lám, egy-két esztendeje még azon tréfálkoztunk, hogy hazánkban Shaw és Moliére kampány dul, s párhuzamosan játsszák három, négy, ha nem több darabját. Aztán történt egy s más, majd arra ébredtünk, hogy kitört a Molnár Ferenc kampány. Mi tagadás, ezen már kevésbé tudtunk tréfálkozni. Ime, uj csillag van feltünőben a kulisszák egén: Anouilh. Félreértés ne essék, Anouilh nem jelentéktelen iró, drámáiból nem hiányzik a gondolati mag és a magabiztos mesterségismeret. De egy kicsit talán sok az az Anouilh-bemutató, amit egyre-másra tartanak vidéken és Pesten egyaránt. Ha már törik-szakad, kampány kell, maradjunk inkább Moliére-nél"/Élet és Irodalom, 1957.VI.10./. Hiába azonban a kritika itélkezése, a Találka Párizs mellett nagy sikerrel szerepel a müsoron, pedig megállapitják, hogy "a darabnak erőtlen az etikája, mindenkit leleplez és mindenkinek megbocsát, az iró szelleme ritkábban szipor-kázik, mint azt egy francia szerzőtől elvárná az ember. A harmadik felvonásnak többször is vége van, az iró feleslegesen elnyujtja a darabot. Valóban öt percnyi téma, háromórás roppant ügyes technika, kiváló szinpadismeret" /Ország Világ, 1957.VI.11./. "A József Attila Szinház jobb, igényesebb, hasznosabb külföldi darab bemutatására is fordithatta volna értékes szinészi és rendezői munkáját" /Magyarország, 1957.VI.12./.A siker egy éven keresztül szinpadon tartja a

müvet, vidéken pedig még tovább szerepel.

Nem egyértelmü az Euridike fogadtatása sem. A Müvész Szinház már 1946-ban bemutatja. "Ezt a szépséghez és a lelki megtisztuláshoz irt orphikus, szinte már vallásos hevületü himnuszt Anouilh olyan lirai ihlettel zengi el, amilyent Giraudoux óta nem hallott a világ drámairodalma. Az Euridike részleteiben és egészében remekmü, az utóbbi évek legmélyebb szinházi élménye, amelyhez a Müvész Szinház remekmivü előadást ad, mintegy többletként" /Hirlap, 1946.IX.22./. A kecskeméti szinház felujitásában játsszák 1969-ben. "A kecskeméti szinház előadásán mindvégig azt éreztem: a 23 év elmultával a költészet uj fényeket kapott Anouilh szinpadán" - vallja az egyik kritikus /Élet és Irodalom, 1969.V.1./; mig a másik felháborodva kérdezi:"mi közünk nekünk 1969-ben, magyarországon ehhez a kiszámitott szinpadiassághoz, ehhez a mesterkélt és áporodott világhoz? Miért propagáljuk az értelmes élet tagadását?"/Népszabadság, 1969.V.9./.

"Az Antigone megértését akadályozza, neheziti és bonyolulttá teszi a darab mondanivalójának, az iró helyes szándékának kibogozása. Müvészi bizonyitás akar lenni, az emberek legjobbjaiban ma is létezik és él Antigoné szelleme, a hősiesség, a nemes illuzió, ideál életről és igazságról. Mondanivalójából az a lényeges, hogy ma is folyik a harc a zsarnok Kreonok ellen, ami a továbbjutás, a fejlődés kovásza. Végső soron emellett az igazság mellett tesz hitet Anouilh, amikor egy tőkés társadalom alkonyán a szenny, a hitetlenség, az embertelenség, azaz az anarchizmus és a cinizmus kavargásában egy uj Antigonét ábrázol" /Népszabadság, 1957.I.24./. Mindössze husz előadást ért meg, és 1957 óta nem ujitották fel.

A Romeo és Jeanette magyarországi bemutatójára a debreceni szinház vállalkozott. "Attól tartunk, hogy Anouilh-nak ez a darabja nem kavar fel nagy vizeket és nem támaszt vészes viharokat. Ebben a nem tulságosan nagyigényü játékban egyszerre tanuskodik cinizmusáról, pszicho-

logizáló hajlamáról és arról a kedvéről, hogy aforizmákat repitsen szerte-széjjel a szinpadon. Ha a szerző cinizmusával kérkedik, az legyen inkább Shaw cinizmusa, aforizmákat pedig Oscar Wilde-tól olvasunk szivesebben" /Magyar Nemzet, 1959.III.7./.
A szegedi 1963-as felujitást dicséri a kritika. "Izgalmas, érdekes, gondolkodásra és ellentmondásra, vitára serkentő darab" /Délmagyarország, 1963.XII.17./.

"Anouilh Medeája a sötét darabok közül való, végzetes és komor tragédia. Szabályszerü dráma a szó klasszikus értelmében, mert szinte pontosan követi az euripidészi mintát, teljes erejü és nyilt drámai erők csapnak össze a szinen. Igen magas hőfoku drámaélmény" /Film Szinház Muzsika, 1965.III.27./. Már nem ilyen dicsérő a veszprémi felujitás kritikájának hangja."Anouilh ragyogó mutatványában sokkal több a költői retorika, az álmélységeket csillantó, kiábrándultságot leleplező szóbüvészet, mint a valódi költői igazság. Tagadhatatlanul káprázatos szemfényvesztést müvel, ez azonban nem ad teljes müvészi élményt" /Magyar Hirlap, 1971.I.12./.

A Meghivás a kastélyba "ugy hangzik, mint a legolcsóbb, legsilányabb operettek librettóinak összelopkodott utánzata. Vagy talán a persziflázsa. Maga a mese tehát inkább a kabaré, mint a dráma müfaji kategóriájába tartozna. Ha nem Anouilh irta volna, aki ezt az alapanyagot is képes volt élettel és helyenként még valódi költészettel is megtölteni, még bosszusabbak lennénk az előadás láttán" /Film Szinház Muzsika, 1969.V.10./."Ha elmondanám a darab történetét, olyan illetlenséget követnék el azokkal szemben, akik még nem látták, mintha a moziban egy krimi közben bekiabálnám a gyilkos nevét. S ráadásul a történet nem is érdekes. Egy ami érdekes, és erről nem Anouilh tehet, a szinház kolletivájának önfeledt, játékos előadása" /Dunántuli Napló, 1969.IV.27./.

"Anouilh Colombe-ja azzal az örvendetes meglepetéssel szolgál, hogy végre hamisitatlan Molnár Ferencet látunk a Nemzeti szinpadán, igaz,

hogy francia álnéven" - fogadja a kritika a darab bemutatóját /Élet és Irodalom, 1964.V.9./, és megállapitja, hogy igazi "szinház ez, mindvégig szórakoztató, alig néhányszor bosszantó, a szinészek is szemmel láthatóan élvezik a darabot" /Film Szinház Muzsika, 1964.V. 10./. Vannak szigorubb hangok is a kritikában. "Anouilh nem tucatiró. Ritka nagy tehetség, aki már több müvével jelentős helyet biztositott magának a mai francia drámairodalomban. Miért cselekedett most rangján alul? A könnyelmü, felelőtlen filozófiához, amit szemrebbenés nélkül kitalál, méltó keretet kapott a könnyed, szellemes, de rendkivül olcsó bohózatban. Csak az a feltünő, hogy most már rajta van a magyarországi védjegy is: a Nemzeti Szinház rangjelzése" /Magyar Ifjuság, 1964.V.9./.

"A Torreádor keringő az a dallam, amely az öregedő és nyomasztó házasság rabságában élő tábornokban a fiatalság, a szerelem emlékét idézik fel. Komédia, amelynek klasszicista elődökre emlékeztető kereteit és fordulatait könnyed-szellemes dialógusok töltik meg. Müfaja szerint azonban mégsem komédia, hanem fogcsikorgató komédia, olyan darab tehát, amelynek szellemes dialógusszövetén átlátszik a kétkedés az értelmes és boldog élet lehetőségében. Anouilh az idősebbek szolidaritására s a fiatalok pikáns fantáziájára apelláló komédiája sikert aratott a szegedi szinház közönsége előtt"/Csongrád Megyei Hirlap, 1967.XII.24./.

A Pacsirta ősbemutatójára a győri szinház vállalkozott, bemutatva az orléans-i szüz, Johanna történetét, Schiller, Shaw után valami más, a többiekétől eltérő megvilágitásban. "Anouilh egyik legszebb szinmüvét irta meg Johannáról. Pacsirta - a cim is jelzi, hogy szándéka a költészet röpte volt, s az emberség védelme mindenfajta fizikai és gondolati inkvizició ellen. Költészet, szellemesség, a drámaépités fölényes eleganciája jellemzi a darabot. Szép és érdekes előadásnak vagyunk tanui" /Élet és Irodalom, 1969.II.22./. "Anouilh szüze Franciaország egén daloló kis pacsirta, akinek dala a francia parasztkatonák szivében élt" /Magyar Nemzet, 1969.II.20./.

Az Apák iskolája a legtisztább moliére-i hagyományokat követi. Szellems, gunyolódó, csupa élc és telitalálat. Alakjai mind egyéniségek, egy-egy világot képviselnek, sokrétüek, és noha főként a szerelemről beszélnek, egész jellemükben mutatkoznak meg. A dialógusok kitünőek, a darab nagyszerüen pergő. "Bemutatása csak sikert hozhat, és megérdemelten!" /Délmagyarország, 1957.III.20./.

"A József Attila Szinház fennen lobogó kopjás zászlókkal védte meg szinpada becsületét, bemutatva a Becket, avagy az Isten becsülete cimü, világsikert aratott drámát. Nehéz, s együttese számára szokatlan feladatot vállalt és teljesitett nemcsak becsülettel - sikerrel" /Élet és Irodalom, 1965.III.7./. Anouilh a Becketben a középkor egyik legtalányosabb figuráját és viszonyát ragadta meg és dolgozta fel. Becket "a témában rejlő összes lehetőségeket ábrázolja. Azt a különös és szenvedélyes barátságot, mely Becketet Henrik királyhoz füzte. Azt a különös, rejtélyes átváltozást, amelyen a világfi Becket keresztülment, mig léha ficsurból az egyház hatalmának szent vértanuja lett. És azt a nemkülönben izgalmas helyzetet, amelyben a középkori Angliában norman hóditók és szász leigázóttak, feudális világi hatalom és egyház - s egész európai viszonylatban a világi hatalom és az egyházi hatalom voltak" /Nagyvilág, 1965.9.szám/."Amikor Becket halála után Henrik helyzete ingatag lesz a nép előtt, azzal próbálja hatalmát erősiteni, hogy szentté avatja Becketet. Az egykori társ vonásait álarcként ölti magára. Irtózatos sors ez Becket számára. Ennyi volt hát csak magatartásának, küzdelmének eredménye? Ennyi lenne a tett szépségének értelme? Anouilh világában tehát minden a cselekvő ember harcának hiábavalóságát mutatja? Anouilh azonban a végső kudarcban a becketi magatartás csődjénél erősebben, sugárzóbban emeli ki e magatartás szépségeit. És igy a nézőben, amikor a függöny lehullik, nem a tett hiábavalóságának gondolata, hanem a becketi küzdelem diadala cseng vissza" /Népszabadság, 1965.III.4./.

"Ezt a darabot sohasem tudtam megirni" - vallja be Anouilh A barlang

című darabjáról. "Jean Anouilh sokkal tapasztaltabb és sokkal jelesebb művész, minthogy ilyenben tévedne. Ha valaki, akkor ő igazán tudja, hogyan kell jó szindarabot irni. És ha a nyilvánosság előtt ilyen kijelentésre szánja el magát, akkor nincs helye az ellenvetésnek. Amit ebben a darabjában az uraságok és cselédek kibékithetetlen ellentétéről közöl, társadalombirálatnak annyira divatjamult és szenvelgő, mint drámai cselekménynek"/Élet és Irodalom, 1967.III.4./."Felvetődik a kérdés, miért kellett ezt a darabot szinpadra állitani? Régen egy-egy komoly anyagi ráfizetéssel járó bukás a tőkések zsebét apasztotta, most valamennyien ráfizetünk az ilyen melléfogásra" /Népszabadság, 1967.II.3./.

"Érdemes feltörni ezt a tojást?": FELICIEN MARCEAU /1913 - /

"Flicien Marceau, az egykori riporter és mostani regényiró ugy robbant be a szinpadra, mint egy bomba, irtózatos robajjal és végpusztulással fenyegetve. Mint aki azt igéri, hogy menten szilánkokra aprit mindent: klasszikus dramaturgiát, müfaji szabályt, levegőbe röpit cselekményt, kulisszát és földig rombolja azt a hazugságfalat, amely a kispolgár lelkét és társadalmát álcázva védi. A párizsi közönség, ugy látszik, el is hitte mindezt a tehetséges szerzőnek. Ezt mutatja az a tény, hogy a Tojást már egy éve játsszák Párizsban nagy siker kellős közepette. Az eddigi jelekből itélve Marceau darabja a magyar közönségnek is tetszeni fog, de nem kétségek és aggodalmak nélkül, nem problémáktól és vitáktól mentesen"/Magyar Nemzet, 1957.XI.14./.

Marceau eltüntette a szokványos szinpadot. A főhős helyén egy konferanszié pajkos könnyedséggel cseveg a közönséggel. A cselekmény, a szereplők, a diszletek az ő szavait és elméleteit illusztrálják. A szinpad stilizált és esetleges. A figurák megdermednek vagy életre kelnek, megjelennek vagy eltünnek aszerint, hogy a narrátornak ekellenek-e vagy sem. Dráma helyett dramatizált konferansz, amely sebesen pereg, humortól csillog, temérdek ötlettől és bizarr fordulatoktól sistereg. Ujszerü mindez, de nem uj. A kritika véleménye megoszlik a darabot illetően. "Bátor, sőt, merész komédia Marceau komédiája. Tőlünk idegen világban mozog: kétségtelenül egzisztencialista ihletésü alkotás. Merész és szokatlan feladatokat ró rendezőre és szinészre egyaránt. Megrázóan kiábrándító tanuságot rejt ez a végtelenül mulatságos, sziporkázóan szellemes mü. Ha a darab lenyügöző volta ezt nem akadályozná meg, érdemes lenne a nézőteret figyelni: a kezdeti idegeskedést, hidegséget, amelyet a mü szokatlansága, furcsa szinpadi ruhája vált ki, és a fokozódó feloldódást, felmelegedést, majd elragadtatást, amely magával viszi a nézőket" /Élet és Irodalom, 1957.V.10./.

"Érdemes feltörni ezt a tojást, mert ellentmondásra késztet és vitára

pezsdit. Marceau határozottan tendenciózus drámát csinál, mégpedig igen erőszakosan" /Népszabadság, 1957.XI.14./. "Nem szerencsés a szinház választása. Miért éppen ezt a mondanivalójában vitatható, s ha nálunk ujszerüen is ható, de mégsem kimagasló irodalmi alkotást kellett importálni?" /Esti Hirlap, 1957.XI.7./. A legszigorubban ítélkezik az a kritkus, aki szerint "olyan tojás ez, amelyben lyukat furtak és óvatosan kiszivták belőle a megmaradt tartalmát, nem maradt más belőle, csak a merev váz, s ez azután a megtévesztésig hasonlit egy valódi tojáshoz. Csak nem szabad hozzányulni, mert az ember kezében marad" /Ország Világ, 1957.XI.26./.

Ismert regényirók színpadon: ROBERT MERLE /1908-/ és MAURICE DRUON /1918 -/

Robert Merle regényei nagy sikert arattak magyarországon. A Korintoszban többé nem hal meg senki és a Sysiphus és a halál cimü egyfelvonásosai nem váltottak ki különösebb sajtóvisszhangot.

Druon élcelődő hangvételü vigjátéka, az Amerikából jöttem, bátor kritika a tőke, a gazdagok világáról. Sikert aratott az Irodalmi Szinpad müsorán.

Merénylet a közönség ellen: YVES JAMIAQUE /1918 - /

Igy itéli a kritika a Tengeri malacok cimü darab Katona József Szinházbeli bemutatóját. "Maga a darab méltatlan ügyeskedés - bár telve van jó szándékkal. E müve után itélve Yves Jamiaque nevét kár volt kiemelni az ismeretlenség homályából, csak azt tanultuk meg vele, hogy a francia szinpadi szerzők között is vannak számosan, akik nem tudnak irni. Rejtély, miért kellett ezt a darabot bemutatni" /Élet és Irodalom, 1964.XII.5./ "Kétségtelen, hogy Jamiaque nincs hiján az ötleteknek, ezek azonban nem tudják teljesen feledtetni a szerzői szándék bizonytalanságát" /Magyar Nemzet, 1964.XII.1./. Van olyan kritikus, aki talál valami dicsérnivalót a darabban:" olyan ez, mint a vattacukor. Édes, szellemes dialógusai szinte szétolvadnak a szájban, s a nézőtéren ajkunkon végig ott fészkel a mosoly" / Film Szinház Muzsika, 1966.V.18./.

A darabbal kapcsolatban ismét felvetődik a szinház szórakoztató jellegének kérdése. "Mit is jelent szinházi értelemben a kereskedelmi világtól átvett kommersz kifejezés? Kétségtelenül valami lekicsinylő ize van. Kommersz az a szindarab, amelynek nincs mondanivalója, nem agitál, egyetlen bevallott célja a szórakoztatás. Ugyanakkor a szinház célja elsősorban a szórakoztatás, még agitativ céljait is csak szórakoztatáson át érheti el. Amely előadás nem szórakoztat, akár vigjátéki, akár tragédiai értelemben, annak agitációs ereje sincs. Az unalom ellenpropaganda. Ez a darab kommersz, és nem is szórakoztató" - összegezi véleményét a kritikus /Nagyvilág, 1966.6. szám/.

A bulvárszinház receptjének tökéletes ismerője: FRANCOISE SAGAN /1935 -/

"Pikáns bulvárkomédia? Uj mélységeket sejtető, ravasz szerelmi történet? Melodramatikus motivumokkal keveredő cinikus kórkép? A szerző szándékában valószinüleg ezek is benne vannak. Egy biztos, Francoise Sagan kitünően ismeri a bulvárszinház receptjét: nagyszerüen megirt szerepekkel mulatságos szindarabot produkált" /Napló, 1967.XII.17./.

Darabjait rendkivül nagy sikerrel játsszák Franciaországban. Magyarországra csak egy jutott el: az Ájult ló, amelyet a veszprémi szinház tüzött a müsorára. "Közönségünk nem ájult el az Ajult lótól, és ebben igaza van" /Ország, Világ, 1968.I.3./. A kritikák dicsérik a szinészek teljesitményét, akik szemmel láthatóan "nem tudnak szabadulni a szerepek varázsa alól, akár elhiszik, ami velük a darabban történik, akár nem" /Film Szinház Muzsika, 1968.I.27./, viszont amint egy kritikus megjegyzi:"nem tul nagy luxus, hogy az ember, amikor ugyis állandó jellegü időhiányban szenved, csak szórakozzon?"/Élet és Irodalom, 1967.XII.30./.

A szinházi ügyeskedés nagy teljesitménye: CLAUDE MAGNIER /1936 - /

Claude Magnier, aki nemrég még szinész volt, "fiatal, hires és nagyjövedelmü. Irt még három mulatságos párisi vigjátékot, mindhárom a szinházi ügyeskedés nagy teljesitménye. Nagyszériás siker mindegyik" /Arts, 1962.872./.

Hozzánk is eljutott Oszkár cimü darabja. "Ha tőlem függne, ezt a vigjátékot kötelező tananyaggá tenném a szinmüvészeti főiskola dramaturgiai óráin. Ahogy az állatorvosi főiskolán is tananyag az a bizonyos, közmondásbeli beteg ló. Iskolapéldája annak, hogyan lehet két és fél órán át megtölteni a szinpadot a semmivel, hogyan lehet vigjátékot humor s a gondolat leghalványabb szikrája nélkül megirni, hogyan lehet bonyodalmat kavarni konfliktus nélkül. Magnier darabocskáját azért kellene tanulmányozniuk a dramaturgjelölteknek, mert olyan, mint egy receptkönyv, megtanulható belőle a bulvárvigjátékgyártás valamennyi fortélya" /Esti Hirlap, 1968.V.11./.
Éppen olyan sikerszéria-darab, mint Párizsban.

1945-ös évad

Nemzeti Szinház
Beaumarchais, Pierre: Figaro házassága
Fordító: Horváth Árpád
Rendező: Egri István

Molière: Nők iskolája
Fordító: Heltai Jenő
Rendező: Hont Ferenc

Nemzeti Kamara Szinház
Molière: Tartuffe
Fordító: Jankovich Ferenc
Rendező: Major Tamás

Cocteau, Jean: Szent szörnyetegek
Fordító: Heltai Jenő
Rendező: Ráday Imre

Magyar Szinház
Molière: A tudós nők
Fordító: Gábor Andor
Rendező: Horvai István

Pesti Szinház
Sardou, Victorien - Najac, Emil: Váljunk el
Fordító: Fáy J.Béla
Rendező: Ajtay Andor

Madách Szinház

Roger, Ferdinand: Az uj módszer

Fordító: Vázsonyi Endre

Rendező: Bálint György

Belvárosi Szinház

Scribe, Eugéne: Egy pohár viz

Fordító: Harsányi Zsolt

Rendező: Góth Sándor

Bourdet, Edouard: A rab lélek

Fordító: Possonyi László

Rendező: Bárdos Artur

Fauchois, René: Vigyázat, mázolva!

Fordító: Possonyi László

Rendező: GóthnSándor

Művész Szinház

Cocteau, Jean: Rettenetes szülők

Fordító: Kilényi Mária

Rendező: Apáthi Imre

Anouilh, Jean: Poggyász nélkül

Fordító: Thurzó Gábor

Rendező: Várkonyi Zoltán

Fővárosi Operettszinház

Deval, Jacques: Francia szobalány

Fordító: Hegedüs Tibor

Rendező: Fellegi Tamás

Labiche, Eugéne: Florentini kalap

Fordító: Bókeffi István

Rendező: Tihanyi Vilmos

Heggyaszai Szinpad

Deval, Jacques: Francia szobalány

Fordító: Hegedüs Tibor

Rendező: Lénárd Béla

Létraz, Jean de: Tombol az erény

Fordító: Szenes Iván

Rendező: Lénárd Béla

Béke Szinház

Deval, Jacques: Francia szobalány

Létraz, Jean de: Tombol az erény

Fordító: Hegedüs Géza

Rendező: Lénárd Béla

1946-47-es évad

Nemzeti Szinház

Dumas, Alexandre fils: A kaméliás hölgy

Fordító: Szemer Attila

Rendező: Gellért Endre

Sartre, Jean-Paul: A tisztességtudó utcalány

Fordító: Benedek András

Rendező: Gellért Endre

Molière: Férjek iskolája

Fordító: Erdődy János

Rendező: Egri István

Molière: Kotnyelesek

Fordító: Erdődy János

Rendező: Egri István

Vigszinház

Romains, Jules: Isten veled, világ!

Fordító: Kolozsvári Grandpierre Emil

Rendező: Marton Endre

Belvárosi Szinház

Deval, Jacques: Fehér szoba

Fordító: Zágon István

Rendező: Bakách Gábor

Művész Szinház

Anouilh, Jean: Euridike

Fordító: Peéry Piri

Rendező: Apáthi Imre

Giraudoux, Jean: Trójában nem lesz háború
Fordító: Molnár Miklós
Rendező: Apáthi Imre és Várkonyi Zoltán

Sartre, Jean-Paul: Temetetlen holtak
Fordító: Rónay György
Rendező: Várkonyi Zoltán

Moggyaszay Szinpad
Létraz, Jean de: Ki a papa?
Fordító: Stella Adorján
Mirande, Yves és Quinson, Gustave: A családban
Fordító: Horváth Tibor
Létraz, Jean de: Igéret hölgye
Fordító: Békeffi István
Rendező: Lénárd Béla

Jókai Szinház
Molière: Duda Gyuri
Fordító: Major Tamás
Rendező: Szendrő Ferenc

Pódium
France, Anatole: Történet egy szerencsés emberről
Fordító: Hegedüs Géza
Rendező: Ráday Imre

Somogyi Könyvtár SZEGED 13.

1947-48-as évad

Nemzeti Szinház

Scribe, Eugéne és Legruvé, Ernest: Navarrai Margit

Fordító: Dávid Mihály és Rácz György

Rendező: Fábry Zoltán

Nemzeti Kamara Szinház

Molière: Dandin György

Fordító: Illyés Gyula

Rendező: Gellért Endre

Molière: A kényeskedők

Fordító: Hevesi Sándor

Rendező: Gellért Endre

Magyar Szinház

Bisson, Alexandre: Hazudik a nő

Fordító: Vaszary Gábor

Rendező: Karádi Béla

Madách Szinház

Molière: Zsugori

Fordító: Simai Kristóf és Döbrentei Gábor hajdani magyaritása nyomán ujrairta Örkény István

Rendező: Jákó Pál

Belvárosi Szinház

Pagnol, Marcel és Nivoix, Paul: Dicsőség vására

Fordító: Molnár Miklós

Rendező: Lehotay Árpád

Meggyaszay Szinpad

Durant, Michel: Barbara

Manoir, Georges és Verhyle, Armand: Váltott lovakkal

Fordító: Szenes Iván

Rendező: Lónárd Béla

Kis Szinház

Lavery, Emmet: Az ur katonái

Fordító: Hevesi Sándor

Rendező: Sárossy Miklós

Corneille, Pierre: A mártir /Polyeucte/

Fordító: Benedek Marcell

Rendező: Galamb Sándor

Curel, Francois de: Az uj bálvány

Fordító: Sebestyén Károly

Rendező: Galamb Sándor

1948-49-es évad

Nemzeti Szinház
Moliére: A fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Major Tamás

Magyar Szinház, a Nemzeti Szinház Kamaraszinháza
Salacrou, Armand: A gyülölet éjszakája
Fordító: Déry Tibor
Rendező: Major Tamás

Vigszinház
Roland, Georges: Simone és a béke
Fordító: András Mária
Rendező: Merton Endre

Roblés, Emmanuel: A király nevében
Fordító: Molnár Miklós
Rendező: Marton Endre

Pesti Szinház, a Vigszinház Kamaraszinháza
Aymé, Marcel: Őnagysága és a mészáros
Fordító: Vázsonyi Endre
Rendező: Gobbi Hilda

Művész Szinház
Moliére: A képzelt beteg
Fordító: Major Tamás és Várkonyi Zoltán
Rendező: Apáthi Imre

Meggyaszay Szinpad
Létraz, Jean de: Két bolond egy pár
Verneuil, Louis: Mamám, a kisasszony
Fordító: Stella Adorján
Rendező: Lénárd Béla

Pódium

Berr, Georges és Verneuil, Louis: Az ügyvéd és a férje

Fordító: Békeffi István

Rendező: Ajtay Andor

Kis Szinház

Bourdet, Edouard: Tavasz a nyár után

Fordító: Heltai Jenő

Rendező: Galamb Sándor

Marivaux, Pierre: Szerelem játéka

Fordító: Radó Antal

Rendező: Galamb Sándor

Léry, Maxime és d'Alzac, Guy: A mintaférj

Fordító: Gyöngyössy Gyula

Rendező: Galamb Sándor

1949-50-es évad

Állami Bányász Szinház
Molière: Tartuffe
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Hegedüs Tibor

Vidám Szinház
Molière: Gömböc ur
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Gellért Endre

Debreceni Csokonai Szinház
Molière: Tartuffe
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Takács Tilda

Miskolci Nemzeti Szinház
Molière: Tartuffe
Fordító: Jankovich Ferenc
Rendező: Kórész László

Pécsi Nemzeti Szinház
Molière: A kárhozó /A fösvény/
Átdolgozta és rendezte: Szendrő József

Győri Kisfaludy Szinház
Molière: Tartuffe
Fordító: Jenkovich Ferenc
Rendező: Solti Bertalan

Kecskeméti Katona József Szinház
Molière: Az álszent /Tartuffe/
Fordító: Jankovich Ferenc
Rendező: Székely György

1950-51-es évad

Nemzeti Szinház
Beaumarchais, Pierre: Figaro házassága, vagy egy bolond nap
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Major Tamás

Nemzeti Kamara Szinház
Molière: A fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Major Tamás

Debreceni Csokonai Szinház
Molière: Scapin furfangjai
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Egri István

Miskolci Nemzeti Szinház
Beaumarchais, Pierre: Figaro házassága
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Kazán István

Pécsi Nemzeti Szinház
Molière: A képzelt beteg
Fordító: Major Tamás és Várkonyi Zoltán
Rendező: Kiss Csaba

Molière: Kényeskedők
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Zoltai István

Molière: Tartuffe
Fordító: Jankovich Ferenc
Rendező: Istvánffy András

1951-52-es évad

Katona József Szinház
Molière: A fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Major Tamás

Ifjusági Szinház
Molière: Az urhatnám polgár
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Vámos László

Szegedi Nemzeti Szinház
Molière: Fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Komor István

Debreceni Csokonai Szinház
Molière: A fösvény
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Takács Klára

Miskolci Nemzeti Szinház
Molière: Fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Zágon Péter

Győri Kisfaludy Szinház
Molière: Tartuffe
Fordító: Jankovich Ferenc
Rendező: Csinády István

Szolnoki Szigligeti Szinház
Molière: Scapin furfangjai
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Luttor Mária

Állami Dérynó Szinház

Molière: Tartuffe

Fordító: Jankovich Ferenc és Vas István

Rendező: Both Béla

1952-53-as évad

Nemzeti Színház
Molière: A nők iskolája
Fordító: Heltai Jenő
Rendező: Marton Endre

Magyar Néphadsereg Színháza
Vailland, Roger: Foster ezredes bünösnek vallja magát
Fordító: Goda Gábor
Rendező: Várkonyi Zoltán

Rostand, Edmond: Cyrano de Bergerac
Fordító: Ábrányi Emil
Rendező: Egri István és Szendrő József

Debreceni Csokonai Színház
Beaumarchais, Pierre: Figaro házassága
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Csinády István

Miskolci Nemzeti Színház
Vailland, Roger: Foster ezredes bünösnek vallja magát
Fordító: Goda Gábor
Rendező: Szilasi István

Molière: Tartuffe
Fordító: Jankovich Ferenc
Rendező: István Géza

Pécsi Nemzeti Színház
Molière: Fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Kálmán Ferenc

Kecskeméti Katona József Színház

Molière: Tartuffe

Fordító: Jankovich Ferenc

Rendező: Békés András

Vailland, Roger: Foster ezredes bűnösnek vallja magát

Fordító: Goda Gábor

Rendező: Békés András

Szolnoki Szigligeti Színház

Vailland, Roger: Foster ezredes bűnösnek vallja magát

Fordító: Goda Gábor

Rendező: Várady György

1953-54-es évad

Magyar Néphadsereg Színháza
Beaumarchais, Pierre: A sevillai borbély, avagy a hiábavaló elővigyázat
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Berényi Gábor

Ifjúsági Színház Kamaraszínháza
Molière: Szeleburdi
Fordító: Kosztolányi Dezső
Rendező: Komor István

Szegedi Nemzeti Színház
Molière: Duda Gyuri
Fordító és átdolgozó: Hont Ferenc és Major Tamás
Rendező: Horváth József

Beaumarchais, Pierre: A sevillai borbély
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Horváth József

Kecskeméti Katona József Színház
Molière: Furfangos fickó /Scapin furfangjai/
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Dobai Vilmos

Szolnoki Szigligeti Színház
Molière: Képzelt beteg
Fordító: Major Tamás és Várkonyi Zoltán
Rendező: Győrffy György

Állami Déryné Színház
Molière: A fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Demján László

1954-55-ös évad

Katona József Színház
Molière: A képzelt beteg
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Major Tamás és Várkonyi Zoltán

Ismeretlen francia író: Pathelin mester
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Kazimir Károly

Magyar Néphadsereg Színháza
Pagnol, Marcel: Topaze
Fordító: Kolozsvári Grandpierre Emil
Rendező: Egri István

Madách Kamaraszínház
Scribe, Eugéne: Egy pohár víz
Fordító: Harsányi Zsolt
Rendező: Bozóky István

Miskolci Nemzeti Színház
Molière: Dandin György
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Kis Zsolt

Molière: Botcsinálta doktor
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Kis Zsolt

Molière: Urhatnám polgár
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Kazán István

Pécsi Nemzeti Szinház
Molière: Képzelt beteg
Fordító: Major Tamás és Várkonyi Zoltán
Rendező: Marton Frigyes

Pécsi Nemzeti Szinház Kamaraszinháza
Scribe, Eugéne: Egy pohár viz
Fordító: Harsányi Zsolt
Rendező: Lendvay Ferenc és Marton Frigyes

Kecskeméti Katona József Szinház Kamaraszinháza
Scribe, Eugéne: Egy pohár viz
Fordító: Harsányi Zsolt
Rendező: Nagy György

Szolnoki Szigligeti Szinház
Scribe, Eugéne: Egy pohár viz
Fordító: Harsányi Zsolt
Rendező: Kalmár András

Békés Megyei Jókai Szinház
Molière: Fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Székely András

1955-56-os évad

Katona József Színház

Sartre, Jean-Paul: Főbelövendők klubja

Fordító: Hubay Miklós

Rendező: Marton Endre

Déryné Színház, a Magyar Néphadsereg Színházának Kamaraszínháza

Molière: Kénytelen házasság

Fordító: Kazinczy Ferenc és Illyés Gyula

Rendező: Szilágyi Albert

Molière: Férjek iskolája

Fordító: Heltai Jenő

Rendező: Seregi László

Sartre, Jean-Paul: A tisztességtudó utcalány

Fordító: Benedek András

Rendező: Mátrai-Betegh Béla

Mérimée, Prosper: A művészno hintaja

Fordító: Mészöly Dezső

Rendező: Krencsey Mariann

Madách Színház

Hugo, Victor: Királyasszony lovagja /Ruy Blas/

Fordító: Mészöly Dezső

Rendező: Vámos László

Madách Kamaraszínház

Molière: A misanthrope

Fordító: Szabó Lőrinc

Rendező: Pártos Géza

Musset, Alfred de: Vagy ki vagy be
Fordító: Hubay Miklós
Rendező: Pártos Géza

Szegedi Nemzeti Színház
Molière: A nők iskolája
Fordító: Szabó Lőrinc
Rendező: Horváth Jenő

Szegedi Nemzeti Színház Kamaraszínháza
Sartre, Jean-Paul: A tisztességtudó utcalány
Fordító: Benedek András
Rendező: Horváth Jenő

Mérimée, Prosper: A művószno hintaja
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Horváth Jenő

Pécsi Nemzeti Színház
Beaumarchais, Pierre: Figaro házasságа
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Lendvay Ferenc

Győri Kisfaludy Színház
Rostand, Edmond: A megtréfált szerelmesek
Fordító: Telekes Béla
Rendező: Nagy Judit

Kecskeméti Katona József Színház
Rostand, Edmond: Cyrano de Bergerac
Fordító: ifju Ábrányi Emil
Rendező: Komor István

Molière: A fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Nyiri János

Klebelsberg Könyvtár SZTE SZEGED 13.

Sartre, Jean-Paul: A tisztességtudó utcalány
Fordító: Benedek András
Rendező: Komor István

Békés Megyei Jókai Szinház
Beaumarchais, Pierre: A sevillai borbély
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Sasvári Imre

Állami Déryné Szinház
Molière: Dandin György
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Kazán István

1956-57-es évad

Nemzeti Színház
Racine, Jean: Phaedra
Fordító: Somlyó György
Rendező: Major Tamás

Magyar Néphadsereg Színháza
Anouilh, Jean: Antigoné
Fordító: Galamb György
Rendező: Ajtay Andor

Madách Színház
Dumas, Alexandre fils: A kaméliás hölgy
Fordító: Szemer Attila
Rendező: Király József és Pártos Géza

Madách Kamaraszínház
Molière: Don Juan
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Ádám Ottó

József Attila Színház
Sauvajon, Marc-Gilbert: Szép kis familia
Fordító: Tamás László
Rendező: Lendvay Ferenc

Ifjusági Színház
Rostand, Edmond: A szafiók
Fordító: Ábrányi Emil
Rendező: Kamarás Gyula

Szegedi Nemzeti Színház
Anouilh, Jean: Apák iskolája
Anouilh, Jean: Medea
Fordító: Galamb György
Rendező: Horváth Jenő

Szegedi Nemzeti Színház Kamaraszínháza

Scribe, Eugéne: Egy pohár víz

Fordító: Harsányi Zsolt

Rendező: Gyökössy Zsolt

Pécsi Nemzeti Színház

Birabeau, André: Eltévedt báránykák

Fordító: Orbók Attila

Rendező: Marton Mária

Győri Kisfaludy Színház

Dumas, Alexandre fils: A kaméliás hölgy

Fordító: Kovách Aladár

Rendező: Komor István

Kecskeméti Katona József Színház

Dumas, Alexandre fils: A kaméliás hölgy

Fordító: Kovách Aladár

Rendező: Bicskey Károly

Egri Gárdonyi Géza Színház

Anouilh, Jean: Öt perc boldogság

Fordító: Sányi Nándor és Tamás László

Rendező: Solti Bertalan

Szolnoki Szigligeti Színház

Sartre, Jean-Paul: A tisztességtudó utcalány

Fordító: Benedek András

Rendező: Bicskey Károly

Békés Megyei Jókai Színház

Dumas, Alexandre fils: A kaméliás hölgy

Fordító: Kovách Aladár

Rendező: Vass Károly

1957-58-as évad

Nemzeti Szinház
Marceau, Félicien: A tojás
Fordító: Hubay Miklós
Rendező: Marton Frigyes

József Attila Szinház
Anouilh, Jean: Találka Párizs mellett
Fordító: Lányi Nándor és Tamás László
Rendező: Lendvay Ferenc

Debreceni Csokonai Szinház
Arout, René és Gabriel: Szólitson csak mestemek
Fordító: Lányi Nándor és Tamás László
Rendező: Kis Csaba

Sartre, Jean-Paul: A tisztességtudó utcalány
Fordító: Benedek András
Rendező: Komor István

Miskolci Nemzeti Szinház
Arout, René és Gabriel: Férjem a háziasszony
Fordító: Lányi Nándor és Tamás László
Rendező: Kisfalussy Márta

Egri Gárdonyi Géza Szinház
Beaumarchais, Pierre: A sevillai borbély
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Mezei Éva

Szolnoki Szigligeti Szinház

Rostand, Edmond: Cyrano de Bergerac

Fordító: Ábrányi Emil

Rendező: Nógrádi Róbert

Kaposvári Csiky Gergely Szinház

Hugo, Victor: Ruy Blas

Fordító: Mészöly Dezső

Rendező: Sprok György

Állami Déryné Szinház

Molière: A nők iskolája

Fordító: Heltai Jenő

Rendező: Várady György

Sardou, Victorien: A szókimondó asszonyság

Fordító: Darvas Szilárd

Rendező: Várady György

1958-59-es évad

Madách Szinház

Beaumarchais, Pierre: Figaro házassága

Fordító: Illyés Gyula

Rendező: Vámos László

Irodalmi Szinpad

Druon, Maurice: Amerikából jöttem

Fordító: Bajomi Lázár Endre

Rendező: Szendrő Ferenc

Madách Kamaraszinház

Aymé, Marcel: Nem az én fejem

Fordító: Somlyó György

Rendező: Pártos Géza

Debreceni Csokonai Szinház

Anouilh, Jean: Romeo és Jeanette

Fordító: Morvay Teodóra

Rendező: Pethes György

Pécsi Nemzeti Szinház

Labiche, Eugéne: Helénke boldog

Fordító: Fejér István

Rendező: Radványi Zsuzsa

Pécsi Nemzeti Szinház Kamaraszinháza

Moliére: Dandin György

Fordító: Illyés Gyula

Rendező: Szivler József

Sardou, Victorien: A szókimondó asszonyság

Fordító: Darvas Szilárd

Rendező: Szivler József

Kecskeméti Katona József Szinház

Sardou, Victorien - Najac, Émil: Váljunk el

Fordító: Kolozsvári Andor

Rendező: Orbók Endre

Szolnoki Szigligeti Szinház

Bréal, Pierre: Csintalan menyecske

Fordító: Lányi Nándor és Tamás László

Rendező: Nógrádi Róbert és Bálint György

Beaumarchais, Pierre: Figaro házassága

Fordító: Illyés Gyula

Rendező: Nógrádi Róbert

Sardou, Victorien - Najac, Émil: Váljunk el

Fordító: Kolozsvári Andor

Rendező: Hortobágyi Margit

Kaposvári Csiky Gergely Szinház

Corneille, Pierre: Cid

Fordító: Nemes Nagy Ágnes

Rendező: Miszlay István

Állami Déryné Szinház

Martin du Gard, Roger: Furfangos örökös

Fordító: Orbók Attila

Rendező: Kalmár András

Moliére: Botcsinálta doktor

Fordító: Kazinczy Ferenc

Rendező: Marton Frigyes

Beaumarchais, Pierrre: A sevillai borbély

Fordító: Dobossy László és Weöres Sándor

Rendező: Kertész László

1959-60-as évad

Magyar Néphadsereg Szinháza
Rostand, Edmond: Cyrano de Bergerac
Fordító: Ábrányi Emil
Rendező: Szendrő József

József Attila Szinház
Sardou, Victorien - Moreau, Hégésippe: Szókimondó asszonyság
Fordító: Bajomi Lázár Endre
Rendező: Egri István

Madách Kamaraszinház
Molière: Scapin furfangjai
Fordító: Karinthy Ferenc

Molière: Tudós nők
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Vámos László

Debreceni Csokonai Szinház Kamaraszinháza
Molière: Tartuffe
Fordító: Jankovich Ferenc
Rendező: Horvai István

Miskolci Nemzeti Szinház
Sardou, Victorien: Párizsiak New Yorkban
Fordító: Békés István
Rendező: Benedek András

Miskolci Nemzeti Szinház Kamaraszinháza
Sartre, Jean-Paul: A tisztességtudó utcalány
Fordító: Benedek András
Rendező: Horvai István

Druon, Maurice: Amerikából jöttem
Fordító: Bajomi Lázár Endre
Rendező: Horvai István

Pécsi Nemzeti Szinház
Achard, Marcel: A világ legszebb szerelme
Fordító: Lányi Nándor és Tamás László
Rendező: Dobai Vilmos

Beaumarchais, Pierre: Figaro házassága
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Lendvay Ferenc

Győri Kisfaludy Szinház
Scribe, Eugéne: Egy pohár viz
Fordító: Harsányi Zsolt
Rendező: Nagy György

Egri Gárdonyi Géza Szinház
Moliére: Fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Horváth Árpád

Békés Megyei Jókai Szinház
Sardou, Victorien: A szókimondó asszonyság
Fordító: Bajomi Lázár Endre
Rendező: Máté Lajos

Roblés, Emmanuel: A király nevében
Fordító: Molnár Miklós
Rendező: Máté Lajos

Kaposvári Csiky Gergely Szinház

Sartre, Jean-Paul: A tisztességtudó utcalány

Fordító: Benedek András

Rendező: Kamarás Gyula

1960-61-es évad

Katona József Szinház
Moliére: Urhatnám polgár
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Horvai István

Madách Szinház
Musset, Alfred de: Lorenzaccio
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Both Béla

Szegedi Nemzeti Szinház
Moliére: A nők iskolája
Fordító: Heltai Jenő
Rendező: Versényi Ida

Debreceni Csokonai Szinház
Sardou, Victorien - Najac, Émil: Váljunk el
Fordító: Kolozsvári András
Rendező: Angyal Sándor

Moliére: A tudós nők
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Angyal Sándor

Miskolci Nemzeti Szinház
Hugo, Victor: Királyasszony lovagja
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Kiss Zsolt

Moliére: A fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Horváth Melinda

Kecskeméti Katona József Szinház
Hugo, Victor: A királyasszony lovagja
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Udvaros Béla

Beaumarchais, Pierre: A sevillai borbély
Fordító: Hevesi Sándor
Rendező: Szilágyi Sándor

Szolnoki Szigligeti Szinház
Hugo, Victor: A királyasszony lovagja
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Nagy György

Békés Megyei Jókai Szinház
Beaumarchais, Pierre: Figaro házassága
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Solti Bertalan

Hugo, Victor: A királyasszony lovagja
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Solti Bertalan

Moliére: Képzelt beteg
Fordító: Major Tamás és Várkonyi Zoltán
Rendező: Csajági János

Kaposvári Csiky Gergely Szinház
Sardou, Victorien: A szókimondó asszonyság
Fordító: Bajomi Lázár Endre
Rendező: Kamarás Gyula

Moliére: A nők iskolája

Fordító: Heltai Jenő

Rendező: Bálint György

1961-62-es évad

Katona József Szinház
Moliére: A nők iskolája
Forditó: Heltai Jenő
Rendező: Marton Endre

József Attila Szinház
Achard, Marcel: A világ legszebb szerelme
Forditó: Kolozsvári Grandpierre Emil
Rendező: Egri István

Lesage, Alain René: A csalafinta báróné /Turcaret/
Forditó: Benedek András
Rendező: Benedek Árpád

Irodalmi Szinpad
Merle, Robert: Sisyphus és a halál
Forditó: Szenczei László
Rendező: Szendrő Ferenc

Madách Kamaraszinház
Bréal, Pierre: Tiz kiló arany
Forditó: Boksányi Nándor
Rendező: Pártos Géza

Petőfi Szinház
Moliére: Képzelt beteg
Forditó: Illyés Gyula
Rendező: Fábri Zoltán

Pécsi Nemzeti Szinház

Dumas, Alexandre pére: Három testőr

Fordító: Czimer József

Rendező: Dobai Vilmos

Kecskeméti Katona József Szinház

Beaumarchais, Pierre: A sevillai borbély

Fordító: Hevesi Sándor

Rendező: Seregi László

Feydeau, Georges: Osztrigás Mici

Fordító: Heltai Jenő

Rendező: Lovas Edit

Egri Gárdonyi Géza Szinház

Moliére: Tartuffe

Fordító: Jankovich Ferenc

Rendező: Horváth Árpád

Sartre, Jean-Paul: A tisztességtudó utcalány

Fordító: Benedek András

Rendező: Horváth Jenő

Mérimée, Prosper: A müvésznő hintaja

Fordító: Mészöly Dezső

Rendező: Horváth Jenő

Achard, Marcel: A világ legszebb szerelme

Fordító: Kolozsvári Grandpierre Emil

Rendező: Horváth Jenő

Scribe, Eugéne: Egy pohár viz

Fordító: Harsányi Zsolt

Rendező: Vass Károly

Kaposvári Csiky Gergely Szinház

Sardou, Victorien - Najac, Émil: Váljunk el

Fordító: Hevesi Sándor

Rendező: Hortobágyi Margit

Racine, Jean: Phaedra

Fordító: Somlyó György

Rendező: Major Tamás

1962-63-as évad

Vígszínház

Robert, Jacques - Duvier, Julien - Jeanson, Henri: Különös találkozó

Fordító: Bajomi Lázár Endre

Rendező: Várkonyi Zoltán

József Attila Színház

Planchon, Roger: A három testőr /Alexandre Dumas regényéből/

Fordító: Kosnár Sándor

Rendező: Jaroslav Dudek

Salacrou, Armand: A tultisztességes asszony

Fordító: Gellért György

Rendező: Kazán István

Deval, Jacques: Potyautas

Fordító: Szenes Iván

Rendező: Benedek Árpád

Körszínház

Corneille, Pierre: Cid

Fordító: Nemes Nagy Ágnes

Rendező: Kazimir Károly

Szegedi Nemzeti Színház Kamaraszínháza

Achard, Marcel: Az ostoba lány

Fordító: Hársing Lajos

Rendező: Nagy György

Debreceni Csokonai Színház

Lacour, André: Érettségi előtt

Fordító: Gera György

Rendező: Nagy György

Pécsi Nemzeti Szinház

Rostand, Edmond: Cyrano de Bergerac

Fordító: Ábrányi Emil

Rendező: Dobai Vilmos

Hugo, Victor: Ezer frank jutalom

Fordító: Czimer József

Rendező: Dobai Vilmos

Anouilh, Jean: Erkölcsös szerelem

Fordító: Bajomi Lázár Endre

Rendező: Dobai Vilmos

Győri Kisfaludy Szinház

Hugo, Victor: Királyasszony lovagja

Fordító: Mészöly Dezső

Rendező: Szilágyi Albert

Kecskeméti Katona József Szinház

Achard, Marcel: A féleszü lány

Fordító: Hársing Lajos

Rendező: Lovas Edit

Egri Gárdonyi Géza Szinház

Salacrou, Armand: A föld gömbölyü

Fordító: Boksányi Nándor

Rendező: Horváth Jenő

Szolnoki Szigligeti Szinház

Sardou, Victorien: A szókimondó asszonyság

Fordító: Fáy J.Béla

Rendező: Pós Sándor

Békés Megyei Jókai Szinház

Hugo, Victor: Marion de Lorme

Fordító: Somlyó György

Rendező: Vass Károly

Kaposvári Csiky Gergely Szinház

Merle, Robert: Korinthoszban többé nem hal meg senki

Fordító: Hubay Miklós

Rendező: Bálint György

Veszprémi Petőfi Szinház

Paghol, Marcel: A szép Fabien

Fordító: Boksányi Nándor és Tamás László

Rendező: Lendvay Ferenc

1963-64-es évad

Katona József Szinház

Molière: Dandin György

Fordító: Illyés Gyula

Rendező: Pethes György

Anouilh, Jean: Colombe

Fordító: Bajomi Lázár Endre

Rendező: Dobai Vilmos

Madách Kamaraszinház

Mérimée, Prosper: A müvésznő hintaja

Fordító: Mészöly Dezső

Rendező: Ádám Ottó

Mérimée, Prosper: Menny és pokol

Fordító: Szász Imre

Rendező: Ádám Ottó

Mérimée, Prosper: Az asszony - ördög

Fordító: Mészöly Dezső

Rendező: Ádám Ottó

Thália Szinház

Racine, Jean: Britannicus

Fordító: Kálnoky László

Rendező: Kazimir Károly és Gosztonyi János

Didier, Marc - Rullier, Gaston: Az apáca /Diderot regénye nyomán/

Fordító: Bajomi Lázár Endre

Rendező: Kazán István

Thália Szinház Studiószinháza

Beckett, Samuel: Godotra várva

Fordító: Kolozsvári Grandpierre Emil

Rendező: Léner Péter

Szegedi Nemzeti Szinház

Sartre, Jean-Paul: Altona foglyai

Fordító: Nagy Péter

Rendező: Komor István

Szegedi Nemzeti Szinház Kamaraszinháza

Anouilh, Jean: Romeo és Jeanette

Fordító: Morvay Teodóra

Rendező: Hegedüs László

Deval, Jacques: A potyautas

Fordító: Máthé Klára

Rendező: Friss Péter

Miskolci Nemzeti Szinház

Cocteau, Jean: Az irógép

Fordító: Orbók Attila

Rendező: Lendvay Ferenc

Sardou, Victorien: A szókimondó asszonyság

Fordító: Fáy J.Béla

Rendező: Lendvay Ferenc

Pécsi Nemzeti Szinház

Hugo, Victor: A királynő kegyence

Fordító: Bajomi Lázár Endre

Rendező: Szilágyi Sándor

Feydeau, Georges: Osztrigás Mici

Fordító: Heltai Jenő

Rendező: Kalmár András

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 13.

Győri Kisfaludy Szinház

Rostand, Edmond: Cyrano de Bergerac

Fordító: Ábrányi Emil

Rendező: Szilágyi Albert

Békés Megyei Jókai Szinház

Deval, Jacques: A potyautas

Fordító: Máthé Klára

Rendező: Máté Lajos

Dumas, Alexandre fils: A kaméliás hölgy

Fordító: Somlyó György

Rendező: Vass Károly

Gyulai Várszinház

Hugo, Victor: Hernani

Fordító: Kardos László

Rendező: Miszlay István

Állami Déryné Szinház

Scribe, Eugéne: Egy pohár viz

Fordító: Harsányi Zsolt

Rendező: Csongrádi Mária

Veszprémi Petőfi Szinház

Feydeau, Georges: Osztrigás Mici

Fordító: Heltai Jenő

Rendező: Turián György

1964-65-ös évad

Katona József Szinház
Jamiaque, Yves: Tengeri malacok
Fordító: Bajomi Lázár Endre
Rendező: Pethes György

Vigszinház
Vercors, Pierre: Zoo, avagy az emberbarát gyilkos
Fordító: Bajomi Lázár Endre
Rendező: Várkonyi Zoltán

József Attila Szinház
Anouilh, Jean: Becket, avagy az Isten becsületet
Fordító: Czimer József
Rendező: Kazán István

Madách Kamarszinház
Achard, Marcel: A bolond lány
Fordító: Baló László
Rendező: Egri István

Thália Szinház
Sartre, Jean-Paul: Az ördög és a jóisten
Fordító: Bajomi Lázár Endre
Rendező: Kazimir Károly

Szegedi Nemzeti Szinház Kamaraszinháza
Beaumarchais, Pierre: Figaro házassága
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Bozóky István

Debreceni Csokonai Szinház

Achard, Marcel: A bolond lány

Fordító: Pongrácz Zsuzsa és Baló László

Rendező: Egri István

Pécsi Nemzeti Szinház

Achard, Marcel: A bolond lány

Fordító: Baló László

Rendező: Léner Péter

Győri Kisfaludy Szinház

Sardou, Victorien: A szókimondó asszonyság

Fordító: Bajomi Lázár Endre

Rendező: Friss Péter

Moliére: Tartuffe

Fordító: Jankovich Ferenc

Rendező: Margitta Gábor

Kecskeméti Katona József Szinház

Deval, Jacques: A potyautas

Fordító: Máthé Klára

Rendező: Lovas Edit

1965-66-os évad

Nemzeti Szinház
Marivaux, Pierre Carlet de Chamblain de: Két nő között
Fordító: Kolozsvári Grandpierre Emil
Rendező: Both Béla

Ódry Szinpad, a Vigszinház Kamaraszinháza
Achard, Marcel: Leon és Noel
Fordító: Kolozsvári Grandpierre Emil
Rendező: Kapás Dezső

József Attila Szinház
Giraudoux, Jean: Párizs bolondja
Fordító: Hubay Miklós
Rendező: Kazán István

Debreceni Csokonai Szinház
Moliére: Kénytelen házasság
Fordító: Karinthy Ferenc
Rendező: Horvai Sándor

Moliére: Scapin furfangjai
Fordító: Karinthy Ferenc
Rendező: Horvai Sándor

Miskolci Nemzeti Szinház
Scribe, Eugéne: Egy pohár viz
Fordító: Harsányi Zsolt
Rendező: Kis Csaba

Pécsi Nemzeti Szinház

Sartre, Jean-Paul: A legyek

Fordító: Hubay Miklós

Rendező: Nógrádi Róbert

Egri Gárdonyi Géza Szinház

Rostand, Edmond: Cyrano de Bergerac

Fordító: Ábrányi Emil

Rendező: Kozaróczy József

Veszprémi Petőfi Szinház

Sardou, Victorien - Najac, Emil: Váljunk el

Fordító: Hevesi Sándor

Rendező: Bicskey Károly

1966-67-es évad

Katona József Szinház
Moliére: A fösvény
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Egri István

Vigszinház
Rostand, Edmond: Cyrano de Bergerac
Fordító: Ábrányi Emil
Rendező: Egri István

Feydeau, Georges: Egy hölgy a Maximból
Fordító: Heltai Jenő
Rendező: Várkonyi Zoltán

József Attila Szinház
Anouilh, Jean: A barlang
Fordító: Klumák István
Rendező: Kazán István

Thália Szinház
Barrault, Jean - Gide, André: A per
Fordító: Hubay Miklós
Rendező: Kazimir Károly

Győri Kisfaludy Szinház
Rolland, Romain: A szerelem és halál játéka
Fordító: Kállay Miklós
Rendező: Szilágyi Albert

Kecskeméti Katona József Szinház

Rolland, Romain: A szerelem és halál játéka

Fordító: Benedek András

Rendező: Margitta Gábor

Egri Gárdonyi Géza Szinház

Achard, Marcel: A bolond lány

Fordító: Baló László és Pongrácz Zsuzsa

Rendező: Laczkó Mihály

1967-68-as évad

Katona József Szinház
Molière: Tartuffe
Fordító: Vas István
Rendező: Egri István

Vigszinház
Sartre, Jean-Paul: Altona foglyai
Fordító: Nagy Péter
Rendező: Horvai István

Ódry Szinpad
Jarry, Alfred: Übü király
Fordító: Nagy Péter
Rendező: Kapás Dezső

Szegedi Nemzeti Szinház
Anouilh, Jean: Torreádor keringő
Fordító: Mészöly Dezső
Rendező: Versényi Ida

Pécsi Nemzeti Szinház
Magnier, Claude: Oscar
Fordító: Klumák István
Rendező: Sik Ferenc

Veszprémi Petőfi Szinház
Sagan, Francoise: Ájult ló
Fordító: Hegedüs Zoltán
Rendező: Horváth Jenő

Racine Jean: Phaedra
Fordító: Somlyó György
Rendező: Horváth Jenő

Állami Déryné Szinház
Molière: Dandin György
Fordító: Illyés Gyula
Rendező: Iglódi István

1968-69-es évad

Szegedi Nemzeti Szinház
Rolland, Romain: Julius 14.
Fordító: Bajomi Lázár Endre
Rendező: Versényi Ida

Pécsi Nemzeti Szinház
Anouilh, Jean: Meghivás a kastélyba
Fordító: Czimer József
Rendező: Nógrádi Róbert

Győri Kisfaludy Szinház
Anouilh, Jean: Pacsitta,
Fordító: Bálint Lajos
Rendező: Bruck János

Kaposvári Csiky Gergely Szinház
Hugo, Victor: Hernani
Fordító: Kardos László
Rendező: Sik Ferenc

Kecskeméti Katona József Szinház
Anouilh, Jean: Euridike
Fordító: Szijgyártó Lajos
Rendező: Udvaros Béla

1969-70-es évad

Irodalmi Szinpad

Giraudoux, Jean: Bellaci Apolló

Fordító: Gera György

Rendező: Lengyel György

Pécsi Nemzeti Szinház

Giraudoux, Jean: Judit

Fordító: Czimer József

Rendező: Dobai Vilmos

Békés Megyei Jókai Szinház

Achard, Marcel: A bolond lány

Fordító: Baló László

Rendező: Miszlay István

Veszprémi Petőfi Szinház

Scribe, Eugéne: Egy pohár viz

Fordító: Harsányi Zsolt

Rendező: Péterváry István

1970-71-es évad

Madách Szinház
Beckett, Samuel: Ó, azok a szép napok
Fordító: Kolozsvári Grandpierre Emil
Rendező: Vámos László

Thália Szinház
Martin du Gard, Roger: A Thibault család
Fordító: Benedek Marcell
Rendező: Kazán István

Ódry Szinpad
Achard, Marcel: Akar velem játszani?
Fordító: Végh György
Rendező: Ádám Ottó - Zsámbéki Gábor

Moliére: Scapin furfangjai
Fordító: Karinthy Ferenc
Rendező: Békés András - Sik Ferenc

Moliére: Amphitryon
Fordító: Karinthy Ferenc
Rendező: Major Tamás

Szegedi Nemzeti Szinház
Giraudoux, Jean: Párizs bolondja
Fordító: Bajomi Lázár Endre
Rendező: Vass Károly

Pécsi Nemzeti Szinház
Deval, Jacques: Potyautas
Fordító: Máthé Klára
Rendező: ifju Kőmives Sándor

Győri Kisfaludy Szinház

Deval, Jacques: Potyautas

Forditó: Máthé Klára

Rendező: Perédy László

Racine, Jean: Berenice

Forditó: Vas István

Rendező: Egri István

Veszprémi Petőfi Szinház

Anouilh, Jean: Medea

Forditó: Somlyó György

Rendező: Egri István

Összefoglalás

Végigtekintve az 1945-től 1971-ig eltelt időszakon, megállapithatjuk, hogy a francia dráma igen jelentős szerepet játszik a magyar szinpadokon. A müsorpolitikát dicséri az a tény, hogy elősegiti a francia drámairodalom sokszinüségének megismerését. A klasszikus darabok bemutatása mellett megismerkedhet a magyar közönség a legmodernebb törekvésekkel is. Figyelembe véve az eredeti bemutatókat, egyre rövidebb az az átfutási idő, amely alatt egy uj darab elérkezik a magyar szinpadra.

A francia kultura minden megnyilvánulása nagy vonzerő, igy tulajdonképpen a közönséget nem kell egy-egy francia darab bemutatásakor "megnyerni". Éppen ez csábit a könnyü sikerek elérésére. Sajnálattal kell megállapitani, hogy rendkivül nagy számban szerepelnek alig ismert bulvárszerzők a müsoron. Ezen a ponton vár jelentős feladat a kritikusokra: azokra, akik az egyre önállóbb szinházi alkotómühelyekben a müsorpolitika alakitásával fejtik ki kritikai tevékenységüket.

Az idézett irodalom jegyzéke

1 Aczél György: Kulturális politikánk néhány kérdése. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1970. 3.oldal

2 Aczél György: Kulturális politikánk néhány kérdése. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1970. 8.oldal

3 Révai József: Válogatott irodalmi tanulmányok,II.kiadás. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1968. 270.oldal

4 Jean-Louis Barrault: Gondolatok a szinházról. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1962./Fordító: Galamb György/ 60.oldal

5 Peter Brook: Az üres tér. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1973. /Fordító: Kós Anna/ 178.oldal

6 Aczél György: Eszménk erejével. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1971. 213.oldal

7 Almási Miklós: Esztétikai nevelés. Müvelt Nép, Budapest, 1966. 64.oldal

8 Jean-Louis Barrault:Phaedra-rendezőpéldány. Párizs, 1956. /Fordító: Sz.Szántó Judit/ 6.oldal

9 Jean Racine: Phaedra. Budapest, 1956. /Fordító: Somlyó György/ 5.oldal

10 Jean Racine:Phaedra. Budapest, 1956./Fordító: Somlyó György/ 7.oldal

11 Haraszti Gyula: Moliére élete és müvei. Budapest, 1897. I.kötet, 109.oldal

12 Hevesi Sándor: Dráma és szinpad. Budapest, 1896. 86.oldal

13 Haraszti Gyula: Moliére élete és müvei. Budapest, 1897. I.kötet, 196.oldal

14 Moliére: Kénytelen házasság. Budapest, 1884. /Fordító: Szász Károly/ Előszó, 4.oldal

15 Antoine Adam: Histoire de la littérature francaise au XVII. siécle. Paris, 1954. Tome 3,p.186

16 Létay Vera: Igent és nemet mondani. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1972. 96.oldal

17 Előadás, amely elhangzott a Szinház- és Filmmüvészeti Szövetségben 1951.szeptember 5.-én. Szinház- és Filmmüvészeti Szövetség kiadása, Budapest, 1951. 9.oldal

18 Haraszti Gyula: Moliére élete és müvei. Budapest, 1897. II.kötet, 252-253.oldal

19 Jean Léonor Grimarest: Vie de monsieur Moliére. Paris, 1930. p.26.

20 Dobossy László: A francia irodalom története. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963. I.kötet, 258.oldal

21 Marx-Engels: Válogatott müvek. Szikra, Budapest, 1949. II.kötet, 112.sz.

22 Dobossy László: A francia irodalom története. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest, 1963. I.kötet, 299.oldal

23 Dobossy László: A francia irodalom története. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest, 1963. I.kötet, 299.oldal

24 Hyppolite Adolphe Taine: Az eszmény a müvészetben. Budapest, 1879. 124.oldal

25 Szerb Antal: A világirodalom története. Budapest, 1962. II.kötet, 413.oldal

26 Dobossy László: A francia irodalom története. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest, 1963. II.kötet, 49.oldal

27 Szerb Antal: A világirodalom története. Budapest, 1963. I.kötet, 515.oldal

28 Engels: A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig. Marx-Engels: Válogatott müvek, Szikra, Budapest, 1949. II.kötet, 115-116.oldal

29 Benedek Marcell:Victor Hugo. Budapest, 1912. 96.oldal

30 Létay Vera:Igent és nemet mondani. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1972. 103.oldal

31 A harag éjszakái. Modern francia drámák. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1965. Utószó, 485.oldal

32 Köpeczi Béla: Az egzisztencializmus. Gondolat, Budapest, 1965. 218.oldal

A felhasznált irodalom jegyzéke

1 A harag éjszakái. Modern francia drámák. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1965.

2 A magyar szinházak müsora 1949-1969. Függelék: A budapesti szinházak müsora 1945-49. Összeállitotta: Alpár Ágnes és Szakáts Károly. A Szinháztudományi Intézet kiadványa, Budapest, 1970.

3 A szinház ma. Szerkesztette és válogatta: Lengyel György. Gondolat, Budapest, 1970.

4 Aczél György: Eszménk erejével. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1971.

5 Aczél György: Kulturális politikánk néhány kérdése. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1970.

6 Antoine Adam: Histoire de la littérature francaise au XVII. siécle. Paris, 1954.

7 Jevgenyij Akimov: Szinház és látomás. A Magyar Szinháztörténeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1967. /Fordító: Szekeres Zsuzsa/

8 Almási Miklós: Esztétikai nevelés. Müvelt Nép, Budapest, 1966.

9 Almási Miklós: Szinjáték és társadalom. Müvelt Nép, Budapest, 1963.

10 Babits Mihály: Az európai irodalom története. Budapest, 1957.

11 Jean-Louis Barrault:Gondolatok a szinházról. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1962. /Forditó: Galamb György/

12 Jean-Louis Barrault: Phaedra rendezőpéldány. Párizs, 1956. /Forditó: Sz.Szántó Judit/

13 Jean-Louis Barrault: The theatre of Jean-Louis Barrault. London, 1961.

14 Benedek Marcell: Kis könyv a drámáról. Budapest, 1936.

15 Benedek Marcell: Victor Hugo. Budapest, 1912.

16 Birkás Géza: Racine és aznujabb francia kritika. Budapest, 1913.

17 Bertolt Brecht:A szinházról. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1961. /Forditó: Sz.Szántó Judit/

18 Beter Brook: Az üres tér. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1973. /Forditó: Kós Anna/

19 Claude Cézan: Louis Jouvet et le théatre d'aujourd'hui. Paris, 1948.

20 Jacques Copeau: A szinház megujulása. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1961. /Forditó: Sz.Szántó Judit/

21 Gordon Craig: Hitvallás a szinházról. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Ksikönyvtára, Budapest, 1963. /Fordító: Galamb György/

22 Czimer József: Korunk szinháza. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1962.

23 Czenner Mihály: A magyar Szinház története. Budapest, 1960.

24 Dobossy László: A francia irodalom története, I-II. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest, 1963.

25 Friedrich Dürrenmatt: Szinházi problémák. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1963. /Fordító: Galamb György/

26 Előadás, amely elhangzott a Szinház- és Filmmüvészeti Szövetségben 1951.szeptember 5.-én. Szinház- és Filmmüvészeti Szövetség Kiadása, Budapest, 1951.

27 Engels: A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig. Marx-Engels Válogatott müvek. Szikra Könyvkiadó, Budapest, 1949.

28 Martin Esslin: Brief chronicles. London, 1970.

29 John Gassner: The theatre in our times. New York, 1963.

30 Jean Léonor Grimarest: Vie de monsieur Moliére. Paris, 1930.

31 Jacques Guicharnaud: Modern French Theatre from Giraudoux to Beckett. New York, 1965.

32 Haraszti Gyula: Moliére élete és müvei, I-II.kötet. Budapest, 1897.

33 Haraszti Gyula: Edmond Rostand. Budapest, 1912.

34 Hegedüs Géza: A néző művészete, avagy röpke beszélgetés a szinházba járás élményéről. Budapest, 1966.

35 Hermann István: Vászon és függöny. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967.

36 Hevesi Sándor: Dráma és szinpad. Budapest, 1896.

37 Horváth Árpád: Korszerütlen jegyzetek a racine-i drámáról. Budapest, 1935.

38 Igy látták a rendezők. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1963, 1964, 1965.

39 Illyés Gyula: A francia irodalom kincsesháza. Budapest, 1942.

40 Eugéne Ionesco: Notes and counternotes. New York, 1964.

41 Louis Jouvet: Témoignages sur le théatre. Paris, 1952.

42 Katona Ferenc: Szabálytalan szinháztörténet. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Ksikönyvtára, Budapest, 1967.

43 Kazimir Károly: A népmüvelő szinház. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1972.

44 Kálmán László: Szinházesztétika. Szeged, 1948.

45 Kárpáti Aurél: Szinház. Budapest, 1959.

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 13.

46 Kérész Gyula - László György: A hallgatók müvészi izlése közvéleménykutatás tükrében. Budapest, 1967.

47 Kis Pál: Élet, ember, művészet. Budapest, 1960.

48 Ian Kott: Szinház az egész világ. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1968. /Fordító: Balogh Géza/

49 Köpeczi Béla: Az egzisztencializmus. Gondolat, Budapest, 1965.

50 Köpeczi Béla: Eszme, történelem, irodalom. Gondolat, Budapest, 1972.

51 Létay Vera: Igent és nemet mondani. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1972.

52 Lukács György: Az esztétikum sajátossága, I-II.kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965.

53 Anatolij Lunacsarszkij: Viták és kritikák. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1965. /Fordító: Szekeres Zsuzsa/

54 Magyar Szinházi Adatok I-II. Szerkesztette: dr.Taródi-Nagy Béla. Szinháztudományi Intézet Kiadványa, Budapest, 1962.

55 Magyar Szinháztörténet. Szerkesztette: Hont Ferenc. Budapest, 1962

56 Marx-Engels: Válogatott müvek I-II. Szikra Könyvkiadó, Budapest, 1949.

57 Mályuszné Császár Edit: Szinháztörténetünk társadalomtörténeti összefüggései /szinházszociológiai vázlatok/. Budapest, 1965

58 Mihályi Gábor: Moliére. Budapest, 1954.

59 Moliére: Kénytelen házasság. Budapest, 1884. /Fordító: Szász Károly/

60 Molnár Miklós: Szinházi életünk története a felszabadulás után. A Szinháztudományi Intézet Kiadása, Budapest, 1947.

61 Nagy Péter: A francia klasszikus dráma fogadtatása Magyarországon. Budapest, 1943.

62 Nagy Péter: A francia klasszikus dráma Magyarországon. Budapest, 1970.

63 Nagy Péter: Két évad, és ami megelőzte. Budapest, 1966.

64 Országos Agitációs Propaganda és Müvelődési Tanácskozás. Budapest, 1973.

65 Anne Philipe: Gérard Philipe. Paris, 1960.

66 Erwin Piscator: A politikai szinház. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1968. /Fordító: Galamb György/

67 Pogány Ö.Gábor: A müvészet és a társadalmi fejlődés kapcsolata. Budapest, 1947.

68 Jean Racine: Phaedra. Budapest, 1956. /Fordító: Somlyó György/

69 Rajk András: Kényelmetlen páholy. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1971.

70 Realizmus a szinházban. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1966.

71 Révai József: Válogatott irodalmi tanulmányok, 2.kiadás. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1968.

72 Jacques Robichez: Le symbolisme au théatre. Paris, 1957.

73 Romain Rolland: A nép szinháza. A Magyar Szinházmüvészeti Szövetség Kiskönyvtára, Budapest, 1961. /Fordító: Sz.Szántó Judit/

74 Claude Roy: L'amour du théatre, Paris, 1965.

75 Sőtér István: Világtájak. Budapest, 1957.

76 Szinészarcok a közelmultból. Összeállitotta: Illés Jenő. Budapest, 1968.

77 Szinházi életünk időszerü problémáiról. A Müvészeti Szakszervezetek Szövetsége Szinházmüvészeti Szakosztályának Konferenciája, 1961.VI.30.

78 Szinháztörténeti Füzetek, 51.szám

79 Szinháztörténeti Füzetek, 52.szám

80 Szerb Antal: A világirodalom története I-II.Budapest, 1957.

81 Hyppolite Adolphe Taine: Az eszmény a müvészetben. Budapest, 1879.

82 Roger Vailland: Szinházi tapasztalatok. A Müvészeti Szakszervezetek Szövetsége Szinházmüvészeti Szakosztályának Kiskönyvtára, Budapest, 1961. /Fordító: Sz.Szántó Judit/

83 Jean Vilar: Ujitás és hagyomány. A Müvészeti Szakszervezetek Szinházmüvészeti Szakosztályának Kiskönyvtára, Budapest, 1961. /Forditó: Sz.Szántó Judit/

84 Friedrich Wolf: Az időszerü szinházról. A Müvészeti Szakszervezetek Szinházmüvészeti Szakosztályának Kiskönyvtára, Budapest, 1961. /Forditó: Sz.Szántó Judit/

85 Zádor Anna: A müvészeti élet. Müvelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1969.

Az idézett folyóiratok jegyzéke

Alföld, 1966.4.szám
Arts, 1898.XII.20.
Arts, 1959.V.15-21.
Arts, 1962.VIII.2.
Arts, 1963.X.16.

Békés Megyei Ujság, 1963.II.24.

Csongrád Megyei Hirlap, 1967.XII.24.

Délmagyarország, 1956.V.15.
Délmagyarország, 1963.XII.17.
Délmagyarország, 1964.X.20.
Délmagyarország, 1968.I.28.
Délmagyarország, 1968.X.10.
Dunántuli Napló, 1962.XI.28.
Dunántuli Napló, 1962.IV.22.

Echo de Paris, 1896.XII.23.
Esti Budapest, 1952.X.22.
Esti Budapest, 1954.XI.15.
Esti Hirlap, 1957.III.17.
Esti Hirlap, 1957.III.20.
Esti Hirlap, 1957.V.12.
Esti Hirlap, 1957.XI.7.
Esti Hirlap, 1959.IV.5.

Esti Hirlap, 1959.X.21.
Esti Hirlap, 1962.IV.24.
Esti Hirlap, 1963.X.10.
Esti Hirlap, 1965.X.26.
Esti Hirlap, 1967.III.25.
Esti Hirlap, 1967.IV.12.
Esti Hirlap, 1969.II.24.
Esti Hirlap, 1969.X.3.

Élet és Irodalom, 1957.III.11.
Élet és Irodalom, 1957.V.10.
Élet és Irodalom, 1957.VI.10.
Elet és Irodalom, 1957.VI.16.
Élet és Irodalom, 1957.XII.20.E
Élet és Irodalom, 1959.X.15.
Élet és Irodalom, 1961.I.13.
Élet és Irodalom, 1962.V.30.
Élet és Irodalom, 1964.II.29.
Élet és Irodalom, 1964.III.14.
Élet és Irodalom, 1964.III.28.
Élet és Irodalom, 1964.V.9.
Élet és Irodalom, 1964.IX.20.
Élet és Irodalom, 1964.XII.5.
Élet és Irodalom, 1965.I.2.
Elet és Irodalom, 1965.III.7.
Élet és Irodalom, 1966.III.5.
Élet és Irodalom, 1966.IV.23.
Élet és Irodalom, 1966.VI.25.
Élet és Irodalom, 1967.III.4.
Élet és Irodalom, 1967.VI.3.
Élet és Irodalom, 1967.VI.18.
Élet és Irodalom, 1968.III.10.

Élet és Irodalom, 1968.IV.27.
Élet és Irodalom, 1968.VI.1.
Élet és Irodalom, 1969.II.22.
Élet és Irodalom, 1969.V.1.
Élet és Irodalom, 1971.I.16.
Élet és Irodalom, 1972.I.5.
Északmagyarország, 1952.X.4.
Északmagyrország, 1955.VI.6.
Északmagyarország, 1956.IX.10.
Északmagyrország, 1960.XI.13.

Fejérmegyei Hirlap, 1971.II.6.
Film Szinház Muzsika, 1957.V.17.
Film Szinház Muzsika, 1957.VII.19.
Film Szinház Muzsika, 1960.I.20.
Film Szinház Muzsika, 1960.XI.4.
Film Szinház Muzsika, 1961.X.20.
Film Szinház Muzsika, 1962.V.25.
Film Szinház Muzsika, 1962.XII.14.
Film Szinház Muzsika, 1963.VI.7.
Film Szinház Muzsika, 1963.VI.17.
Film Szinház Muzsika, 1963.XI.3.
Film Szinház Muzsika, 1964.IV.10.
Film Szinház Muzsika, 1964.V.10.
Film Szinház Muzsika, 1965.I.1.
Film Szinház Muzsika, 1965.III.27.
Film Szinház Muzsika, 1965.X.8.
Film Szinház Muzsika, 1965.X.29.
Film Szinház Muzsika, 1966.V.18.
Film Szinház Muzsika, 1966.VI.3.
Film Szinház Muzsika, 1966.VIII.18.
Film Szinház Muzsika, 1967.III.24.
Film Szinház Muzsika, 1967.VI.10.

Film Szinház Muzsika, 1968.I.27.
Film Szinház Muzsika, 1968.IV.16.
Film Szinház Muzsika, 1968.V.10.
Film Szinház Muzsika, 1969.XI.8.
Film Szinház Muzsika, 1973.II.8.
Film- és Szinházmüvészet, 1956.VI.2.

Hajdu-Bihar Megyei Napló, 1961.II.5.
Hajdu-Bihar Megyei Napló, 1962.VII.4.
Hajdu-Bihar Megyei Néplap, 1952.XI.13.
Hajdu-Bihar Megyei Néplap, 1953.I.8.
Hajdu-Bihar Megyei Népujság, 1966.V.22.
Heves Megyei Népujság, 1962.X.18.
Hétfői Hirek, 1957.XI.25.
Hirlap, 1946.IX.22.
Hirlap, 1948.X.17.

Igazság, 1946.XI.15.
Igaz Szó, 1947.V.10.
Irodalmi Ujság, 1952,X.23.
Irodalmi Ujság, 1955.VI.4.

Jelenkor, 1963.február
Jelenkor, 1969.május

Kecskeméti Hirlap, 1960.XI.14.
Kis Ujság, 1952.VI.10.
Köznevelés, 1968.junius
Kritika, 1968.8.szám

Lettres Francaises, 1956.XI.20.
Lettres Francaises, 1968.XI.20.

Magyar Ifjuság, 1964.V.9.
Magyar Nemzet, 1950.X.14.
Magyar Nemzet, 1951.XI.21.
Magyar Nemzet, 1954.II.21.
Magyar Nemzet, 1955.I.5.
Magyar Nemzet, 1956.V.30.
Magyar Nemzet, 1957.XI.14.
Magyar Nemzet, 1957.XII.7.
Magyar Nemzet, 1959.III.4.
Magyar Nemzet, 1959.III.7.
Magyar Nemzet, 1959.V.2.
Magyar Nemzet, 1959.XI.18.
Magyar Nemzet, 1960.XI.15.
Magyar Nemzet, 1961.X.24.
Magyar Nemzet, 1962.X.2.
Magyar Nemzet, 1964.III.26.
Magyar Nemzet, 1964.IV.25.
Magyar Nemzet, 1964.XII.1.
Magyar Nemzet, 1965.XI.17.
Magyar Nemzet, 1966.V.11.
Magyar Nemzet, 1967.VI.9.
Magyar Nemzet, 1971.III.16.
Magyarország, 1957.III.27.
Magyarország, 1957.IV.16.
Magyarország, 1957.VI.12.
Müvelt Nép, 1955.VI.5.

Nagyvilág, 1963.9.szám
Nagyvilág, 1963.10.szám
Nagyvilág, 1964.7.szám
Nagyvilág, 1965.9.szám
Nagyvilág, 1966.5.szám
Nagyvilág, 1966.6.szám
Nagyvilág, 1966.7.szám
Nagyvilág, 1967.8.szám
Nagyvilág, 1968.8.szám
Nagyvilág, 1968.10.szám
Napjaink, 1964.IV.11.
Nép és Kultura, 1959.XI.16.
Napló, 1854.XI.10.
Napló, 1967.XII.17.
Napló, 1969.XII.20.
Napló, 1969.XII.23.
Népszabadság, 1956.VI.2.
Népszabadság, 1957.I.24.
Népszabadság, 1957.III.14.
Népszabadság, 1957.IV.15.
Népszabadság, 1957.XI.14.
Népszabadság, 1959.IV.3.
Népszabadság, 1959.X.20.
Népszabadság, 1961.I.14.
Népszabadság, 1961.X.10.
Népszabadság, 1961.X.29.
Népszabadság, 1962.II.24.
Népszabadság, 1962.V.24.
Népszabadság, 1962.XI.15.
Népszabadság, 1963.VI.5.
Népszabadság, 1963.VII.24.
Népszabadság, 1963.X.8.

Népszabadság, 1964.IV.11.
Népszabadság, 1964.IV.28.
Népszabadság, 1964.X.2.
Népszabadság, 1965.I.19.
Népszabadság, 1965.III.4.
Népszabadság, 1966.III.27.
Népszabadság, 1967.V.27.
Népszabadság, 1968.VI.12.
Népszabadság, 1969.V.9.
Népszabadság, 1969.X.15.
Népszabadság, 1970.X.9.
Népszabadság, 1970.XI.10.
Népszabadság, 1971.I.8.
Népszabadság, 1971.III.8.
Népszabadság, 1971.III.12.
Népszabadság, 1973.II.10.
Népszabadság, 1973.II.13.
Népszava, 1947.V.18.
Népszava, 1948.X.2.
Népszava, 1954.I.6.
Népszava, 1954.III.14.
Népszava, 1955.XII.17.
Népszava, 1956.II.15.
Népszava, 1959.III.3.
Népszava, 1959.X.14.
Népszava, 1961.X.18.
Népszava, 1962.XII.13.
Népszava, 1964.III.3.
Népszava, 1964.VII.29.
Népszava, 1964.IX.25.
Népszava, 1967.VI.2.
Népszava, 1968.III.28.
Népszava, 1971.VI.10.
Népujság, 1945.XI.20.

Népujság, 1946.I.2.
Néző, 1970.3.szám
Nők Lapja, 1957.III.21.
Nők Lapja, 1968.IX.28.
Nyugat, 1929.X.20.
Nyugat, 1934.X.5.

Ország Világ, 1957.VI.11.
Ország Világ, 1957.XI.26.
Ország,Világ, 1968.I.3.
Ország Világ, 1969.X.29.

Petőfi Népe, 1952.XI.4.
Petőfi Népe, 1957.III.27.
Petőfi Népe, 1965.IV.18.
Petőfi Népe, 1966.X.20.
Politika, 1949.I.15.

Somogyi Néplap, 1958.XII.12.
Szabad Föld, 1956.II.10.
Szabad Nép, 1947.V.1.
Szabad Nép, 1955.XII.12.
Szabad Nép, 1956.II.15.
Szabad Nép, 1956.V.25.
Szinház, 1935.V.10.
Szinház, 1948.4.szám
Szinház, 1966.5.szám
Szinház, 1971.1.szám
Szinház- és Filmművészet, 1952.11.szám

Színház- és Filmmüvészet, 1955.2.szám
Színház- és Filmmüvészet, 1953.7.szám
Színház és Mozi, 1950.I.15.
Színház és Mozi, 1954.X.29.
Színház és Mozi, 1955.II.11.
Színház és Mozi, 1955.XI.10.
Színház és Mozi, 1956.IV.27.
Színházi Hiradó,1949.III.10.

Tükör, 1971.I.19.

Uj Idők, 1945.X.27.
Uj Idők, 1945.XI.10.
Uj Idők, 1945.XII.16.
Uj Idők, 1948.I.24.
Uj Idők, 1947.V.16.
Uj Idők, 1947.V.24.
Uj Irás, 1963.XI.5.
Uj Irás, 1968.XI.20.

Vasárnapi Ujság, 1876.XXIII.évfolyam
Vasárnapi Ujság, 1899.XXXXVI.évfolyam, 47.szám
Vasárnapi Ujság, 1899.XXXXVI.évfolyam, 53.szám
Vas Népe, 1969.X.18.
Világ, 1945.IX.23.
Világ, 1945.XI.15.
Világosság, 1946.XI.7.

Zalai Hirlap, 1961.V.6.
Zalai Ujság, 1955.XI.19.